

**ПРИВАТНА УСТАНОВА
«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ФЕДУШКО ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 342.92

ДИСЕРТАЦІЯ

**СЛУЖБОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НОТАРІУСА:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.М. Федушко

Науковий керівник – **Деревянко Наталія Зеновіївна**,
доктор філософії в галузі права, доцент

Ужгород – 2025

АНОТАЦІЯ

Федушко О.М. Службова відповідальність нотаріуса: адміністративно-правовий аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2025.

У роботі здійснено характеристику інституту службової відповідальності нотаріуса з точки зору адміністративно-правового регулювання. Обґрунтовано запровадження до національної системи права інституту службової відповідальності нотаріуса, що характеризується такими ознаками, як: зв'язок із виконанням службових обов'язків, що полягає у її застосуванні за допущення порушення нотаріусом своїх професійних обов'язків, що регулюються законодавством, тобто за дії чи бездіяльність під час виконання службових функцій; нормативно-правова регламентація, що визначається спеціальними актами, які встановлюють обов'язки нотаріуса, вимоги до професійної етики та порядок притягнення до відповідальності; санкційний характер наслідків застосування у вигляді дисциплінарних стягнень, адміністративних стягнень, кримінально-правових покарань чи цивільно-правових санкцій; спеціальна мета, що полягає у забезпеченні якості нотаріальної діяльності, дотриманні професійних стандартів, законності та етичних норм, що сприяє захисту прав громадян і підвищенню довіри до нотаріальної системи; спеціальний порядок контрольно-координаційного впливу на діяльність органів нотаріату.

Акцентовано, що реалізація особливостей провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів залежить від диференціації суб'єктів владних повноважень, наділених відповідної компетенцією на їх врегулювання. Визнано розуміння системи суб'єктів провадження у справах

про службову відповідальність нотаріусів із її поділом на суб'єктів, які функціонують як позасудові, та суб'єктів, що функціонують як судові органи, що функціонально має забезпечити досягнення цілі із ефективного розгляду та вирішення справ про службову відповідальність нотаріусів залежно від правопорушення, вчиненого ними, та з врахуванням об'єкту протиправного посягання.

Визначено, що організація провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів свідчить про диференціацію його учасників та їх поділ на осіб, уповноважених на вирішення справи, та осіб, що беруть участь у її розгляді та вирішенні, включаючи суб'єкта правопорушення. В адміністративно-судочинному процесі є більш деталізований порядок розподілу суб'єктів на групи, де виокремлюються : суд; сторони спору; інші особи, які беруть участь в спорі. Акцентовано, що визначений на законодавчому рівні перелік при цьому не відображує спеціальної ролі органів прокуратури, що здійснює представницькі функції, і при цьому може бути водночас і позивачем у справі.

Підкреслено, що здійснення дисциплінарного провадження у справах про застосування заходів службової відповідальності нотаріусів є можливим у разі наявності трудових правовідносин між державним нотаріусом та його роботодавцем. З'ясовано, що нотаріуси (як приватні, так і державні) є суб'єктами відповідальності за порушення норм законодавства у сфері запобігання корупції та фінансового моніторингу, що свідчить про їх спеціальне функціональне призначення, яке не відображується виключно в межах професії, що ними реалізується, а є свідченням їх віднесення до системи суб'єктів, уповноважених на задоволення публічного та державного інтересів.

До системи суб'єктів провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів віднесено: Міністерство юстиції України та його територіальні управління; Нотаріальна палата України – що здійснюють розгляд справ про відповідальність нотаріусів за порушення

етичних норм та стандартів, порядку здійснення посвідчувальних, виконавчих та реєстраційних дій нотаріусом; Національне агентство із запобігання корупції – що розглядають справи про порушення справ про порушення законодавства у сфері запобігання корупції; Міністерство фінансів України та Державна служба фінансового моніторингу України – з питань дотримання нотаріусами законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – запобігання та протидія).

На основі узагальнення зарубіжного досвіду та практики правозастосування в Україні обґрунтовано доцільність внесення змін до Закону України «Про нотаріат», де необхідним є закріплення таких категорій, як «службова відповідальність» та «службове правопорушення», та встановити систему стягнень, що можуть бути застосовані до нотаріусів у порядку дисциплінарного провадження, що мають складатися із: догани; відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю; анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; штрафу; зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; заборони доступу до Державних реєстрів.

Удосконалено розуміння правового статусу нотаріуса, що є публічно-управлінським, що обґрунтовується реалізацією ними делегованих повноважень держави (зокрема, і державної реєстрації речових прав), але при цьому не є публічно-владним, що визначається відсутністю у таких суб'єктів заходів адміністративного примусу, що можуть бути ними застосовані до учасників засвідчувальних правовідносин.

Обґрунтовано розуміння, що залежно від порядку застосування заходів службової відповідальності нотаріусів відрізняються такі презумпції, як презумпція невинуватості, що є характерною для розгляду та вирішення справ про кримінально-правове правопорушення чи справ про

адміністративно-правове правопорушення; презумпція винуватості, що є характерною для цивільного судочинства та адміністративного судочинства.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, адміністративний делікт, адміністративно-деліктні правовідносини, вина, нормативно-правове регулювання, публічна служба, публічний інтерес, службова відповідальність.

SUMMARY

Fedushko O.M. Official responsibility of a notary: administrative and legal aspect. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2025.

The work characterizes the institution of official responsibility of a notary from the point of view of administrative and legal regulation. The introduction of the institution of official responsibility of a notary into the national legal system is justified, which is characterized by such features as: connection with the performance of official duties, which consists in its application for the admission of a violation by a notary of his professional duties regulated by law, that is, for actions or inaction during the performance of official functions; regulatory and legal regulation, determined by special acts that establish the duties of a notary, requirements for professional ethics and the procedure for bringing to justice; sanctioning nature of the consequences of application in the form of disciplinary sanctions, administrative sanctions, criminal penalties or civil sanctions; special goal, which is to ensure the quality of notarial activities, compliance with professional standards, legality and ethical norms, which contributes to the protection of citizens' rights and increasing trust in the notarial system; special procedure for control and coordination of influence on the activities of notary bodies.

It is emphasized that the implementation of the features of proceedings in cases of professional liability of notaries depends on the differentiation of subjects of authority, endowed with the appropriate competence for their settlement. The understanding of the system of subjects of proceedings in cases of professional liability of notaries with its division into subjects that function as extrajudicial and subjects that function as judicial bodies is recognized, which functionally should ensure the achievement of the goal of effective consideration and resolution of cases of professional liability of notaries depending on the offense committed by them, and taking into account the object of unlawful encroachment.

It is determined that the organization of proceedings in cases of application of professional liability of notaries indicates the differentiation of its participants and their division into persons authorized to resolve the case, and persons participating in its consideration and resolution, including the subject of the offense. In the administrative-judicial process, there is a more detailed procedure for dividing subjects into groups, which distinguish: the court; parties to the dispute; other persons participating in the dispute. It is emphasized that the list determined at the legislative level does not reflect the special role of the prosecutor's office, which performs representative functions, and at the same time can be a plaintiff in the case.

It is emphasized that disciplinary proceedings in cases of application of measures of official responsibility of notaries are possible in the event of an employment relationship between a public notary and his employer. It is found out that notaries (both private and public) are subjects of responsibility for violations of the norms of legislation in the field of corruption prevention and financial monitoring, which indicates their special functional purpose, which is not reflected exclusively within the profession that they practice, but is evidence of their inclusion in the system of subjects authorized to satisfy public and state interests.

The system of subjects of proceedings in cases of application of official responsibility of notaries includes: the Ministry of Justice of Ukraine and its territorial departments; the Notary Chamber of Ukraine - which considers cases of

responsibility of notaries for violation of ethical norms and standards, the procedure for performing certification, executive and registration actions by a notary; the National Agency for the Prevention of Corruption - which considers cases of violation of cases of violation of legislation in the field of corruption prevention; the Ministry of Finance of Ukraine and the State Financial Monitoring Service of Ukraine - on issues of compliance by notaries with the legislation on prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction (hereinafter - prevention and counteraction).

Based on the generalization of foreign experience and law enforcement practice in Ukraine, the expediency of amending the Law of Ukraine “On Notaries”, where it is necessary to consolidate such categories as “official responsibility” and “official offense”, and to establish a system of penalties that can be applied to notaries in disciplinary proceedings, which should consist of: reprimand; suspension from the right to engage in notarial activities; cancellation of the certificate of notarial activities; fine; suspension of the certificate of notarial activities; prohibition of access to State Registers.

The understanding of the legal status of a notary, which is public-administrative, which is justified by the implementation of the state’s delegated powers (in particular, state registration of property rights), but at the same time is not public-authority, which is determined by the absence of administrative coercion measures by such subjects that can be applied to participants in certification legal relations, has been improved.

The understanding has been substantiated that, depending on the procedure for applying measures of official responsibility of notaries, such presumptions differ as the presumption of innocence, which is characteristic of the consideration and resolution of cases of criminal offenses or cases of administrative offenses; and the presumption of guilt, which is characteristic of civil proceedings and administrative proceedings.

It is emphasized that the notary as a subject of proceedings in cases of official liability is determined by the multifaceted nature of implementation, which is determined both by their special scope of professional competence and is associated with the range of delegated powers, the implementation of which is entrusted to them by the state. It is determined that the establishment of separate norms in the current legislation that should fix the features of the responsibility of a notary, who in his status combines the powers of performing state functions, but at the same time is a subject capable of ensuring the achievement of a balance of private and public interests of the participants in the case, being a mediator in relevant relations, etc.

It is argued that the implementation of such organizational directions as: the creation and functioning of a unified notary system, within which compliance with the principle of equality must be guaranteed, including overcoming unjustified distinctions in the responsibility of private and public notaries; digitalization of notarial activities, which will contribute to reducing the manifestations of technical errors, which result in violations of human property rights, human rights to self-expression, etc.; improving the implementation of self-regulation of the notarial profession, which should occur by increasing its role in applying restrictive measures of influence on notaries, as well as creating conditions for their professional development and acquisition of new competencies, in particular, in the implementation of the mediating function. A significant number of reforms aimed at improving the system of functioning of the notary public have already been initiated in Ukraine, in particular, we are talking about a reform on the digitalization of notarial activities.

Key words: administrative offense, administrative tort relations, administrative tort, guilt, official responsibility, public interest, public service, regulatory and legal regulation.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Федушко О.М. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5(65). Р. 255–259 DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.41>.
2. Федушко О.М. Правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 651–654. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.97>.
3. Федушко О.М. Розуміння правового статусу нотаріуса у системі органів публічної служби. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4(86). С. 223–226. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.36>.
4. Федушко О.М. Адміністративно-правовий статус державних та приватних нотаріусів. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 360–364. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.48>.
5. Федушко О.М. Нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 673–675. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/158>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Федушко О.М. Професійні самоврядні організації нотаріату у механізмі службової відповідальності. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 315–318. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-74>.

2. Федушко О.М. Підстави службової відповідальності нотаріуса: нормативно-правовий аспект. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 333–335. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-86>.

3. Федушко О.М. Нормативно-правове регулювання службової відповідальності нотаріуса в умовах воєнного стану. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 458–461. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-124>.

4. Федушко О.М. Класифікація підстав застосування службової відповідальності нотаріуса. *Proceedings of the international scientific conference “Theoretical foundations of law, public management and practice of their application”*, Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 287–289. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-68>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	13
ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ СЛУЖБОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА.....	22
1.1 Правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби.....	22
1.2 Поняття та сутність інституту службової відповідальності нотаріуса як складника його правового статусу.....	37
1.3 Нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	55
Висновки до розділу 1.....	70
РОЗДІЛ 2 РЕАЛІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ СЛУЖБОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	81
2.1 Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	81
2.2 Підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	97
2.3 Провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	113
2.4 Суб'єкти провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	129

2.5 Напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності.....	154
Висновки до розділу 2.....	161
ВИСНОВКИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	208

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРМА – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

Держфінмоніторинг України – Державна служба фінансового моніторингу України

ЄС – Європейський Союз

КЗпП України – Кодекс Законів про працю України

КМ України – Кабінет Міністрів України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України

Мін'юст України – Міністерство юстиції України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

СБУ – Служба безпеки України

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Реформа системи нотаріату, його функціональних завдань та цілей діяльності, що ним вирішуються, спричинена переглядом підходів до встановлення його юридичної природи, яка набуває окремих ознак публічно-правового впливу на учасників суспільних відносин. Системі органів нотаріату державою делеговано виконання низки функцій, зокрема, функцій із державної реєстрації майнових прав та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, що в умовах воєнного стану набуває особливого значення як гарантія дотримання суб'єктивних прав приватної особи. Таким чином, діяльність нотаріату описується через поєднання приватно-правового та публічно-правового характеру, що має відобразитися на специфіці застосування стосовно таких суб'єктів заходів службової відповідальності.

Зазначене свідчить про актуальність вироблення комплексного підходу до застосування заходів службової відповідальності нотаріусів із врахуванням теоретичних розробок та практичних рекомендацій.

Необхідно відзначити досить значну кількість досліджень, що в різні часи присвячувались питанням функціонування органів нотаріату, варто акцентувати, що висвітлення механізму службової відповідальності нотаріусів не втрачає своєї актуальності через його законодавчу невизначеність та розпорошеність регулювання.

Загальнотеоретичні узагальнюючі підходи до встановлення змісту юридичної відповідальності висвітлено у працях таких учених, як: В.М. Бевзенко, Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, В.М. Гаращук, Ю.О. Гаруст, Є.А. Гетьман, О.В. Джафарова, П.В. Діхтієвський, О.Ю. Дрозд, Т.О. Коломоєць, К.В. Куркова, Ю.О. Легеза, Д.М. Лук'янець, В.В. Тильчик, Ю.М. Шемшученко, А.М. Школик, та у працях багатьох інших науковців.

Предметно питання застосування заходів відповідальності нотаріусів досліджувались у наукових працях таких учених, як Т.С. Курило на тему

«Адміністративно-правові засади протидії корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні» (2017 р.), П.О.Гезь на тему «Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні» (2021 р.), С.А. Марущак на тему «Адміністративно-правова відповідальність нотаріуса та її співвідношення з іншими видами відповідальності» (2024 р.).

Водночас безпосередньо службова відповідальність нотаріуса, її адміністративно-правовий зміст не були предметом окремого наукового дослідження, що підкреслює актуальність, своєчасність і практичну значущість цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Положення дисертації спрямовані на удосконалення реалізації положень Закону України «Про нотаріат»; постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України», «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану», «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса». Зміст, висновки та наукова новизна дисертації сприяють реалізації Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21.

Мета дослідження. Метою дослідження є здійснення узагальнення практики правозастосування та чинного законодавства України і зарубіжних країн щодо особливостей притягнення до службової відповідальності нотаріуса, а також обґрунтування пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення механізму її реалізації.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні задачі:

- охарактеризувати правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби;
- встановити поняття та сутність інституту службової відповідальності нотаріуса як складника його правового статусу;
- визначити нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності;
- описати зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності;
- з'ясувати підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності;
- охарактеризувати провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності;
- описати систему суб'єктів провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі притягнення до службової відповідальності нотаріусів.

Предметом дослідження є службова відповідальність нотаріуса – адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. З метою досягнення завдань і цілей дослідження було використано систему філософських, загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Задля встановлення правової природи службової відповідальності застосовано метод єдності логічного й історичного, методи аналізу та синтезу (підрозділи 1.1, 1.2). Застосування визначення та опису особливостей правового статусу нотаріуса та підстав притягнення до службової відповідальності реалізовано через методу сходження від абстрактного до конкретного (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Через логіко-семантичний аналіз встановлено підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності, охарактеризовано особливості провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності, а також описано систему суб'єктів провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4). Застосування структурно-логічного та порівняльно-правового методів покладено в основу зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності (підрозділ 2.1). Метод групування та прогнозування покладено в основу обґрунтування напрямів підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності (підрозділ 2.5).

Теоретичним підґрунтям кваліфікаційної наукової роботи стали наукові напрацювання теоретиків права, конституційного, адміністративного права та процесу.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становить чинне національне та міжнародне законодавство, що містить норми, які регламентують питання організації та функціонування нотаріату загалом і інституту службової відповідальності зокрема. Особливу увагу приділено підзаконним нормативно-правовим актам Міністерства юстиції України щодо здійснення контролю за організацією діяльності нотаріату загалом і питань притягнення до відповідальності зокрема.

Емпіричну базу наукової роботи становлять довідки, публіцистичні праці та статистичні дані із реалізації механізму притягнення до службової відповідальності нотаріусів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні практики правозастосування та чинного законодавства України і зарубіжних країн щодо особливостей притягнення до службової відповідальності нотаріусів, а також обґрунтування пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення механізму її реалізації. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано запровадження до національної системи права інституту службової відповідальності нотаріуса, що характеризується такими ознаками, як: зв'язок із виконанням службових обов'язків, що полягає у її застосуванні за допущення порушення нотаріусом своїх професійних обов'язків, що регулюються законодавством, тобто за дії чи бездіяльність під час виконання службових функцій; нормативно-правова регламентація, що визначається спеціальними актами, які встановлюють обов'язки нотаріуса, вимоги до професійної етики та порядок притягнення до відповідальності; санкційний характер наслідків застосування у вигляді дисциплінарних стягнень, адміністративних стягнень, кримінально-правових покарань чи цивільно-правових санкцій; спеціальна мета, що полягає у забезпеченні якості нотаріальної діяльності, дотриманні професійних стандартів, законності та етичних норм, що сприяє захисту прав громадян і підвищенню довіри до нотаріальної системи; спеціальний порядок контрольно-координаційного впливу на діяльність органів нотаріату;

– на основі узагальнення зарубіжного досвіду та практики правозастосування в Україні обґрунтовано доцільність внесення змін до Закону України «Про нотаріат», де необхідним є закріплення таких категорій, як «службова відповідальність» та «службове правопорушення», та

встановити систему стягнень, що можуть бути застосовані до нотаріусів у порядку дисциплінарного провадження, що мають складатися із: догани; відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю; анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; штрафу; зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; заборони доступу до Державних реєстрів;

удосконалено:

– розуміння правового статусу нотаріуса, що є публічно-управлінським, що обґрунтовується реалізацією ними делегованих повноважень держави (зокрема, і державної реєстрації речових прав), але при цьому не є публічно-владним, що визначається відсутністю у таких суб'єктів заходів адміністративного примусу, що можуть бути ними застосовані до учасників засвідчувальних правовідносин;

– розуміння, що залежно від порядку застосування заходів службової відповідальності нотаріусів відрізняються такі презумпції, як презумпція невинуватості, що є характерною для розгляду та вирішення справ про кримінально-правове правопорушення чи справ про адміністративно-правове правопорушення; та презумпція винуватості, що є характерною для цивільного судочинства та адміністративного судочинства;

– підходи до розуміння реалізації провадження у справах про застосування заходів службової відповідальності відбуваються залежно від його функціонального призначення різним колом суб'єктів у судовому та позасудовому порядку;

дістали подальшого розвитку:

– розуміння підстав застосування службової відповідальності нотаріуса, які класифіковано: залежно від сфер діяльності нотаріуса (вчинення посвідчувальних дій, що мають юридичне значення; вчинення реєстраційних дій; вчинення виконавчих дій; вчинення інших дій, встановлених чинним законодавством); за місцем визначення (підстави, що

настали за кордоном України; підстави, що настали в межах території України);

– розуміння провадження у справах застосування службової відповідальності нотаріусів, що диференційовано залежно від: підстав виникнення; сфери реалізації; наслідків, що настали чи могли настати з відповідним рівнем вірогідності; суб'єкта провадження та вирішення справи, визначення їх стадій, етапів або інших структурних елементів у послідовності їх реалізації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі можуть бути використані в:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення питань щодо особливостей притягнення до службової відповідальності нотаріусів;
- *правотворчій сфері* – у межах унормування порядку притягнення нотаріусів до службової відповідальності на законодавчому рівні;
- *правозастосовній сфері* – для підвищення ефективності процедури притягнення до службової відповідальності нотаріусів;
- *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Судові та правоохоронні органи», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на 4 науково-практичних конференціях: «The latest law developments» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 3–4 квітня 2024 р.); «Advances in law: the view of domestic and foreign scholars» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 жовтня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application» (м. Рига, Латвійська Республіка, 25–26 грудня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 5 статтях, з яких 4 статті опубліковані у наукових фахових виданнях України та 1 стаття – в іноземному виданні, а також апробовані на 4 науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із переліку умовних скорочень, вступу, двох розділів, які містять вісім підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, у т. ч. основного тексту – 169 сторінок. Список використаних джерел охоплює 214 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ СЛУЖБОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА

1.1 Правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби

Вивчення проблематики нормативно-правового регулювання статусу нотаріуса як особи, уповноваженої на здійснення функцій держави, є предметом досліджень сучасних представників юридичної науки та практики правозастосування.

Окремі загальнотеоретичні питання встановлення статусу нотаріусу при здійсненні функцій держави розглядалися у наукових розробках таких вчених, як О. Бакумов [4], В.Бевзенко [6], І. Бернацька [8], К. Білько [9], І. Бойко [10], С. Василів, О. Сорочкіна [13] та ін..

Незважаючи на значну кількість наукових розробок проблематики встановлення змісту правового статусу нотаріусів, як суб'єктів уповноважених на здійснення функцій держави, дане питання не втрачає своєї актуальності та практичної затребуваності.

Встановлення змісту категорії «правовий статус нотаріусу» має слідувати від встановлення загальнотеоретичних підходів до розуміння категорії «правовий статус».

Дослідження правового статусу нотаріуса в системі публічної служби доцільно розпочати з характеристики теоретико-правової категорії «правовий статус». До характеристик правового статусу як юридичної категорії відноситься передусім вимоги її відображення як системоутворюючого та універсального поняття. Функціонально правовий статус як категорія виконує роль інституту, що здатен визначити коло прав та обов'язків особи, та забезпечити їх реалізацію та захист. У сукупності реалізація правового статусу відображається на встановленні місця його носія у суспільних

правовідносинах [101, с. 97]. Як цілісна характеристика визначається правовий статус у дослідженнях А.М. Колодія [55, с. 20].

Важливим є розуміння, що встановлення змісту правового статусу перебуває у безпосередній залежності від місця та значення суб'єкта в суспільних правовідносинах, функціонального спрямування його діяльності [95, с. 316-321].

До функцій правового статусу ряд вчених відносять також встановлення характеру та принципів взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою [90, с. 53-54]. До змісту правового статусу особи відноситься, як зазначає М. Добкін, також і встановлення підстав та порядку застосування відповідальності до неї у випадках допущення нею правопорушення чи неналежного виконання покладених на нього обов'язків [35, с. 74].

На зв'язку із державою при реалізації статусу наголошується у дослідженні А. Панчишина [101, с. 97].

Правовий статус визначається як сукупність законодавчих та підзаконних нормативних актів, що визначають коло прав та свобод учасника правовідносин [42, с. 365-367].

Правовий статус має відобразитися у нормативно-правових актах, і визначає коло прав та обов'язків [209, с. 186].

Таким чином, правовий статус має розумітися як комплексна категорія, що характеризується структурністю, унормованістю, та виконує функціонально визначення місця та ролі особи у суспільних правовідносинах.

Виходячи із змісту наукових розробок необхідно засвідчити, що правовий статус особи за елементним складом формується із сукупності прав, свобод, обов'язків та відповідальності суб'єкта. До елементних характеристик правового статусу необхідно віднести такий елемент, як правосуб'єктність, нормативний зв'язок із країною походження особи та

набутим громадянством, коло гарантій та завдань, що вирішуються особою, завдання та функції держави, що здійснюються в межах правового статусу.

Зміст правового статусу може різнитися залежно від того, для кого він встановлюється – для індивідуальної особи чи колективної особи. Саме тому необхідним є висновок, що зміст елементного складу правового статусу визначається від значення та ролі особи в суспільному житті, залежно від функцій, виконання яких на неї покладається.

Варто зазначити, що в наукових публікаціях є відсутнім одностайне розуміння елементного складу правового статусу, і підходи різняться залежно від встановлення юридичної відповідальності. Юридичну відповідальність ряд вчених відносять до змісту правового статусу, і таких є більшість, і ряд вчених обґрунтовують необхідність винесення її за межі правового статусу, так само як і гарантії, принципи, тощо [4, с. 5]. Однак, справедливим є твердження, що віднесення відповідальності поза межі правового статусу призводить до необґрунтованого протистояння її із правами та обов'язками учасників правовідносин [4, с. 5].

Класифікація видів правового статусу диференціюється залежно від його носія, що дозволяє виокремити статус фізичної особи, статус юридичної особи, статус посадової особи органу державної влади, статус посадової особи органу місцевого самоврядування, статус іноземця тощо. Подібний підхід покладено в основу класифікації, здійсненої у дослідженні А.М.Колодія та А.Ю. Олійника, якими було обґрунтовано необхідність виокремлення конституційно-правового статусу та галузево-правового статусу особи [56, с. 135–136].

Конституційний правовий статус є загальним для всіх учасників правовідносин, тоді як галузевий правовий статус та його зміст відображується в особливостях певного типу правовідносин. Найбільша деталізація правового статусу особи здійснюється в її індивідуальному (чи персоніфікованому) статусі [4, с. 5].

Необхідним від змісту категорії «правовий статус» відрізнити категорію «правосуб'єктність», де остання характеризує здатність особи як мати певний обсяг прав, так і мати можливості для їх реалізації та нести відповідальність за неналежне виконання покладених на неї обов'язків [180, с. 122-128].

Можна сказати, що правосуб'єктність – це статична категорія, тоді як правовий статус є динамікою суспільних правовідносин [204, с. 60-65]. А. Чуб обґрунтовує, що правосуб'єктність є передумовою виникнення правового статусу [204, с. 60-65].

Таким чином, вивчення змісту правового статусу нотаріуса відноситься до галузево-правових категорій і встановлюється спеціальним Законом України «Про нотаріат» [160] та Правилами професійної етики нотаріусів України, ухваленими наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5 [155].

До змісту правового статусу нотаріусу необхідно в межах даного дослідження віднести коло прав та обов'язків особи, його відповідальність, гарантії належності та етичності його діяльності.

Дослідження категорії «службова відповідальність нотаріусу» вимагає пошуку відповідей на питання доцільності віднесення такої особи до системи публічної служби, і у разі позитивної відповіді, то встановлення обсягу його правового статусу.

Сучасна теорія державного управління визначає як мінімум два основні підходи до розуміння інституту публічної діяльності. Публічна діяльність ототожнюється зі службою в апараті центральних і місцевих органів державної влади, органах прокуратури, а також із діяльністю неатестованих працівників апарату внутрішніх справ і військових формувань. Публічна діяльність охоплює надання публічних послуг населенню, що включає як державних, так і недержавних службовців [12, с. 1].

На основі узагальнення різних підходів до визначення правової природи сучасної публічної служби в Україні, її правового регулювання та порядку проходження, є можливим виділити такі її види:

- політична;
- державна, що включає адміністративну та спеціалізовану служби (дипломатична, митна, податкова);
- безпекова (військова, правоохоронна, служба безпеки, цивільного захисту);
- правнича (суддівська, прокурорська);
- муніципальна – служба в органах місцевого самоврядування, яка поділяється на виборну та адміністративну;
- патронатна [82, с. 48–49].

Сутність публічних службовців тлумачиться як певна сукупність осіб, уповноважених на виконання функцій держави та функцій місцевого управління [18, с. 200]. Таким чином, публічна служба спрямовується на реалізацію функцій держави, що досягається шляхом надання особі владних повноважень та їх подальшою реалізацією.

У юридичній літературі виокремлюють такі ознаки публічної служби:

1. виникнення правовідносин на підставі фактичного складу, обов'язковим елементом якого, згідно з чинним законодавством про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, є акт призначення на посаду або результат виборів;
2. постійний та професійний характер виконання службовцем своїх повноважень;
3. зайняття публічної посади в органі публічної влади;
4. спрямованість службової діяльності на задоволення публічних інтересів, визначених державою та забезпечених правом [179, с. 269–274].

На законодавчому рівні категорія «публічна служба» закріплюється в КАС України, де визначено, що це є «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів,

прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» (п. 17 ч. 1 ст. 4) [49]. Така законодавча дефініція відтак не дозволяє віднести нотаріат до органів публічної служби, адже такі суб'єкти не мають публічно-правової компетенції [202, с. 21;84, с. 59-60].

Однак при цьому К. Чижмарь попри її незгоду із необхідністю віднесення до системи публічної служби органів нотаріату, вченою аргументується, що нотаріус як член суспільства, здатен виконати як приватно-правові функції, так і публічно-правові функції [202, с. 21–23].

У правових позиціях Вищого адміністративного суду обґрунтовується, що до ознак публічної служби є її функціональний зміст, що дозволяє виокремити такі види публічної діяльності, як: діяльність на державних політичних посадах; професійна діяльність суддів; державна служба; служба в органах місцевого самоврядування [3].

У ч. 4 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» визначено, що нотаріус не може займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності в професійному самоврядуванні нотаріусів [160].

Правова природа нотаріату та визначення правового статусу нотаріуса залишаються спірними питаннями протягом тривалого часу. Чітке окреслення місця нотаріуса в системі публічної служби є важливим, оскільки від цього залежить визначення меж його юридичної відповідальності.

Проблема полягає в тому, що профільний Закон України «Про нотаріат» не містить однозначного визначення правового статусу нотаріуса—як приватного, так і державного. Це призводить до періодичних суперечностей щодо його належності до посадових або службових осіб, що, у свою чергу,

може мати негативні правові наслідки. Така невизначеність простежується не лише в наукових дискусіях, а й у правозастосовній практиці [41].

Здійснення нотаріальної діяльності характеризується дуальністю статусу її суб'єктів, що полягає водночас у гарантуванні їх незалежності від органів державної влади, і водночас неможливістю їх віднесення до механізму державної служби [83, с. 75-77].

Аналізуючи характеристики правового статусу нотаріуса, можна помітити, що науковці часто цитують та використовують для обґрунтування власних узагальнень дослідження, висновки яких були зроблені на основі чинного на той час законодавства у сфері нотаріату. При цьому вони не завжди аналізують або проводять паралелі щодо того, чому той чи інший науковець дійшов саме таких висновків.

Як наслідок, частина сучасних наукових праць, які мали б враховувати норми чинного законодавства та практику його застосування, ґрунтується на застарілих положеннях. Це, своєю чергою, спричиняє поширення «аксіоматичних» тверджень, що не відповідають сучасному стану речей.

У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про нотаріат» зазначено, що «нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності» [160].

Тлумачення цієї норми дозволяє зробити висновок, що нотаріат є органом влади, а відтак нотаріуси є службовими особами, тобто особами, які виконують функції та завдання, покладені на відповідний орган. До того ж редакція Закону України «Про нотаріат» до 01.10.2008 року взагалі оперувала такої категорією, як «нотаріуси та інші посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії», «нотаріуси чи інші посадові особи, які вчиняють нотаріальні дії» [129].

Чинна редакція ч. 1 ст. 1 Закону України «Про нотаріат» встановлює, що «нотаріат в Україні - це система органів і посадових осіб, на які

покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної вірогідності».

Крім того у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» встановлюється, що «нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності», і далі у Законі України «Про нотаріат» розміщується окремий розділ, присвячений повноваженням, що мають виконуватися нотаріусом.

Таким чином, чинне законодавство України має певні кореляційні підходи, в межах нотаріат може бути віднесено до системи органів, на які покладається виконання обов'язків, які мають важливе значення для держави та органів місцевого самоврядування, задоволення як приватних, так і публічних інтересів. Ускладняється розуміння змісту правового статусу нотаріуса через відсутність узгоджених єдиних підходів до розуміння категорії «посадова особа». Звернення до змісту Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII дозволяє встановити, що категорія «посадова особа» вживається до визначення керівника органу державної служби в державному органі: «посадова особа, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов'язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі» [135].

В іншому профільному Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року № 2493-III визначено, що посадовою особою органу місцевого самоврядування є «особу, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження

щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету» [168].

Керуючись роз'ясненнями, наданими Міністерством юстиції України, то «посадовою особою» особа, яка виконує «організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції [78].

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» [170] на підставі узагальнень корупційних правопорушень, визначено організаційно-розпорядчі обов'язки як обов'язки, що охоплюють керівництво галуззю промисловості, трудовим колективом, окремою ділянкою роботи чи виробничою діяльністю працівників на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності [78]. Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки, пов'язані з управлінням майном, ресурсами та матеріальними цінностями підприємства, установи чи організації. Вони включають контроль за використанням і збереженням майна, організацію постачання, забезпечення належних умов праці, ведення бухгалтерського та фінансового обліку, а також інші функції, спрямовані на ефективне господарське управління.

Ці обов'язки можуть виконувати керівники, завідувачі, матеріально відповідальні особи та інші посадові особи, які займаються організацією господарської діяльності в межах своїх повноважень [78].

У листі НАЗК від 5 травня 2017 року № 53-09/14227/128 зазначено, що нотаріуси не є суб'єктами декларування, але такий висновок не поширюється на посадових осіб органів публічного права [79].

Відповідно до цивільного законодавства України визначається, що утворення юридичної особи у такій організаційно-правовій формі як публічна установа має відбуватися на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України, указу Президента України, наказу ЦОВВ, чи рішення органу місцевої влади [199].

Визначення порядку утворення державних нотаріальних контор регламентується актом спеціального законодавства, і зокрема, положеннями Закону України «Про нотаріат». Утворення державних нотаріальних контор відбувається на підставі наказу Міністерства юстиції України; їх штатний розклад також затверджується територіальними управліннями Міністерства юстиції України [147]. За своїм статусом державна нотаріальна контора є юридичною особою публічного права, що функціонує в межах чинного законодавства та її діяльність вимагає державної реєстрації.

За внутрішньою організаційною будовою державна нотаріальна контора має свого голову, яким є завідувач контори, який призначається з числа осіб, що мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю рішенням територіальних управлінь Міністерства юстиції України [160].

В Україні передбачено функціонування системи державних нотаріальних архівів, які також очолюють завідувачі, які наділяються необхідним обсягом повноважень через його призначення та звільнення з посади рішенням територіальних управлінь Міністерства юстиції України. Система державних нотаріальних контор затверджується Міністерством юстиції України. При цьому державний нотаріальний архів також має статус юридичної особи, із відповідними характеристиками – наявністю печатки із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням [160].

До основних завдань Державного нотаріального архіву відноситься:

здійснення комплектування документами, склад яких передбачено Положенням про державний нотаріальний архів;

забезпечення збереження та використання відомостей, що містяться в документах, які знаходяться на зберіганні;

створення і вдосконалення довідкового апарату до документів;

здійснення контролю за зберіганням документів та обліково-довідкового апарату до документів, які зберігаються у фондоутворювачів;

підготовка та своєчасна передача документів, внесених до Національного архівного фонду (далі - НАФ) на зберігання, до відповідного державного архіву з додержанням вимог, передбачених нормативно-правовими актами Укрдержархіву [144].

Завідуючий архівом:

а) організовує діяльність архіву, несе персональну відповідальність за виконання покладених на архів завдань та функцій;

б) представляє архів у всіх установах і організаціях;

в) видає в межах своєї компетенції накази;

г) надає пропозиції до переліку послуг, що надаються архівом на договірних засадах, і подає їх до Міністерства юстиції;

г) розподіляє обов'язки між працівниками архіву та затверджує їх посадові інструкції;

д) забезпечує належні умови для роботи і охорону праці працівників архіву;

е) проводить прийом та розглядає звернення фізичних і юридичних осіб, що належать до компетенції архіву;

є) вчиняє нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат»;

ж) організовує підвищення кваліфікації нотаріусів та інших працівників архіву, а також за дорученням територіального органу Міністерства юстиції бере участь у заходах щодо підвищення кваліфікації інших нотаріусів з питань, які віднесені до компетенції архіву [144].

Згідно із наказом Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 року № 870/5 визначається, що державний нотаріальний архів створюється і ліквідується Міністерством юстиції України [144].

Отже, зазначені положення чинного законодавства України свідчать про наявність спеціального правового статусу як у завідувачів державних контор, так і у завідувачів державних нотаріальних архівів, що обумовлюється відповідним колом організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій посадових осіб.

Обсяг повноважень приватних і державних нотаріусів відповідно до Закону України «Про нотаріат» є рівним та однаковим.

Акти, засвідчені державними та приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу (ч. 4 ст. 1 Закону України «Про нотаріат»).

У розумінні змісту організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських повноважень, що обґрунтовується у судовій практиці, нотаріуси не наділені такими обов'язками, що дозволяє зробити висновок про те, що приватні та державні нотаріуси за виключенням завідувачів державних нотаріальних контор та державних нотаріальних архівів не є посадовими особами і не можуть бути суб'єктами службових злочинів [41].

Відтак поділ нотаріусів на приватних та державних відбувається виключно виходячи із організаційної структури побудови відповідних контор і не залежить від обсягу повноважень, якими ці групи осіб володіють [65]. Однак при цьому існують певні відмінності у застосуванні заходів юридичної відповідальності до приватних та державних нотаріусів.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України; тоді як ст. 27 Закону України «Про нотаріат» визначає, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі [160].

Також нормами чинного законодавства України встановлюється, що приватний нотаріус «не несе відповідальності у разі, якщо особа, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії:

подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії;

подала недійсні та/або підроблені документи;

не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа» (ст. 27 Закону України «Про нотаріат») [160].

Формулювання положень ст. 21 Закону України «Про нотаріат» свідчить про її бланкетність та відсильний характер, що вимагає пошуку відповідей на питання, яким саме обсягом повноважень та обов'язків, процедур застосування заходів відповідальності характеризується правовий статус державного нотаріусу.

Відповідно до постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року № 2 визначено, що державний нотаріус має спеціальний статус як співробітник юридичної особи публічного права, або публічної установи, якою є державна нотаріальна контора [115]. Така судова позиція критикується у дослідженнях окремих вчених, де обґрунтовується недоцільність відмежування обсягу кримінальної відповідальності, якими володіють державні та приватні нотаріуси, також обсягу адміністративної відповідальності, що може бути застосовано до таких осіб [66, с. 34].

Отже, задля досягнення єдності підходів у тлумаченні змісту відповідальності нотаріусів треб передусім встановити яким характером відповідальності наділені такі особи – публічно-правовим чи приватно-правовим. Чи здійснюють нотаріуси владні функції чи здійснюють нотаріуси управлінські функції? На публічно-владному характері діяльності нотаріусів наголошується у наукових розробках Н. Василіни [12], А. Маржини [83, с. 77-78], В. Шишленка [206, с. 971–975]; при цьому вченими обґрунтовується висновок, що нотаріуси, незалежно від того чи є вони приватними чи публічними, є носіями делегованих повноважень [12;206, с. 971–975].

Державно-владний статус нотаріусів обґрунтовується у публікаціях таких вчених, як В. Комаров, В. Баранкова [59, с. 72], Л. Ладіної, М. Веселова [17] та ін.

Протилежним є підхід, обґрунтований у наукових розробках Г. Гулевської, що засвідчує відсутність у нотаріусів публічно-владних повноважень, але при цьому вони є носіями публічно-управлінських повноважень [26, с. 5-7]; М. Німак, яка підкреслює, що нотаріус є

незалежним органом, який має урівноважувати інтереси інших учасників правовідносин [97, с. 166-166].

Державно-владний характер діяльності суб'єкта правовідносин розкривається через: встановлення його порядку виникнення; визначення порядку ухвалення ним рішень в межах його компетенції; обсяг наділених повноважень із застосування адміністративного примусу; коло гарантій забезпечення його діяльності [64, с. 86–88].

До ознак владності суб'єкта відносять : його здатність впливати на дії інших; легітимність та легалізація діяльності; монополізм в окремих сферах суспільних відносин; гарантії ефективності здійснення покладених на них функцій [6].

У положеннях постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про узагальнення судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні» від 7 лютого 2014 року № 2 обґрунтовано, що діяльність нотаріуса є такою, що не характеризується владними управлінськими функціями; та здійснюється без застосування заходів адміністративного примусу. Але при цьому діяльність нотаріусів є публічно-правовою, через наділення їх здійсненням окремих функцій держави. Позиція Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ засвідчила, що незалежно «від того, є нотаріус приватним чи працює в державній нотаріальній конторі, він не може вважатися суб'єктом владних повноважень» [115].

Сучасна судова практика також базується на визнанні нотаріусів як осіб, що мають публічно-управлінський статус. Так, у постанові Верховного суду від 12 листопада 2020 року в справі № 200/3452/17 визначено, що: «нотаріус є публічною особою, якій державою надано повноваження щодо посвідчення прав і фактів, які мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчиняючи нотаріальні дії, нотаріус діє неупереджено, він не може діяти в інтересах

жодної з осіб – учасника нотаріальної дії <...>. Нотаріус вчиняє нотаріальні дії від імені держави <...> [114]. Вчиняючи нотаріальні дії, нотаріус діє неупереджено, він не може діяти в інтересах жодної з осіб - учасника нотаріальної дії. Нотаріус не стає учасником цивільних правовідносин між цими особами, а отже, не може порушувати цивільні права, які є змістом цих відносин. Відсутня і процесуальна заінтересованість нотаріуса в предметі спору та реалізації прийнятого рішення.

Спори за позовами про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, про повернення стягнутого за виконавчим написом вирішуються судом у порядку цивільного судочинства за позовами боржників або зазначених осіб до стягувачів, якщо однією зі сторін відповідного спору є фізична особа. За правилами цивільного судочинства як спір про право в позовному провадженні розглядаються позови про оскарження дій нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису, коли йдеться виключно про порушення нотаріусом правил вчинення відповідної нотаріальної дії і при цьому позивачем не порушується питання про захист права відповідно до положень цивільного законодавства [75].

Тобто нотаріус не може бути відповідачем у цій категорії справ, оскільки предметом позову є спір про право, зокрема позивач заперечує наявність у нього суми заборгованості перед кредитором, яка вказана у виконавчому написі [114].

Зазначені міркування вчених та висновки, досягнуті у судовій практиці дозволяють зробити висновок, що правовий статус нотаріус є публічно-управлінським, що обґрунтовується реалізацією ними делегованих повноважень держави (зокрема, і державної реєстрації речових прав), але при цьому не є публічно-владним, що визначається відсутністю у таких суб'єктів заходів адміністративного примусу, що можуть бути ними застосовані до учасників засвідчувальних правовідносин.

1.2 Поняття та сутність інституту службової відповідальності нотаріуса як складника його правового статусу

Функціонування службової відповідальності нотаріусів відноситься до системи гарантій належності виконання ними покладених на них обов'язків, створює умови для забезпечення ефективності здійснення функцій держави публічно-управлінськими особами [72, с. 53-55].

Вивчення інституту відповідальності нотаріуса здійснено в окремих наукових , зокрема адміністративно-правової, не є новою, окремі аспекти відповідальності нотаріуса досліджували такі науковці, як Н. Василюк[12], Л. Вдовіченої[16], М. Веселова, Л. Ладіної[17], О. Мартинюк[87], С. Марищук[86], С. Фурси, Є. Фурси [196], І. Гаєвського, К. Чижмарь[203], та ін..

Однак при цьому є відсутнім єдиний вироблений підхід до розуміння категорії «службова відповідальність нотаріуса».

Розгляд категорії службова відповідальність може відбуватися через висвітлення особливостей реалізації її видів, якими є адміністративно-правова, кримінально-правова, цивільно-правова (майнова) та дисциплінарна відповідальність.

У Законі України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ визначаються окремі положення, що стосуються службової відповідальності державних та приватних нотаріусів (ст. 21 т 27) [160].

Крім того підстави застосування заходів службової відповідальності встановлюються ст. 50 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ, де встановлюються підстави для оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні, а саме:

«Нотаріальна дія або відмова у її вчиненні оскаржуються до суду. Право на оскарження нотаріальної дії або відмови у її вчиненні має особа, прав та інтересів якої стосуються такі дії» [160].

Отже, чинним законодавством України про нотаріат прямо не відмежовуються такі види відповідальності, як адміністративно-правова, кримінально-правова, цивільно-правова (майнова) та дисциплінарна. Однак при цьому галузевими законодавчими актами визначається окремі види складів правопорушень, що можуть бути застосовані у діяльності нотаріуса.

Але при цьому ряд вчених підкреслюють, що норми, що закріплюють адміністративну відповідальність нотаріусів, є розпорошеними та закріплюються у різноманітних нормативно-правових актах [203, с. 73].

Така нормативна невизначеність та розпорошеність регулювання положень актів чинного законодавства України створює необґрунтовані перешкоди до забезпечення ефективності службової відповідальності нотаріусів [72, с. 60-62].

У ч. 6 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що «нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію або держателя Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань інформації про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, а також за інші дії, якщо нотаріус діяв у межах Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (ч. 6 ст. 8) [160].

При цьому у п. 81 ст. 30 Закону України «Про нотаріат» визначено, що «набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого нотаріуса притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне

правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» є законною підставою для припинення нотаріальної діяльності нотаріуса [160].

Отже, у п. 81 ст. 30 Закону України «Про нотаріат» закріплюється відповідальність нотаріусу за вчинення правопорушення, пов'язаного із корупцією [140].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що:

1) корупційним правопорушенням є «діяння, що містить ознаки корупції вчинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність»;

2) правопорушенням, пов'язаним з корупцією, є «діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність» [140].

Підстави застосування службової відповідальності нотаріусів містяться в окремих нормах КУпАП. Такими складами є склади адміністративних правопорушень, передбачені: ст. 163-9 КУпАП «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»; ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»; ст. 188-34 КУпАП «Невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу»; ст. 172-5 КУпАП «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» [52].

Аналіз змісту зазначених вище складів адміністративних правопорушень дозволяє зробити висновок про бланкетний характер їх більшості. І лише ст. 163-9 КУпАП прямо закріплюється відповідальність нотаріуса.

Серед підстав застосування службової відповідальності нотаріусів є вчинення правопорушень, встановлених у ст. 166-9 КУпАП «Порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та ст. 188-34 «КУпАП Невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу», що сприяють забезпеченню ефективності здійснення державної політики у сфері фінансового моніторингу [15, с. 120-130].

Однак при цьому варто акцентувати, що безпосередньо і прямо адміністративна відповідальність нотаріусів закріплюється лише нормами статті 163⁹ «Незаконне використання інсайдерської інформації», що полягає у вчиненні порушення заборони використання інсайдерської інформації, та тягне за собою накладення штрафу від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (у примітці до цієї статті зазначено, що під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: посадові особи емітента, у тому числі ті, які були посадовими особами емітента на момент ознайомлення з інсайдерською інформацією; особи, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням ними трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом, у тому числі співробітники професійних учасників ринків капіталу; державні службовці, яким відома інсайдерська інформація внаслідок виконання ними посадових (службових) обов'язків; особи, які ознайомилися з інсайдерською інформацією неправомірним шляхом; аудитори, *нотаріуси*, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі або інші особи, які виконують надані законом публічні повноваження.

Чинним законодавством України встановлено, що застосування заходів службової відповідальності нотаріусів у сфері фінансового моніторингу має багаторівневий процедурний характер, що визначено ст. 32-34 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [141].

У ч. 8 ст. 32 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що до прийняття рішення (постанови) про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу заходу впливу у формі укладення угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері запобігання та протидії суб'єкт державного фінансового моніторингу та суб'єкт первинного фінансового моніторингу погоджують заходи для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, підвищення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками, строки виконання таких заходів, а також суму грошового зобов'язання, яку такий суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язується сплатити в рамках виконання такої угоди.

У разі непогодження суб'єктом державного фінансового моніторингу та суб'єктом первинного фінансового моніторингу умов угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері запобігання та протидії суб'єкт державного фінансового моніторингу застосовує інший захід впливу.

У тексті угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері запобігання та протидії зазначається розрахована відповідно до вимог цієї статті сума грошового зобов'язання.

У разі порушення суб'єктом первинного фінансового моніторингу умов угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері

запобігання та протидії суб'єкт державного фінансового моніторингу має право застосувати захід впливу за невиконання умов угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері запобігання та протидії, передбачений цією статтею.

Чинним законодавством України встановлюється, що суб'єкт державного фінансового моніторингу у разі розгляду питання про застосування заходу впливу запрошує уповноважену особу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, щодо якого має бути прийнято таке рішення, для надання пояснень/заперечень (ч. 10 ст 32 Закону України від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») [141].

Отже, здійснення фінансового моніторингу у службовій діяльності нотаріусів відбувається на первинному рівні (на рівні територіальних управлінь Міністерства юстиції України), шляхом направлення запрошення електронною поштою або поштовим відправленням або оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу не менше ніж за два робочі дні до дня розгляду питання про застосування заходу впливу.

Національний банк України має право не запрошувати уповноважену особу суб'єкта первинного фінансового моніторингу нотаріусів (крім банків) відповідно до абзацу першого частини 10 ст. 32 Закону України від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») [141] у разі отримання від нього пояснень, у яких такий суб'єкт визнає порушення, виявлені Національним банком України під час здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії.

Відповідно до ч. 11 ст. 32 Закону України від 6 грудня 2019 року № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення») [141] визначено, що рішення (постанова) суб'єкта державного фінансового моніторингу (його уповноваженої посадової особи) про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу заходів впливу, передбачених цією статтею, набирає чинності з робочого дня, наступного за днем прийняття такого рішення (постанови).

Суб'єкт державного фінансового моніторингу (його уповноважена посадова особа) доводить до відома суб'єкта первинного фінансового моніторингу рішення (постанову) про застосування до нього заходів впливу шляхом вручення такого рішення (постанови) під підпис або надсилання його (її) поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення), або надсилання його (її) на адресу електронної пошти суб'єкта первинного фінансового моніторингу, або оприлюднення на сторінці офіційного інтернет-представництва Національного банку України з урахуванням вимог, визначених нормативно-правовими актами такого суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Особливості, пов'язані з доведенням до відома суб'єкта первинного фінансового моніторингу рішення (постанови) відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу (його уповноваженої посадової особи), визначаються нормативно-правовим актом цього суб'єкта державного фінансового моніторингу.

Інформація про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу заходів впливу (із зазначенням назви суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відомостей про застосовані заходи впливу, у тому числі розмір штрафу, а також загальних відомостей про порушення законодавства), оскарження зазначених заходів впливу та про відповідне рішення суду, що набрало законної сили, оприлюднюється на офіційному веб-

сайті відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу у встановленому ним порядку та залишається доступною для перегляду не менше п'яти років з дня оприлюднення.

Не підлягає оприлюдненню інформація про:

- 1) персональні дані відсторонених від посад посадових осіб;
- 2) застосовані заходи впливу, якщо таке оприлюднення може мати негативний вплив, завдати шкоди та/або загрожувати стабільності фінансової системи чи може мати вплив на досудове розслідування та/або судове провадження (крім узагальненої за такими суб'єктами первинного фінансового моніторингу інформації без зазначення їх назв) [141].

Рішення (постанова) суб'єкта державного фінансового моніторингу (його уповноваженої посадової особи) про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу заходів впливу, передбачених цією статтею, може бути оскаржено у судовому порядку відповідно до законодавства протягом місяця з дня набрання ним чинності.

У разі якщо рішення (постанова) суб'єкта державного фінансового моніторингу (його уповноваженої посадової особи) про застосування до суб'єкта первинного фінансового моніторингу заходів впливу у формі штрафу протягом місяця з дня набрання ним чинності оскаржене у судовому порядку та адміністративним судом відкрите провадження у справі про оскарження зазначеного рішення, таке рішення набуває статусу виконавчого документа з дня набрання законної сили відповідним судовим рішенням у такій справі з урахуванням строків, передбачених Законом України «Про виконавче провадження» [119].

Штрафи, передбачені Законом України від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», зараховуються до державного бюджету [11].

Процедура здійснення первинного фінансового моніторингу службової діяльності нотаріусу визначається наказом Міністерства юстиції України від 10 червня 2021 року № 2112/5 [154]. Так, згідно із наказом Міністерства юстиції України від 10 червня 2021 року № 2112/5 [154] визначено, що розгляд справ та застосування до суб'єкта заходів впливу за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії здійснюється Комісією Міністерства юстиції України / територіального органу Міністерства юстиції України з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі - Комісія). Комісія розглядає справу на підставі документів, в яких зафіксовані факти порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, виявлені посадовими особами Мін'юсту / територіального органу Мін'юсту під час здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів, зокрема шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвізних [154].

До документів, в яких зафіксовані факти порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, виявлені під час здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів, долучаються документи, які підтверджують факти порушень вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, заперечення до документа, в якому зафіксовано порушення, виявлене під час здійснення нагляду (за наявності), та інші матеріали перевірки.

Справа розглядається Комісією за участю суб'єкта, що притягується до відповідальності. Розгляд справи суб'єкта, що є юридичною особою, відбувається за участі його керівника та/або представника, що засвідчуються довіреністю, оригінал або засвідчена копія якої долучається до матеріалів справи. Мін'юст / територіальний орган Мін'юсту повідомляє суб'єкта про дату та час розгляду справи не пізніше ніж за 5 календарних днів до дати її розгляду поштою або на електронну пошту.

Повідомлення про розгляд справи надсилається суб'єкту рекомендованим листом з повідомленням про вручення або доставляється нарочним з відміткою про отримання на копії повідомлення. Повідомлення, яке відправлено електронною поштою Мін'юсту / територіального органу Мін'юсту на електронну пошту суб'єкту має бути відправлено з відміткою про отримання суб'єктом [154]. Нез'явлення суб'єкта та/або представника суб'єкта, якщо про дату розгляду справи вони були повідомлені у встановленому порядку (що підтверджується відповідним документом про вручення повідомлення або надходження повідомлення на електронну пошту суб'єкта), не може бути підставою для відкладення розгляду справи.

Підставою для перенесення розгляду справи на іншу дату є надходження до Мін'юсту / територіального органу Мін'юсту письмового повідомлення про відсутність у суб'єкта можливості бути присутнім при розгляді справи з поважних причин (хвороба, відрядження тощо) та клопотання про перенесення розгляду справи на іншу дату. До повідомлення додається відповідний документ [154].

Дії Комісії із розгляду справи відносно вчинення правопорушення нотаріусу мють відповідати засадам всебічності, повноти і об'єктивності з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, задля чого вона наділюється повноваженнями із надіслання інформаційних запитів в установленому законом порядку.

За результатами розгляду справи Комісія приймає одне з таких рішень:

- 1) про застосування заходів впливу до суб'єкта;
- 2) про закриття провадження у справі [154].

Відповідно до п. 4 наказу Міністерства юстиції України від 10 червня 2021 року № 2112/5 визначено, що підставами для закриття провадження у справі є:

- 1) установлення Комісією під час розгляду справи факту відсутності порушень суб'єктом вимог законодавства у сфері запобігання та протидії;

2) неприйняття Комісією рішення за результатами розгляду матеріалів справи протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення;

3) установа Комісією під час розгляду справи факту припинення діяльності (ліквідацію) суб'єкта.

Постанова про застосування заходів впливу або про закриття провадження у справі вручається суб'єкту (його керівнику та/або уповноваженому представнику) або надсилається за місцезнаходженням суб'єкта рекомендованим листом з повідомленням про вручення не пізніше 10 робочих днів з дня її винесення, крім постанови про покладення на суб'єкт обов'язку тимчасово, до усунення порушення, відсторонити від роботи посадову особу суб'єкта, що надсилається суб'єкту не пізніше наступного робочого дня з дня прийняття такої постанови.

Комісія вправі з власної ініціативи або за заявою суб'єкта виправити допущені в постанові описки чи явні арифметичні помилки. Про виправлення допущеної в постанові описки чи явної арифметичної помилки, Комісією приймається окреме рішення, яке протягом трьох робочих днів з дня його прийняття надсилається особам, які брали участь у справі.

Процедура застосування заходів адміністративної відповідальності визначена у Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення [142], що вимагає оформлення результату розгляду та вирішення справи протоколом.

«Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є і приватні нотаріуси, і нотаріуси, що працюють у державних нотаріальних конторах. Власне державна нотаріальна контора та приватні нотаріальні контори суб'єктами первинного фінансового моніторингу не є» [205, с. 201].

Отже, нотаріуси є суб'єктами спрощеного первинного фінансового моніторингу та підлягають застосуванню заходів адміністративної відповідальності, встановленої ст. 188-34 КУпАП.

Окрему дослідницьку увагу необхідно приділити питанню застосування заходів службової відповідальності нотаріуса за вчинення адміністративних реєстраційних процедур.

Ознаками адміністративних реєстраційних процедур є: їх функціональна ціль, що полягає у документальному підтвердженні чи правового статусу особи чи виникненні характеристик у об'єкта правовідносин; їх нормативною підставою є положення актів чинного законодавства; універсальний імперативний характер; спеціальний суб'єкт здійснення; є засобом забезпечення балансу приватних та публічних інтересів [34, с. 146-148].

Застосування заходів службової відповідальності нотаріусів за недотримання вимог вчинення адміністративних процедурних дій встановлюється у ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV [134], ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 1 липня 2004 року № 1952-IV [133].

Застосування заходів службової відповідальності нотаріусів за неналежне виконання покладених на них обов'язків із здійснення адміністративних процедурних дій пов'язується із наявністю механізму їх судового оскарження та оскарження до вище стоячого органу влади.

Право на судовий захист особою у справах, пов'язаних із недотриманням вимог належності здійснення реєстраційних процедурних дій нотаріусами є предметом юрисдикції адміністративних судів, де нотаріуси виступають в якості суб'єктів владних повноважень [161;187].

Встановлення критеріїв розмежування предметної юрисдикції при врегулюванні спорів, пов'язаних із оскарження дій, рішень чи бездіяльності нотаріусів закріплено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року в справі № 820/4146/17 [107], у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 вересня 2018 року в справі № 823/235/16 [106], у

постанові Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року в справі № 807/719/15 [109] та ряду інших судових постанов.

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 686/17779/16-ц визначено, що юридичні особи та фізичні особи-підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. До господарського суду у справах, віднесених законом до його юрисдикції, мають право звертатися також особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (частини друга та третя статті 4 ГПК України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року). Близькі за змістом приписи закріплювали частини перша та друга статті 1 ГПК України у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року) [109; 23].

Згідно із п. 49 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 686/17779/16-ц визначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема у спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження (пункт 1 частини першої статті 19 КАС України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року). Близький за змістом припис був закріплений у частині другій статті 2 КАС України у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року [109].

У п. 50 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 686/17779/16-ц акцентовано, що вирішення спору за правилами господарського судочинства в частині заснованих на господарському договорі позовних вимог юридичної особи до іншої

юридичної особи, а за правилами адміністративного судочинства - в частині позовних вимог юридичної особи до приватного нотаріуса порушуватиме принцип повноти, всебічності й об'єктивності з'ясування обставин справи, що впливає, зокрема, зі змісту частини другої статті 43 ГПК України у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року, оскільки дослідження одного і того ж предмету та тих самих підстав позову здійснюватиметься судами різних юрисдикцій [109].

У правових висновках Великої Палати Верховного Суду наголошується, що у справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріуса, прийнятих або вчинених ним під час реалізації функцій державного реєстратора, якщо позовні вимоги спрямовані на захист заснованого на приписах цивільного чи господарського законодавства приватного (майнового) права у відносинах з іншими особами, нотаріус має залучатися до участі у справі як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, а сама така справа - розглядатися залежно від суб'єктного складу її учасників за правилами ЦПК України [200] чи ГПК України [109;106;107]. Така позиція Великої Палати Верховного Суду та положення актів законодавства із здійснення цивільного чи господарського судочинства дозволяє зробити висновок, що позивач не може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність нотаріуса, прийняті або вчинені останнім під час реалізації функцій державного реєстратора за заявою позивача та з порушенням встановленого законом порядку [109;106;107].

Таким чином, предмет спору, що виникає у зв'язку із здійснення державних реєстраційних дій нотаріусом є речові права на нерухоме майно, що обумовлює приватно-правовий характер таких спорів [107].

Відмінним від такої категорії спорів є спори, де предметом оскарження є позовні вимоги, які стосуються виключно оцінки правомірності дій (рішення) реєстратора, вчинених (прийнятого) ним під час (за результатами) розгляду заяви особи про державну реєстрацію за нею права власності. Такі спори мають публічно-правовий характер такого спору, і тому мають

розглядатися та вирішуватися за правилами адміністративного судочинства [108].

Службова відповідальність нотаріуса як державного реєстратора настає згідно із положеннями Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV [134] та положеннями Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [133]. Уповноваженим суб'єктом на впровадження заходів службової відповідальності нотаріуса як державного реєстратора є Міністерство юстиції України, яке зобов'язано в разі виявлення порушень порядку державної реєстрації прав ухвалити вмотивоване рішення про:

«1) тимчасове блокування доступу державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав до Державного реєстру прав;

2) анулювання доступу державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав до Державного реєстру прав;

3) притягнення до адміністративної відповідальності державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав;

4) направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України подання щодо анулювання свідцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

5) направлення на обов'язкове підвищення кваліфікації державного реєстратора, крім нотаріусів, які здійснюють державну реєстрацію прав відповідно до покладених на них законом обов'язків».

Виходячи із позицій Верховного Суду застосування такого стягнення як тимчасове блокування доступу державного реєстратора – приватного нотаріуса до Державного реєстру прав відноситься до системи дисциплінарних стягнень [110].

Крім того до заходів дисциплінарної відповідальності нотаріусів відноситься анулювання Міністерством юстиції України свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у таких випадках, як:

«1) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, у випадках:

а) втрати громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;

б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;

в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;

г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав;

д) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;

е) неодноразового порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;

є) невідповідності нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

ж) порушення нотаріусом вимог, передбачених частиною четвертою статті 3, частиною першою статті 8 та статтею 9 Закону України «Про нотаріат»;

з) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії;

и) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;

і) неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України;

2) за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики» [160;9].

Рішення про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю може бути оскаржено до суду [160].

При цьому положення Кодексу законів про працю України[50] не повинні застосовуватися до приватних нотаріусів, адже вони не перебувають у найманих правовідносинах [17, с. 145-150].

Таким чином, аналіз змісту діяльності як приватних нотаріусів, так і державних нотаріусів дозволяє засвідчити, що його складовими є два елементи: це, по-перше, здійснення діяльності як суб'єкта підприємницької діяльності та самозайнятої особи, по-друге, шляхом здійснення дій, пов'язаних із посвідченням юридичних фактів, статусу особи чи визначенням режимів майнових об'єктів.

При цьому нотаріуси мають контрольню-координуючий орган впливу на їх систему, яким є Міністерство юстиції України, що є уповноваженим на ліцензування нотаріальної діяльності, а також є одним із уповноважених суб'єктом із застосування до державних та приватних нотаріусів заходів службової відповідальності.

Отже, службова відповідальність нотаріуса – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх службових обов'язків, визначених законодавством. Вона передбачає застосування дисциплінарних, адміністративних або, за наявності тяжких порушень, кримінальних санкцій у випадку недбалості, зловживання повноваженнями чи порушення професійних стандартів. Крім того заходи службової відповідальності можуть

бути застосовані в порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів.

Метою службової відповідальності є забезпечення законності, неупередженості та високих етичних стандартів у нотаріальній діяльності, а також захист прав і законних інтересів громадян та організацій шляхом створення належних умов та гарантій для здійснення адміністративних реєстрційних та посвідчувальних дій.

Ознаками службової відповідальності нотаріуса є: по-перше, зв'язок із виконанням службових обов'язків, що полягає у її застосуванні за допущення порушення нотаріусом своїх професійних обов'язків, що регулюються законодавством, тобто за дії чи бездіяльність під час виконання службових функцій; по-друге, нормативно-правова регламентація, що визначається спеціальними актами, які встановлюють обов'язки нотаріуса, вимоги до професійної етики та порядок притягнення до відповідальності; по-третє, санкційний характер наслідків застосування у вигляді дисциплінарних стягнень, адміністративних стягнень, кримінально-правових покарань чи цивільно-правових санкцій; по-четверте, спеціальна мета, що полягає у забезпеченні якості нотаріальної діяльності, дотриманні професійних стандартів, законності та етичних норм, що сприяє захисту прав громадян і підвищенню довіри до нотаріальної системи; по-п'яте, спеціальний порядок контрольно-координаційного впливу на діяльність органів нотаріату.

Серед проблем застосування заходів службової відповідальності є її необґрунтована диференціація у чинному законодавстві України на службову відповідальність приватних та державних нотаріусів, про що мова піде у наступних підрозділах.

1.3 Нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності

Визначення змісту нормативно-правових засад службової діяльності нотаріусів виходить із розуміння їх певної сукупності принципів, ідей, правил, світоглядних підходів та поглядів, концепцій, що мають бути покладені в основу регулювання відповідних правовідносин, встановлення способу створення або здійснення повноважень у сфері засвідчення юридичних фактів, характеристик об'єктів та суб'єктів [186].

Таким чином, встановлення співвідношення категорій «основоположні засади» та «принципи» має відбуватися як ціле та частина [9, с. 124–132].

Основоположними засадами права є певна сукупність принципів-підходів та спеціальних галузевих принципів, а також ідей, концепцій, правил, звичаїв, що здатні у найбільш ефективний спосіб забезпечити належне урегулювання відповідної сфери суспільних правовідносин [105, с. 224-229].

При цьому варто акцентувати, що проведення відмежування таких категорій як «основоположні засади» та «принципи» правового регулювання швидше має теоретичну цінність; з точки зору практики правозастосування така цінність втрачається і зводиться до їх синонімічного тлумачення.

В цілому в межах даного підрозділу категорію «основоположні засади» нами буде тлумачитися як певна сукупність принципів, визначених нормативно, та ідей, концепцій, правил, звичаїв та підходів, що формуються в процесі здійснення правовідносин, здійснення відповідної державної політики задля забезпечення ефективності реалізації нотаріальної діяльності.

Встановлення основоположних засад службової діяльності нотаріусів має ґрунтуватися на визначенні загальноправових принципів юридичної відповідальності [58, с. 403-411]. Очевидно в чинному законодавстві принципи юридичної відповідальності успішно межують із застосуванням

галузевоправових принципів, принципів правової активності та свідомості, правової культури особи та нації [53, с. 142-164].

Галузевоправові принципи права як певні основоположні засади визначаються у відповідних актах чинного законодавства, формують в результаті правозастосування та здійснення функцій судового контролю [46, с. 24-31; 68, с. 252-255].

Нормативна невизначеність того чи іншого принципу не призводить до неможливості його застосування як суспільного регулятора тієї чи іншої групи суспільних відносин. Л. Єфіменко звертає увагу на те, що відсутність прямої вказівки в законі на існування певного принципу або відсутність його явних ознак у правових нормах не свідчить автоматично про його неіснування. Різноманітність підходів до пізнання правової дійсності дозволяє виявити як нові, так і раніше забуті ідеї права, які можуть відображати певні моделі правової поведінки. Будь-яка правова ідея набуває статусу принципу лише тоді, коли вона знаходить своє відображення в правових нормах. Таким чином, законодавча база є гарантією того, що ідея стає практично застосовуваною. Досягнення компромісного сприйняття конкретного принципу сприяє його ефективному впровадженню, адже саме завдяки цьому забезпечується його практичне втілення та отримання відповідних правових наслідків. Введення нового принципу до правової системи має здійснюватися з обережністю. За відсутності нормативно-правового або договірної регулювання певних відносин, принципи можуть виконувати функцію регулятора, тому їхнє впровадження повинно бути ретельно обґрунтованим. Таким чином, Л. Єфіменко підкреслює, що законодавча прямота не є єдиним критерієм існування принципу – важливим є те, як правова ідея інтегрується у систему правових норм і як забезпечує регуляторну функцію в суспільстві [37].

Отже, основоположними нормативно-правовими засадами службової відповідальності нотаріусів є сукупність положень чинного законодавства України, звичаїв та ідей, правової доктори, що дозволяють за умови їх

належної реалізації забезпечити ефективність дії механізму здійснення задач та функцій із посвідчення права, а також фактів, що мають юридичне значення.

Основоположні засади юридичної відповідальності закріплюються виключно законами України. Пошук відповідей на встановлення основоположних засад службової відповідальності нотаріусів необхідно шукати відтак у нормах Конституції України, КУпАП, КК України, ЦК України, КЗпП України, а також у ряді законодавчих актів України, зокрема, у: Законі України «Про нотаріат», Законі України «Про запобігання корупції», Законі України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Законі України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [138], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [166].

Таким, що протирічить п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України є встановлення у Правила професійної етики нотаріусів України окремого розділу щодо визначення порядку застосування службової відповідальності таких осіб. Зокрема, у розділі XXII «Відповідальність за порушення цих Правил» визначено, що «за невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з таких заходів стягнення:

зауваження;

попередження;

направлення Нотаріальною палатою України подання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з порушенням нотаріусом цих Правил» [116].

При цьому Правила професійної етики нотаріусів України, було затверджено наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5, що є підзаконним нормативно-правовим актом, і не може згідно із п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України визначати підстави службової відповідальності нотаріусів.

Основоположні нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності можуть бути класифіковано на такі групи, як: за юридичним рівнем акту, що їх визначають – на конституційні та законодавчі; за сферами застосування – на принципи, що регулюють здійснення нотаріальної діяльності; принципи, що сприяють подоланню корупційних ризиків у нотаріальній діяльності; принципи, що реалізуються в межах державної реєстрації речових прав на нерухоме майно; принципи, що реалізуються в межах державної реєстрації юридичних осіб, громадських об'єднань та фізичних осіб підприємців; принципи, що забезпечують функціонування ринку капіталу та організованих товарних ринків.

Варто зазначити, що у наукових публікаціях поряд із існуванням підходів щодо поділу принципів на загальноправові та спеціальноправові (галузеві), виділяються підходи, в межах яких принципи поділяються на загальносоціальні принципи та спеціально-юридичні. І виділення загальносоціальних принципів юридичної відповідальності свідчить про віднесення до такої групи не лише загальноправових принципів, але і основоположних моральних засад суспільства [40, с. 20-23].

Цікавим є те, що ряд вчених у здійсненні класифікації принципів нотаріальної діяльності говорять про необхідність засвідчення формування нотаріального права в цілому [36], що вважається певною мірою передчасним.

Принципи юридичної відповідальності мають значну практичну цінність, оскільки вони виконують кілька важливих функцій у правовій системі, що полягають у: вдосконаленні законодавства (вони спрямовані на розвиток і покращення нормативно-правових актів, що регулюють юридичну

відповідальність); регулюванні правовідносин (визначають порядок притягнення до відповідальності та особливості правозастосування у випадках правопорушень); подоланні прогалин у праві і слугують орієнтиром для правозастосовчих органів, допомагаючи ухвалювати рішення в ситуаціях, коли законодавство не містить прямих норм; ефективність державно-владного примусу, що полягає у забезпеченні справедливості і пропорційності відповідальності, сприяючи досягненню цілей покарання та запобігання правопорушенням; гарантуванні прав і свобод людини, що сприяє запобіганню свавільного застосування юридичної відповідальності, забезпечуючи її справедливість, законність і обґрунтованість.

Таким чином, визначальна роль принципів юридичної відповідальності полягає в їхньому забезпеченні законності, справедливості та захисту прав особи, що є ключовими елементами правової держави [58, с. 403–411; 104, с. 830–833].

В науковій літературі неоднозначне розуміння принципів юридичної відповідальності зумовлено кількома факторами: об'єктивно-суб'єктивний характер категорії «принцип» (визначення принципу значною мірою залежить від правосвідомості дослідника та спрямованості самого дослідження, що означає, що кожен автор може інтерпретувати принципи по-різному, враховуючи як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти); історичний розвиток поняття, що пов'язується із визначенням принципу протягом тривалого часу, а його зміст змінювався відповідно до трансформацій у суспільстві та змін наукового світогляду; різноманітність підходів до розуміння юридичної відповідальності. Отже, неоднозначність визначення принципів юридичної відповідальності відображає як складність самої категорії «принцип», так і динамічний розвиток правової науки та суспільних відносин [104, с. 830-833].

Категорія «принципи» є однією з найбільш комплексних та усталених у правовій науці, оскільки вона відображає сутність і спрямованість певного юридичного явища чи процесу.

Водночас принципи юридичної відповідальності мають важливе прикладне значення, оскільки: впливають на процеси правореалізації та правозастосування, визначаючи їхню справедливість, пропорційність та законність; виконують функцію гарантії та передумови ефективного захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб; забезпечують стабільність суспільства та держави, сприяючи верховенству права, запобіганню правопорушенням та справедливому застосуванню санкцій.

Таким чином, принципи юридичної відповідальності не лише мають теоретичне значення, а й є ключовими механізмами регулювання правовідносин, що забезпечують ефективне функціонування правової системи.

До матеріальних загальноправових принципів юридичної відповідальності в цілому, і зокрема, службової відповідальності нотаріусів відносяться принципи: законності; соціальної справедливості; демократизму; гуманізація покарання; неприпустимості аналогії права й аналогії закону, невідворотності та персоніфікованого призначення стягнення чи санкції; недопустимості застосування відповідальності за одне і те ж діяння двічі; нормативної визначеності та обґрунтованості.

До процесуальних загальноправових принципів юридичної відповідальності в цілому, і зокрема, службової відповідальності нотаріусів відносяться принципи: змагальність процесу ; непорушність та невід'ємність права на захист особи.

Залежно від порядку застосування заходів службової відповідальності нотаріусів відрізняються такі презумпції, як презумпція невинності, що є характерною для розгляду та вирішення справ про кримінально-правове правопорушення чи справ про адміністративно-правове правопорушення; та презумпція винуватості, що є характерною для цивільного судочинства та адміністративного судочинства [85].

В межах даного дослідження нами буде виокремлено такі групи засад службової відповідальності нотаріусів, як: соціальні (де зосереджуються

моральні засади суспільства), загальноправові принципи (якими є верховенство права, законність, визначеність, запобігання проявам корупційних ризиків); галузевоправові (що безпосередньо встановлюються матеріальними та процесуальними актами у сфері застосування санкцій за вчинення правопорушення, пов'язаного із здійснення нотаріальної діяльності).

В межах природного права справедливість полягає в застосуванні моральних вимог як правових до актів законодавства. Це означає, що право має відповідати поняттю належного, яке ґрунтується на сутності прав людини. У правовій доктрині справедливість нерідко розглядається через концепцію пропорційності, тобто відповідність обраних правових засобів поставленій меті. Це означає, що: покарання чи інші юридичні наслідки мають бути співмірними вчиненому діянню; регулювання правовідносин повинно ґрунтуватися на збалансованості інтересів особи, суспільства та держави; будь-який правовий акт має відповідати не лише формальним нормам, а й загальним принципам моралі, гуманізму та рівності. Таким чином, справедливість у праві – це не просто формальна відповідність нормам, а їх моральна та соціальна виправданість, що забезпечує легітимність і довіру до правової системи [89, с. 271-275].

Принцип справедливості передусім міститься у положеннях ст. 10, ч. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини [39], ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [60], ч. 1 ст. 14 Міжнародного пакту про громадські та політичні права [91].

Дотримання справедливості в праві означає право особи на визнання її прав та інтересів, забезпечення їх поваги, що має реалізуватися в умовах загального соціального добробуту [39]. Забезпечення вимог справедливості має бути дотримано під час судового розгляду справи, що має гарантуватися дотриманням розумних строків врегулювання справи, безсторонністю суду, його незалежністю та неупередженістю [60].

У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 зазначено, що справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права [175].

Принцип рівності корелюється з засадами справедливості [103, с. 8-20]. Справедливість є характеристикою права, яке є суспільним регулятором та ефективність якого має гарантуватися дотриманням вимог рівності всіх учасників відносин [175]. Дотримання принципу рівності відображується через заборону дискримінації (ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [60]). У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 закріплено, що «принцип рівності всіх громадян перед законом – конституційна гарантія правового статусу особи, що поширюється, зокрема, на призначення кримінального покарання. Притягнення особи, яка вчинила злочин, до кримінальної відповідальності не лише означає рівність усіх осіб перед законом, а й передбачає встановлення в законі єдиних засад застосування такої відповідальності» [175].

Принцип гуманізації відповідальності проявляється у недопустимості проявів, що свідчать про відсутність поваги до гідності особи, недопустимості катувань, приниження, порушення засад гідного поводження із затриманими у кримінальному провадженні [63;69]. Однак гуманізація покарання не повинно означати відворотність покарання, що є найважливішою умовою успішності процесів загальної та спеціальної превенції правопорушень [81, с. 61-65].

Отже, навіть якщо принципи справедливості, рівності та гуманізму не закріплені безпосередньо в текстах вітчизняного законодавства, вони знаходять своє відображення в системі загальноправових і спеціально-юридичних принципів. Це означає: втілення через загальноправові принципи (такі засади, як законність, юридична визначеність, заборона свавілля, повага до прав людини, верховенство права, обґрунтованість і доцільність, реалізують ідеї справедливості, рівності та гуманізму навіть без прямого

їхнього формулювання в законодавстві); втілення через спеціально-юридичні принципи (принципи, що регламентують, зокрема, невідворотність покарання, індивідуальність (персоніфікованість) та відповідальність лише за винне протиправне діяння, також відображають ці базові моральні ідеали); взаємна інтеграція (принципи не функціонують ізольовано, а взаємно інтегровані та обумовлені, що дозволяє їм доповнювати одна одну та створювати цілісну систему правових засад); фундаментальне значення для правової системи (група загальносоціальних принципів, що відображає соціальну цінність права, є основою для регулювання правовідносин і має вирішальне значення в контексті притягнення до відповідальності, враховуючи їх правообмежувальний характер).

Таким чином, навіть без прямого закріплення в законодавстві, принципи справедливості, рівності та гуманізму пронизують усю систему правових норм і забезпечують ефективне притягнення до відповідальності, зокрема нотаріусів, сприяючи захисту прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб.

До системи загальноправових принципів відноситься передусім принцип верховенства права, закріплений у ч. 1 ст. 8 Конституції України.

Цінність принципу верховенства права полягає в тому, що він є основою для встановлення справедливих, законних та передбачуваних правових відносин у державі. Цей принцип забезпечує, щоб право було над усіма, включаючи державну владу. Верховенство права гарантує, що всі особи, організації та державні органи підпорядковуються правовим нормам і виконують їх без винятків. Важливою його складовою є засудження свавілля та свавільного застосування влади. Це означає, що адміністративні та судові органи не мають права вступати в конфлікт із встановленими законами. Верховенство права також включає забезпечення прав та свобод людини, адже на основі цього принципу держава зобов'язана гарантувати права громадян та дотримуватись правових процедур. Таким чином, верховенство

права сприяє створенню стабільної правової системи, де є чіткі і зрозумілі правила, а кожна особа може захистити свої права через правові механізми.

Принцип верховенства права є фундаментальним елементом правової держави, який забезпечує домінування права над будь-якою владою та гарантує дотримання законності у всіх сферах суспільного життя. Він створює умови для захисту прав і свобод громадян, встановлює рівність всіх перед законом незалежно від соціального статусу, політичних поглядів чи матеріального становища. Верховенство права передбачає, що усі дії органів державної влади мають бути обґрунтованими та відповідати законодавчим нормам, що сприяє прозорості та передбачуваності правових процесів. Завдяки цьому принципу забезпечується справедливий розподіл владних повноважень, попереджується зловживання владою та корупція, а також зміцнюється довіра суспільства до правової системи. Значення принципу полягає в його здатності створити стабільне правове середовище, сприятливе для розвитку демократичних інститутів та економічного зростання. Принцип верховенства права сприяє формуванню правової держави, забезпечуючи баланс інтересів держави і суспільства. Його дотримання стимулює розвиток правової культури, зміцнення інституцій та гарантує рівний доступ громадян до судового захисту. Це сприяє підвищенню довіри до системи правосуддя та зміцненню демократії в сучасності [22, с. 154–167].

Принцип верховенства права реалізується через дотримання принципу законності, запобігання проявам бюрократизму, подолання корупційних ризиків, забезпечення нормативної визначеності та поваги до прав людини тощо).

У Рішенні Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі № 1-25/2010 обґрунтовано, що «одним з елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими

обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права має базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» [176].

Юридична визначеність є фундаментальним складником верховенства права, що забезпечує стабільність правової системи та захист громадян. Цей принцип вимагає чіткості, передбачуваності та доступності законодавчих норм, що дозволяє уникнути випадковості та суб'єктивності у застосуванні права. В умовах глобалізації та швидкого розвитку суспільства юридична визначеність сприяє встановленню довіри між громадянами і державою. Чітке формулювання норм забезпечує правову передбачуваність, знижує ризик судових спорів та стимулює економічну активність, що є необхідним для сталого розвитку країни. Законодавство повинно бути доступним для кожного, щоб громадяни могли орієнтуватися в нормах, розуміти свої права та обов'язки. Надійна правова база сприяє розвитку довгострокових проектів, залученню іноземних інвестицій та формуванню стабільного ділового клімату. Водночас, юридична визначеність є основою для захисту прав людини, що гарантує правову безпеку та соціальну справедливість. Систематизація та постійне вдосконалення законодавства сприяє зменшенню правових колізій, забезпечує стабільність суспільного розвитку та підтримує верховенство права в державі. Таким чином, юридична визначеність є запорукою стабільної, ефективної, справедливої та передбачуваної правової системи [93, с. 55-57].

Розвиток принципу обґрунтованості юридичної відповідальності є важливим аспектом правової системи, оскільки він гарантує справедливість та пропорційність у застосуванні покарань. Така відповідальність повинна базуватися на конкретних доказах і чіткому визначенні правопорушення. Принцип обґрунтованості передбачає, що кожне правопорушення має бути детально розсліджене та обґрунтоване відповідною доказовою базою, а також повинно існувати співвідношення між тяжкістю порушення і мірою покарання. Це дозволяє уникнути невинуватих або надмірних притягнень

до відповідальності, а також гарантує права і свободи осіб, оскільки кожен має право на справедливе ставлення і належний процес. Ключовим елементом є відповідність правових наслідків конкретним обставинам злочину або правопорушення, щоб не порушувати принципів гуманізму і справедливості. Таким чином, обґрунтованість юридичної відповідальності є гарантією ефективного і правомірного застосування покарань у суспільстві.

Принцип обґрунтованості юридичної відповідальності є ключовим елементом справедливого правосуддя, який гарантує, що покарання чи інші санкції застосовуються лише після ретельного аналізу всіх обставин справи. Він вимагає наявності чітких юридичних підстав та достатніх доказів, що підтверджують фактичну вину особи, і забезпечує відповідність міри покарання вчиненому правопорушенню. Дотримання цього принципу є запорукою уникнення випадкових або необґрунтованих рішень судів, а також захисту прав людини, що знаходиться під загрозою через можливі зловживання владою. Завдяки обґрунтованості юридичної відповідальності забезпечується правова передбачуваність, стабільність і довіра до системи правосуддя. Крім того, цей принцип сприяє прозорості судових процесів та встановленню балансу між інтересами суспільства і захистом індивідуальних прав, що є важливим чинником у формуванні правового суспільства. Обґрунтованість відповідальності охоплює як юридичні так і етичні аспекти, що сприяє підвищенню якості судочинства. Такий підхід зменшує можливість зловживань та гарантує рівність громадян перед законом. Це забезпечує баланс між ефективністю правового регулювання і дотриманням основних прав людини, що стимулює міцну довіру суспільства [19, с. 186-188; 100, с. 14].

Принцип персоніфікації та індивідуалізації юридичної відповідальності є основою справедливості сучасного правосуддя, що забезпечує врахування особливостей кожного правопорушника. Він передбачає, що міра покарання визначається з урахуванням особистісних рис, соціального статусу, мотивів вчинення злочину та життєвого досвіду. Такий підхід дозволяє розглядати

кожну справу як унікальну, зменшуючи ризик одноманітного застосування санкцій. Персоніфікація гарантує, що покарання не буде надто суворим або, навпаки, занадто м'яким, враховуючи конкретні обставини правопорушення. Індивідуалізація сприяє гуманізації кримінального процесу, стимулює реабілітацію правопорушників та їх реінтеграцію в суспільство. Завдяки цьому принципу правова система набуває більшої гнучкості, що сприяє зміцненню довіри громадян до судочинства та забезпеченню соціальної справедливості. Застосування цього принципу дозволяє уникнути формалізму, забезпечуючи комплексний аналіз кожного випадку. Завдяки уважному розгляду індивідуальних обставин, суди можуть приймати рішення, що відображають реальну ступінь суспільної небезпеки правопорушення. Такий підхід сприяє ефективному усуненню причин злочинності та розвитку превентивних заходів у правовій сфері. Таким чином, індивідуальний підхід стає запорукою довгострокової правової стабільності. Й це гарантує рівність [62, с. 32].

Варто підкреслити, що принцип персоніфікації та індивідуалізації службової відповідальності нотаріусів в чинному законодавстві України не належно чином відображено та не закріплено критерії для її диференціації [173]. Наприклад, застосування такого стягнення як тимчасове блокування доступу до реєстру не містить термінових обмежень; на нормативному рівні не закріплено пом'якшуючі та обтяжуючі обставини службової відповідальності нотаріусів. Зазначені питання вирішують на розсуд уповноваженого суб'єкта провадження у справах про правопорушення у сфері нотаріальної діяльності [47].

Принцип невідворотності юридичної відповідальності нотаріусів визначає обов'язковість притягнення нотаріусів до юридичної відповідальності у разі порушення ними професійних обов'язків. Цей принцип є основоположним елементом забезпечення довіри громадськості до нотаріальної системи, адже кожен нотаріус повинен розуміти, що будь-яке недбале або зловмисне порушення законодавства спричинить юридичні

наслідки. Відповідальність застосовується незалежно від соціального статусу чи тривалості службової діяльності, що створює рівні умови для всіх нотаріусів. Принцип забезпечує превентивний ефект, оскільки усвідомлення невідворотності покарання стимулює фахівців дотримуватися високих стандартів етики та професійної діяльності. Такий підхід сприяє зменшенню кількості правопорушень у сфері нотаріату і зміцнює правову культуру, а також забезпечує гарантії захисту інтересів клієнтів та суспільства в цілому.

Врахування принципу невідворотності відповідає сучасним вимогам правового суспільства, де кожен професіонал несе відповідальність за свої дії. Такий підхід сприяє підвищенню якості надання нотаріальних послуг, стимулює прозорість процесів та зміцнює авторитет державних інституцій, що позитивно впливає на правову стабільність держави. Невідворотність відповідальності гарантує чесність і ефективність роботи для всіх [19, с. 185-186;20].

Принцип неприпустимості подвійної відповідальності, або принцип "*ne bis in idem*", займає важливе місце у системі правосуддя як гарантія захисту прав людини та забезпечення справедливості. Він передбачає, що жодна особа не може бути двічі притягнута до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності за одне і те саме правопорушення. Такий підхід виключає можливість повторного переслідування, що зміцнює довіру до судової системи та забезпечує правову передбачуваність. Принцип спрямований на запобігання зловживанням з боку державних органів та забезпечення належного балансу між владою та індивідуальними правами громадян. Його застосування дозволяє уникнути конфлікту інтересів та зберегти репутацію правосуддя як системи, що гарантує об'єктивність і неупередженість. Цей принцип є незамінним інструментом захисту особистої свободи та правової безпеки кожної особи. Застосування цього принципу сприяє збалансованій роботі правоохоронних органів, оскільки виключає повторне переслідування, що могло б призвести до перевантаження системи правосуддя. Крім того, недопущення подвійної відповідальності стимулює

ретельне розслідування на першій стадії, сприяючи економії державних ресурсів та забезпечення ефективності розслідування [171;91].

Таким чином, розуміння правових засад та принципів притягнення нотаріуса до службової відповідальності є важливим аспектом правової системи, оскільки нотаріуси виконують значну роль у забезпеченні правами та законністю. Вони несуть відповідальність за виконання своїх обов'язків відповідно до законодавства, і кожне порушення їхніх обов'язків може призвести до застосування санкцій. Принцип рівності свідчить, що всі нотаріуси рівні перед законом, і вони повинні виконувати свої обов'язки без упереджень. Принцип невідворотності означає, що будь-яке порушення зобов'язує до притягнення до відповідальності, що забезпечує довіру громадян до нотаріальної системи. Також важливою є принцип забезпечення прозорості, де кожен етап притягнення до відповідальності має бути добре документований і відкритий для перевірки. У разі винуватості нотаріуса можуть застосовуватись адміністративні чи дисциплінарні санкції. Загалом, правові засади забезпечують стабільність у роботі нотаріусів та захист прав громадян.

Правові засади та принципи притягнення до службової відповідальності нотаріуса є наріжним каменем ефективної роботи нотаріальної системи, що гарантує високий рівень професіоналізму та довіри суспільства до державних інституцій. Система регулюється законодавством, зокрема законами про нотаріат, службову етику та професійні стандарти, які чітко визначають обов'язки нотаріусів та механізми контролю їх діяльності. Серед основних принципів – законність, обґрунтованість, рівність і персоніфікація відповідальності. Ці принципи забезпечують, що покарання за порушення встановлених норм застосовується об'єктивно, відповідно до ступеня вчинених порушень. Порядок притягнення до відповідальності включає попереднє службове розслідування, оцінку доказів та застосування дисциплінарних заходів, що стимулює нотаріусів дотримуватися високих етичних та професійних стандартів. Такий комплекс заходів сприяє

формуванню правової держави, де кожен нотаріус несе відповідальність за свої дії, захищаючи права громадян. Крім того, даний механізм відповідальності сприяє посиленню професійної етики, запобігає корупційним проявам та стимулює постійне вдосконалення нотаріальної практики. Завдяки цьому система стає більш прозорою та справедливою, що зміцнює суспільну довіру до нотаріату для стабільності.

Висновки до розділу 1

У першому розділу цього дисертаційного дослідження було поставлено ціль здійснити загальнотеоретичну характеристику службової відповідальності нотаріуса, що пов'язувалось із вирішенням таких завдань, як : визначити правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби; охарактеризувати поняття та сутність інституту службової відповідальності нотаріуса як складової його правового статусу; встановити нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності, що відображено у ряді авторських публікацій [190; 191; 192; 193; 194]. В ході виконання поставленої цілі та завдань було досягнуто такі висновки.

1. Визначено, що встановлення змісту категорії «правовий статус нотаріусу» має слідувати від встановлення загальнотеоретичних підходів до розуміння категорії «правовий статус».

З'ясовано, що до характеристики правового статусу як юридичної категорії відносяться вимоги її відображення як системоутворюючого та універсального поняття. Встановлено, що функціонально правовий статус як категорія виконує роль інституту, що здатен визначити коло прав та обов'язків особи, та забезпечити їх реалізацію та захист. Акцентовано, що встановлення змісту правового статусу перебуває у безпосередній залежності від місця та значення суб'єкта в суспільних правовідносинах, функціонального спрямування його діяльності, її зв'язку із державою.

До функцій правового статусу віднесено: встановлення характеру та принципів взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою ; встановлення підстав та порядку застосування відповідальності до неї у випадках допущення нею правопорушення чи неналежного виконання покладених на нього обов'язків.

На основі здійсненого узагальнення науково-теоретичних та практичних підходів до розуміння змісту категорії «правовий статус» визначено її розуміння як комплексної категорії, що характеризується структурністю, унормованістю, та виконує функціонально визначення місця та ролі особи у суспільних правовідносинах, яка за елементним складом формується із : сукупності прав, свобод, обов'язків та відповідальності суб'єкта; правосуб'єктності, нормативного зв'язку із країною походження особи та набутим громадянством; кола гарантій та завдань, що вирішуються особою, завдання та функції держави, що здійснюються в межах правового статусу; і залежить від функцій, виконання яких покладається на особу-носія статусу.

Підтримано справедливість твердження, що віднесення відповідальності поза межі правового статусу призводить до необґрунтованого протистояння її із правами та обов'язками учасників правовідносин .

Правовий статус диференційовано залежно від : його носія, що дозволяє виокремити статус фізичної особи, статус юридичної особи, статус посадової особи органу державної влади, статус посадової особи органу місцевого самоврядування, статус іноземця тощо, що дозволяє виокремити конституційно-правовий статус та галузево-правовий статус особи. Наголошено, що найбільша деталізація правового статусу особи здійснюється в її індивідуальному (чи персоніфікованому) статусі.

Визначено, що правосуб'єктність – це статична категорія, тоді як правовий статус є динамікою суспільних правовідносин , де перша є передумовою виникнення останньої.

Обґрунтовано, що вивчення змісту правового статусу нотаріуса відноситься до галузево-правових категорій і встановлюється спеціальним Законом України «Про нотаріат», Правилами професійної етики нотаріусів України та іншими актами чинного законодавства України.

Обґрунтовано, що дослідження категорії «службова відповідальність нотаріусу» вимагає пошуку відповідей на питання доцільності віднесення такої особи до системи публічної служби, і у разі позитивної відповіді, то встановлення обсягу його правового статусу.

Визначено, що сутність публічних службовців тлумачиться як певна сукупність осіб, уповноважених на виконання функцій держави та функцій місцевого управління. Система публічної служби має спрямовуватися на реалізацію функцій держави, що досягається шляхом надання особі владних повноважень та їх подальшою реалізацією.

До ознак публічної служби віднесено: її функціональний зміст ; виникнення правовідносин на підставі фактичного складу, обов'язковим елементом якого, згідно з чинним законодавством про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, є акт призначення на посаду або результат виборів; постійний та професійний характер виконання службовцем своїх повноважень; зайняття публічної посади в органі публічної влади; спрямованість службової діяльності на задоволення публічних інтересів, визначених державою та забезпечених правом.

Встановлено, що нотаріус як член суспільства, здатен виконати як приватно-правові функції, так і публічно-правові функції.

Акцентовано, що правова природа нотаріату та визначення правового статусу нотаріуса залишаються спірними питаннями протягом тривалого часу, що пов'язується із відсутністю однозначного визначення правового статусу нотаріуса: як приватного, так і державного, що призводить до періодичних суперечностей щодо його належності до посадових або службових осіб, що, у свою чергу, може мати негативні правові наслідки. Визначено, що чинне законодавство України має певні кореляційні підходи, в

межах нотаріат може бути віднесено до системи органів, на які покладається виконання обов'язків, які мають важливе значення для держави та органів місцевого самоврядування, задоволення як приватних, так і публічних інтересів, при цьому розуміння змісту правового статусу нотаріуса ускладняється через відсутність узгоджених єдиних підходів до розуміння категорії «посадова особа».

За своїм статусом державна нотаріальна контора є юридичною особою публічного права, що функціонує в межах чинного законодавства та її діяльність вимагає державної реєстрації.

На основі узагальнення положень чинного законодавства України у сфері нотаріату засвідчено наявність спеціального правового статусу як у завідувачів державних контор, так і у завідувачів державних нотаріальних архівів, що обумовлюється відповідним колом організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій посадових осіб.

При цьому акцентовано, що обсяг повноважень приватних і державних нотаріусів відповідно до Закону України «Про нотаріат» має визначатися як рівний та однаковий; підкреслено, що поділ нотаріусів на приватних та державних відбувається виключно виходячи із організаційної структури побудови відповідних контор і не залежить від обсягу повноважень, якими ці групи осіб володіють, але при цьому існують певні необґрунтовані відмінності у застосуванні заходів юридичної відповідальності до приватних та державних нотаріусів. Встановлено, що відповідно до ст. 21 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України; тоді як ст. 27 Закону України «Про нотаріат» визначає, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. Визначено диференційований підхід до застосування службової відповідальності приватного та державного нотаріуса за: подання неправдивої інформації щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням

нотаріальної дії; подання недійсних та/або підроблених документів; не повідомлення про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа» (ст. 27 Закону України «Про нотаріат»).

На основі узагальнення положень чинного законодавства України у сфері нотаріату засвідчено наявність спеціального правового статусу як у завідувачів державних контор, так і у завідувачів державних нотаріальних архівів, що обумовлюється відповідним колом організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій посадових осіб.

При цьому акцентовано, що обсяг повноважень приватних і державних нотаріусів відповідно до Закону України «Про нотаріат» має визначатися як рівний та однаковий; підкреслено, що поділ нотаріусів на приватних та державних відбувається виключно виходячи із організаційної структури побудови відповідних контор і не залежить від обсягу повноважень, якими ці групи осіб володіють, але при цьому існують певні необґрунтовані відмінності у застосуванні заходів юридичної відповідальності до приватних та державних нотаріусів. Встановлено, що відповідно до ст. 21 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України; тоді як ст. 27 Закону України «Про нотаріат» визначає, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних дій або недбалості приватного нотаріуса, відшкодовується в повному розмірі. Визначено диференційований підхід до застосування службової відповідальності приватного та державного нотаріуса за: подання неправдивої інформації щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; подання недійсних та/або підроблених документів; не повідомлення про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа» (ст. 27 Закону України «Про нотаріат»).

На основі дослідження сучасної судової практики визнано нотаріусів як осіб, що мають публічно-управлінський статус (постанова Верховного суду від 12 листопада 2020 року в справі № 200/3452/17 та ін.).

Встановлено, що спори за участю нотаріуса розглядаються: у порядку цивільного судочинства, якщо є позовами про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, про повернення стягнутого за виконавчим написом вирішуються судом у порядку цивільного судочинства за позовами боржників або зазначених осіб до стягувачів, якщо однією зі сторін відповідного спору є фізична особа; позовами про право в позовному провадженні розглядаються позови про оскарження дій нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису, коли йдеться виключно про порушення нотаріусом правил вчинення відповідної нотаріальної дії і при цьому позивачем не порушується питання про захист права відповідно до положень цивільного законодавства.

2. Визначено поняття та сутність інституту службової відповідальності нотаріуса як складової його правового статусу.

Підкреслено, що функціонування службової відповідальності нотаріусів відноситься до системи гарантій належності виконання ними покладених на них обов'язків, створює умови для забезпечення ефективності здійснення функцій держави публічно-управлінськими особами. Акцентовано, що чинним законодавством України про нотаріат прямо не відмежовуються такі види відповідальності, як адміністративно-правова, кримінально-правова, цивільно-правова (майнова) та дисциплінарна, що створює необґрунтовані перешкоди до забезпечення ефективності службової відповідальності нотаріусів.

Визначено, що нотаріуси є суб'єктами службової відповідальності, що виникає у сфері: запобігання корупції; фінансового моніторингу; адміністративних реєстраційних процедур;

Встановлено, що ознаками адміністративних реєстраційних процедур є: їх функціональна ціль, що полягає у документальному підтвердженні чи

правового статусу особи чи виникненні характеристик у об'єкта правовідносин; їх нормативною підставою є положення актів чинного законодавства; універсальний імперативний характер; спеціальний суб'єкт здійснення; є засобом забезпечення балансу приватних та публічних інтересів.

З'ясовано, що встановлення критеріїв розмежування предметної юрисдикції при врегулюванні спорів, пов'язаних із оскарження дій, рішень чи бездіяльності нотаріусів закріплено у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року в справі № 820/4146/17, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 вересня 2018 року в справі № 823/235/16, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року в справі № 807/719/15 та ряду інших судових постанов, де зазначено, що спори, де предметом оскарження є позовні вимоги, які стосуються виключно оцінки правомірності дій (рішення) реєстратора, вчинених (прийнятого) ним під час (за результатами) розгляду заяви особи про державну реєстрацію за нею права власності мають публічно-правовий характер такого спору, і тому мають розглядатися та вирішуватися за правилами адміністративного судочинства.

Акцентовано, що положення Кодексу законів про працю України не повинні застосовуватися до приватних нотаріусів, адже вони не перебувають у найманих правовідносинах.

Зроблено висновок, що аналіз змісту діяльності як приватних нотаріусів, так і державних нотаріусів дозволяє засвідчити, що його складовими є два елементи: це, по-перше, здійснення діяльності як суб'єкта підприємницької діяльності та самозайнятої особи, по-друге, шляхом здійснення дій, пов'язаних із посвідченням юридичних фактів, статусу особи чи визначенням режимів майнових об'єктів. Встановлено, що нотаріуси мають контрольно-координуючий орган впливу на їх систему, яким є Міністерство юстиції України, що є уповноваженим на ліцензування нотаріальної діяльності, а також є одним із уповноважених суб'єктом із

застосування до державних та приватних нотаріусів заходів службової відповідальності.

Обґрунтовано необхідність запровадження до національної системи права України інституту «службової відповідальності нотаріуса». Розуміння службової відповідальності нотаріуса як правовідносин, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх службових обов'язків, визначених законодавством, що передбачає застосування дисциплінарних, адміністративних або, за наявності тяжких порушень, кримінальних санкцій у випадку недбалості, зловживання повноваженнями чи порушення професійних стандартів; а також заходи службової відповідальності можуть бути застосовані в порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів.

До проблем застосування заходів службової відповідальності віднесено її необґрунтована диференціація у чинному законодавстві України на службову відповідальність приватних та державних нотаріусів, про що мова піде у наступних підрозділах.

3. Охарактеризовано нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Встановлено, що визначення змісту нормативно-правових засад службової діяльності нотаріусів виходить із розуміння їх певної сукупності принципів, ідей, правил, світоглядних підходів та поглядів, концепцій, що мають бути покладені в основу регулювання відповідних правовідносин, встановлення способу створення або здійснення повноважень у сфері засвідчення юридичних фактів, характеристик об'єктів та суб'єктів.

Акцентовано, що встановлення співвідношення категорій «основоположні засади» та «принципи» має відбуватися як ціле та частина.

Підкреслено, що встановлення основоположних засад службової діяльності нотаріусів має ґрунтуватися на визначенні загальноправових принципів юридичної відповідальності. Акцентовано, що в чинному законодавстві України принципи юридичної відповідальності успішно

межують із застосуванням галузевоправових принципів, принципів правової активності та свідомості, правової культури особи та нації.

Основоположні нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності класифіковано на такі групи, як: за юридичним рівнем акту, що їх визначають – на конституційні та законодавчі; за сферами застосування – на принципи, що регулюють здійснення нотаріальної діяльності; принципи, що сприяють подоланню корупційних ризиків у нотаріальній діяльності; принципи, що реалізуються в межах державної реєстрації речових прав на нерухоме майно; принципи, що реалізуються в межах державної реєстрації юридичних осіб, громадських об'єднань та фізичних осіб підприємців; принципи, що забезпечують функціонування ринку капіталу та організованих товарних ринків.

Визначено, що встановлення принципів юридичної відповідальності мають значну практичну цінність, оскільки вони виконують кілька важливих функцій у правовій системі, що полягають у: вдосконаленні законодавства (вони спрямовані на розвиток і покращення нормативно-правових актів, що регулюють юридичну відповідальність); регулюванні правовідносин (визначають порядок притягнення до відповідальності та особливості правозастосування у випадках правопорушень); подоланні прогалин у праві і слугують орієнтиром для правозастосовчих органів, допомагаючи ухвалювати рішення в ситуаціях, коли законодавство не містить прямих норм; ефективність державно-владного примусу, що полягає у забезпеченні справедливості і пропорційності відповідальності, сприяючи досягненню цілей покарання та запобігання правопорушенням; гарантуванні прав і свобод людини, що сприяє запобіганню свавільного застосування юридичної відповідальності, забезпечуючи її справедливість, законність і обґрунтованість.

Встановлено, що розуміння принципів юридичної відповідальності зумовлено кількома факторами: об'єктивно-суб'єктивний характер категорії «принцип» (визначення принципу значною мірою залежить від

правосвідомості дослідника та спрямованості самого дослідження, що означає, що кожен автор може інтерпретувати принципи по-різному, враховуючи як об'єктивні, так і суб'єктивні аспекти); історичний розвиток поняття, що пов'язується із визначенням принципу протягом тривалого часу, а його зміст змінювався відповідно до трансформацій у суспільстві та змін наукового світогляду; різноманітність підходів до розуміння юридичної відповідальності.

До матеріальних загальноправових принципів службової відповідальності нотаріусів віднесено принципи: законності; соціальної справедливості; демократизму; гуманізація покарання; неприпустимості аналогії права й аналогії закону, невідворотності та персоніфікованого призначення стягнення чи санкції; недопустимості застосування відповідальності за одне і те ж діяння двічі; нормативної визначеності та обґрунтованості.

До процесуальних загальноправових принципів службової відповідальності нотаріусів віднесено принципи: змагальність процесу; непорушність та невід'ємність права на захист особи.

Виокремлено такі групи засад службової відповідальності нотаріусів, як: соціальні (де зосереджуються моральні засади суспільства), загальноправові принципи (якими є верховенство права, законність, визначеність, запобігання проявам корупційних ризиків); галузевоправові (що безпосередньо встановлюються матеріальними та процесуальними актами у сфері застосування санкцій за вчинення правопорушення, пов'язаного із здійснення нотаріальної діяльності).

Встановлено, що попри відсутність безпосереднього закріплення у чинному законодавстві у сфері службової відповідальності нотаріусів принципі справедливості, рівності та гуманізму, вони знаходять своє відображення в системі загальноправових і спеціально-юридичних принципів, зокрема, через: по-перше, дотримання таких загальноправових принципів, як принципи законності, юридичної визначеності, заборони

свавілля, поваги до прав людини, верховенства права, обґрунтованості і доцільності, реалізують ідеї справедливості, рівності та гуманізму навіть без прямого їхнього формулювання в законодавстві); по-друге, втілення через спеціально-юридичні принципи (принципи, що регламентують, зокрема, невідворотність покарання, індивідуальність (персоніфікованість) та відповідальність лише за винне протиправне діяння, також відображають ці базові моральні ідеали); по-третє, через взаємну інтеграцію (принципи не функціонують ізольовано, а взаємно інтегровані та обумовлені, що дозволяє їм доповнювати одна одну та створювати цілісну систему правових засад); через дотримання фундаментального значення для правової системи (група загальносоціальних принципів, що відображає соціальну цінність права, є основою для регулювання правовідносин і має вирішальне значення в контексті притягнення до відповідальності, враховуючи їх правообмежувальний характер).

Обґрунтовано, що розуміння правових засад та принципів притягнення нотаріуса до службової відповідальності є важливим аспектом правової системи, оскільки нотаріуси виконують значну роль у забезпеченні правами та законністю.

РОЗДІЛ 2

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ СЛУЖБОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

2.1 Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності

В сучасних умовах відбуваються процеси гармонізації чинного законодавства України із актами законодавства ЄС з питань службової відповідальності під час реалізації нотаріальної діяльності.

Проблематика врахування зарубіжного та міжнародного досвіду при врегулюванні питання застосування заходів службової відповідальності у сфері нотаріальної діяльності розглядалась у працях таких вчених, як Н.В. Ільєва [44, с. 151], Г. Ю. Гулевська [25].

Дослідження зарубіжного досвіду нормативного регулювання службової відповідальності нотаріусів має базуватися на встановленні підходів до характеристики відповідних нотаріальних систем, що традиційно склалися в країнах «common law», що описуються через мінімальний обсяг функцій та завдань, що виконуються такими суб'єктами; або через модель змішаної побудови нотаріальної системи (до якої тяжіє і Україна) [25, с. 150–151]. Саме врахування особливостей побудови моделі нотаріальної системи визначає зміст механізму застосування службової відповідальності уповноважених осіб.

При цьому доволі усталеним є підхід до розуміння функціонування нотаріату як певного суб'єкта, що здатен у позасудовий спосіб задовольнити інтереси т захистити права приватних осіб [24, с. 158–159].

Різні правові системи використовують як латинську (континентальну), так і англосаксонську моделі нотаріату, кожна з яких має свої переваги. Україна дотримується континентальної моделі, подібної до систем Франції,

Німеччини, Польщі, що дозволяє застосовувати їхній досвід для вдосконалення національного регулювання.

Зокрема, в Європі нотаріуси мають розширені повноваження щодо запобігання правовим конфліктам, що зменшує навантаження на суди. Удосконалення законодавства України може включати посилення контролю за діяльністю нотаріусів, підвищення рівня їхньої професійної підготовки, а також розширення переліку нотаріальних дій, зокрема щодо електронного нотаріату.

Особливу увагу варто приділити цифровізації нотаріальних послуг, що активно впроваджується в країнах ЄС. Це сприятиме спрощенню та прискоренню нотаріальних процедур, а також покращенню доступу громадян до послуг.

Таким чином, адаптація кращих міжнародних практик допоможе підвищити ефективність і довіру до нотаріальної системи України, а також сприятиме гармонізації її законодавства з європейськими стандартами [185, с. 125-127;87, с. 180-182].

Успішність процесів імплементації правових норм, що реалізуються у зарубіжних країнах, до національного законодавства України дозволить вирішити такі ключові завдання із: підвищення якості нотаріальних послуг, що забезпечить більш високу кваліфікацію нотаріусів, чіткі вимоги до їхньої діяльності та вдосконалення механізмів професійної атестації; посилення контролю та відповідальності, що сприятиме запобіганням та корупції у сфері нотаріальної діяльності; розширення компетенцій нотаріусів, зокрема у сфері досудового врегулювання спорів і реєстраційних дій, зменшить навантаження на судову систему; цифровізація нотаріальних процедур, що пов'язується із впровадженням електронного нотаріату та цифрових реєстрів задля створення умов для оперативності і безпеки нотаріальних послуг, що є стандартною практикою в розвинених країнах; гармонізація законодавства з європейськими нормами. Таким чином,

використання зарубіжного досвіду дозволить зробити нотаріальну систему України більш прозорою, ефективною та сучасною [87, с. 207;38, с. 164-166].

Варто акцентувати, що в зарубіжних країнах існує достатньо жорсткий механізм службової відповідальності за недотримання режиму збереження нотаріальної таємниці.

Наприклад, у Франції нотаріуси зобов'язані дотримуватися принципу нотаріальної таємниці, який є основою їх діяльності, гарантуючи конфіденційність документів, що здобуваються в процесі їхньої роботи. Цей принцип прямо закріплений в законодавстві країни та передбачає, що нотаріус має право розкривати інформацію, отриману в процесі свого офіційного діяльності, лише за дозволом суду або в обмежених випадках, коли цього потребує закон. Нотаріуси також зобов'язані зберігати документи та дані в безпеці протягом усього періоду їх зберігання. Одним з основних аспектів є те, що порушення нотаріальної таємниці в Франції тягне за собою серйозні санкції, включаючи втрату підтвердження кваліфікації нотаріуса та можливість кримінальної відповідальності. Це забезпечує високий рівень довіри до нотаріальної системи. Дотримання нотаріальної таємниці підвищує ефективність працюючих механізмів правосуддя, що також робить французьку систему дуже стабільною і надійною для громадян та підприємств.

Дотримання нотаріальної таємниці у Франції становить ключовий аспект нотаріальної діяльності, що забезпечує довіру громадян до системи надання правових послуг. Нотаріуси у Франції зобов'язані суворо дотримуватися конфіденційності всієї інформації, отриманої під час роботи з клієнтами, незалежно від того, чи це стосується складання договорів, заповітів, чи інших документів. Законодавча база, що регулює діяльність нотаріусів, чітко визначає обов'язки щодо збереження нотаріальної таємниці та передбачає серйозні наслідки за її порушення, що зміцнює правову стабільність і захищає інтереси клієнтів.

Законодавство Франції встановлює високі стандарти етичної поведінки, які гарантують, що всі дані, розкриті нотаріусу, залишаються конфіденційними. Це сприяє відкритості клієнтів при наданні інформації, що є важливим для точного оформлення правових документів. Наглядаючі органи ретельно контролюють дотримання норм таємниці, застосовуючи дисциплінарні заходи та, за необхідності, кримінальну відповідальність.

Зокрема, практичний досвід роботи нотаріусів, які зберігають нотаріальну таємницю, забезпечує ефективну правову підтримку громадян та бізнесу. Завдяки високим стандартам захисту конфіденційності, французька нотаріальна система здобула міжнародне визнання, що сприяє зростанню інвестицій та розвитку правового середовища. Суворе дотримання цих принципів є наріжним каменем для побудови стабільних правових відносин та запобігання зловживанням [212;172].

Режим дотримання нотаріальної таємниці у Федеративній Республіці Німеччина є одним з основних принципів, що гарантують конфіденційність у нотаріальній діяльності. Нотаріуси у Німеччині зобов'язані забезпечувати і зберігати конфіденційність абсолютно всіх відомостей, пов'язаних з клієнтами, що виникають під час виконання ними нотаріальних функцій. Це включає не лише деталі документів, а й саму інформацію про клієнтів. Порушення нотаріальної таємниці карається законом, оскільки воно підриває довіру до правоохоронної системи та юридичних процесів. Нотаріуси повинні суворо дотримуватися цього режиму не лише під час виконання основних завдань, але й протягом тривалого періоду після завершення їхньої роботи з клієнтом. Застосовуються жорсткі дисциплінарні санкції, включаючи штрафи чи навіть позбавлення ліцензії, у разі виявлення порушень цього обов'язку. Ці заходи гарантують стабільність і надійність правових відносин.

У Федеральній Республіці Німеччина режим дотримання нотаріальної таємниці є суворо регламентованим законодавством, що забезпечує високий рівень захисту інформації та прав клієнтів. Нотаріуси, згідно з вимогами

Федерального закону про нотаріат (Bundesnotarordnung) [210], мають обов'язок зберігати конфіденційність усіх даних, отриманих під час виконання нотаріальних дій. Порушення нотаріальної таємниці тягне за собою серйозні дисциплінарні та кримінальні санкції, що стимулює суворе дотримання правил. Контроль за виконанням законодавчих норм здійснюється відповідними органами, які регулярно проводять перевірки діяльності нотаріусів. Винятки з режиму конфіденційності допускаються лише у випадках, передбачених законом, наприклад, за згодою клієнта або на підставі судового рішення. Такий режим сприяє формуванню довіри до нотаріальної системи та забезпечує стабільність правового середовища, стимулюючи ефективну роботу нотаріусів та захист прав громадян.

Крім того, нотаріальна таємниця охоплює не лише письмові документи, але й усні консультації та обговорення, що підсилює юридичну безпеку операцій. Це безсумнівно сприяє прозорості відносин між нотаріусами та їхніми клієнтами, забезпечуючи стабільність і надійність правового процесу в країні [210]. У зазначеному аспекті в європейських країнах законодавець іде шляхом забезпечення додержання професійної таємниці, а з іншої сторони встановлює та респондує юридичну відповідальність за її порушення [76].

У ФРН припинення повноважень нотаріуса закінчується, через: звільнення з посади (§ 48), досягнення граничного віку (§ 48a) або смерть, звільнення з посади через необхідність здійснення догляду за іншою особою (§§ 48b, 48c), набуття членства в асоціації адвокатів ; остаточне засудження кримінального суду, яке призвело до втрати посади (§ 49), відсторонення від посади (§ 50), дисциплінарне рішення, яке набрало законної сили, у якому визнано звільнення з посади (§ 97) [210].

Відповідно до чинного законодавства ФРН нотаріуса можна відсторонити від посади:

якщо він не підвищив професійну кваліфікацію для виконання обов'язків ;

якщо немає страхування його відповідальності;

якщо він відмовляється скласти присягу, передбачену розділом 13 Закону ФРН про нотаріат;

якщо він визнаний банкрутом або відносно нього застосовано конфіскацію активів або нотаріуса внесено до списку боржників (стаття 882b Цивільно-процесуального кодексу ФРН);

за станом здоров'я;

якщо його економічні обставини, його спосіб ведення бізнесу або його спосіб здійснення депозитарних операцій ставлять під загрозу інтереси тих, хто звертається до суду;

коли він неодноразово діє грубо, не дотримується етичних стандартів професії [210].

Відповідно до чинного законодавства ФРН нотаріуса звільняє з посади здійснюється Державна судова адміністрація, що приймає рішення після заслуховування нотаріальної палати.

Згідно із § 97 Bundesnotarordnung до нотаріусів у порядку дисциплінарного провадження можуть бути застосовані такі заходи: 1) догана; 2) штраф; 3) відсторонення від посади. Дисциплінарні заходи у вигляді догани та штрафу можуть бути застосовані одночасно. Дисциплінарне стягнення щодо штатного нотаріуса може включати усунення з попереднього офіційного місця проживання. У цьому випадку державна судова адміністрація повинна негайно призначити нотаріусу інше службове місце проживання після набрання рішенням законної сили та після розгляду справи Нотаріальною палатою. Крім видалення з попереднього службового місця проживання, може бути накладено також штраф. На нотаріусів може бути накладено штраф до 50000 євро, а на нотаріальних засідателів – до 5000 євро. Якщо діяння, за яке накладається штраф, ґрунтується на корисливих цілях, може бути накладено штраф у подвійному розмірі отриманої вигоди [210].

У практиці ФРН допускається поєднання нотаріальної та адвокатської діяльності, і у разі, якщо до правника було застосовано заходи відповідальності з правопорушення, допущене під час здійснення нотаріальних послуг, то може бути зупинено і право надання адвокатських послуг § 97 Bundesnotarordnung [210].

Наведений вище досвід ФРН свідчить про доцільність конкретизації норм застосування дисциплінарної відповідальності нотаріусів в Україні, що є можливим відобразити шляхом застосування не лише стягнень, спрямованих на особисті обмеження (догана), але і застосування до таких осіб штрафних стягнень [77].

Досвід різних країн свідчить, що ефективне державне регулювання антикорупційної діяльності в нотаріальній сфері ґрунтується на поєднанні жорсткого законодавства, прозорості процедур та активної участі як державних органів, так і професійних об'єднань нотаріусів. Основні аспекти міжнародної практики можна узагальнити наступним чином: суворе нормативно-правове регулювання (так, у країнах із розвинутою нотаріальною системою (наприклад, у Німеччині, Швеції чи Великобританії) прийнято спеціалізовані закони та кодекси, які чітко визначають права, обов'язки та відповідальність нотаріусів, що створює правову базу для запобігання корупційним ризикам і встановлює жорсткі механізми відповідальності); прозорість і електронізація процесів, що вимагає впровадження електронних систем у нотаріальній діяльності, що значно знижує ризики маніпуляцій і сприяє відкритості процесів та дозволяють мінімізувати людський фактор та знизити можливості для корупційних дій); незалежність контролюючих органів у сфері нотаріату та проведення регулярного аудиту діяльності нотаріусів, що забезпечує оперативне виявлення порушень та прийняття дисциплінарних заходів); професійні етичні стандарти, що сприяють формуванню культури прозорості та доброчесності у професії; співпраця між державними структурами та професійними асоціаціями; профілактичні заходи та навчання, що сприяють

формуванню високого професійного стандарту та зниженню ризиків корупції. Міжнародна практика демонструє, що комплексний підхід, який включає законодавче регулювання, технологічну модернізацію, незалежний контроль та професійне саморегулювання, є найбільш ефективним для запобігання корупційним проявам у сфері нотаріату. Такий підхід сприяє підвищенню довіри суспільства до нотаріальної системи і забезпечує прозорість і відповідальність у наданні нотаріальних послуг.

У світі є поширеними дві моделі запобігання корупції : горизонтальна, зміст якої відповідає досягненню результату подолання проявів корупційних ризиків шляхом застосування стимулюючих заходів впливу на посадових осіб публічного управління в цілому, і зокрема, на нотаріусів; вертикальна, де поширеним є застосування правообмежувальних заходів до управлінців задля подолання проявів корупції [61].

Горизонтальна модель запобігання корупції характерна для країн з високим рівнем демократії та розвиненою системою правового суспільства. У такій моделі протидія корупції відбувається через рівноправну взаємодію різних інституцій і суб'єктів, включаючи державні органи, місцеву владу, громадські організації та представників приватного сектору. Такий підхід дозволяє розподілити відповідальність за антикорупційні заходи та сприяти взаємному контролю. До прикладів регіонів, де застосовується горизонтальна модель необхідно віднести: скандинавські країни (Швеція, Фінляндія, Данія), країни Західної Європи (Німеччина, Нідерланди, Великобританія), де є розвиненими механізми незалежного нагляду та регуляції, а також є високий рівень участі як державних, так і недержавних організацій у формуванні антикорупційної політики; Сполучені Штати Америки та Канада. Таким чином, горизонтальна модель запобігання корупції набуває особливої популярності в країнах, де існує довіра до інституцій, розвинуті механізми громадського контролю та активна участь суспільства у процесах державного управління.

Вертикальна модель запобігання корупції характерна для країн із централізованою системою управління, де антикорупційні заходи формуються і впроваджуються з «верху» – центральними органами влади або навіть партійними структурами. Основні риси такої моделі полягають у: централізації рішень (основні стратегії та заходи визначаються центральними структурами, що дозволяє оперативно реагувати на порушення); ієрархічному контролі (контроль за виконанням антикорупційної політики здійснюється згори, що може забезпечувати швидкість реагування, але іноді супроводжується обмеженням прозорості та участі громадськості); мінімальна участь недержавних суб'єктів (на відміну від горизонтальної моделі, де ключову роль відіграють різноманітні інституції (громадські організації, місцева влада, приватний сектор), у вертикальній моделі антикорупційна політика формується переважно державною владою). До прикладів країн із застосуванням вертикальної моделі необхідно віднести Китай, де антикорупційна кампанія проводиться на центральному рівні, із залученням вищих органів державного управління та партійних структур, що дозволяє здійснювати масштабні перевірки та швидко реагувати на випадки корупції; деякі пострадянські країни, де часто системи управління часто спостерігається схожий підхід, коли основні рішення щодо запобігання корупції приймаються на центральному рівні [61].

Таким чином, вертикальна модель переважає там, де домінує централізована влада і прийняття рішень здійснюється згори, що дозволяє оперативно реагувати на корупційні прояви, проте може обмежувати широке залучення громадськості та прозорість процесів.

Варто підкреслити, що в країнах Європи реалізація політики запобігання проявів корупції серед нотаріусів базується на їх визнанні як «позаштатних суддів» (ФРН), «позасудових суддів» (Італія), що пов'язується із набуттям такими суб'єктами статусу посадових осіб органів публічної служби. Посвідчувальні та виконавчі написи нотаріусів набувають особливої

доказової сили при розгляді та вирішенні публічно-правових та приватно-правових спорів в країнах Західної Європи [3].

В Австралії нотаріальна діяльність здійснюється переважно кваліфікованими юристами, які отримали спеціальне посвідчення нотаріуса після проходження додаткової освіти та відповідних кваліфікаційних іспитів. Контроль за діяльністю нотаріусів і їхня дисциплінарна відповідальність реалізуються за принципом багаторівневого нагляду, що включає: державне регулювання та призначення, що полягає у призначенні на державному рівні (або через уповноважені органи штатів і територій), що забезпечує формальне підтвердження їхньої кваліфікації та відповідність встановленим вимогам; професійне самоконтролювання (як члени юридичної спільноти, нотаріуси підпадають під дію етичних норм та стандартів, встановлених професійними асоціаціями, що означає, що ці організації організують регулярний моніторинг якості роботи своїх членів і проводять внутрішні розслідування у випадках виявлення порушень); судовий нагляд і дисциплінарні процедури, що полягає у розгляді порушенні професійних стандартів нотаріусів розглядаються спеціалізованими дисциплінарними комісіями або судовими органами, які мають повноваження накладати санкції – від попереджень та штрафів до позбавлення посвідчення нотаріуса, що забезпечують не тільки покарання за порушення, але й запобігання подібним випадкам у майбутньому); підвищення кваліфікації та етичних стандартів [96].

Хоча правове регулювання нотаріальної діяльності може дещо відрізнятися в залежності від конкретного штату чи території, загальна система контролю та дисциплінарної відповідальності в Австралії базується на інтегрованому підході, що поєднує державний нагляд, професійний самоконтроль і судовий механізм для забезпечення прозорості та високих стандартів роботи нотаріусів.

У Швейцарії також підтримано ідею підконтрольності органів нотаріату Департаменту юстиції та Нотаріальній палаті кантону. Відповідно

до законодавства Швейцарії до видів дисциплінарних стягнень належать, як і у ФРН, догана, штраф, призупинення (або відсторонення) діяльності на період від одного місяця до двох років, а також позбавлення (анулювання) ліцензії.

У Швейцарії юстиційна діяльність на федеральному рівні координується Федеральним департаментом юстиції та політики (FDJP). Основні повноваження цього департаменту охоплюють: розробка та впровадження законодавства, що полягають у підготовці пропозицій щодо змін у кримінальному, цивільному, адміністративному законодавстві, а також у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та відмиванням грошей; координація роботи правоохоронних органів (забезпечення ефективної співпраці між федеральними та кантональними правоохоронними органами, контроль за виконанням кримінального законодавства, організація роботи Федерального бюро поліції (fedpol)); міжнародна співпраця, що полягають у забезпеченні участі у розробці та реалізації міжнародних угод і договорів у сфері юстиції та політики, співпраця з міжнародними організаціями для протидії транснаціональним загрозам, таким як тероризм та організована злочинність; міграційна політика та питання притулку (формування та реалізація політики щодо імміграції, управління питаннями притулку та забезпечення прав біженців); захист основних прав і свобод (контроль за дотриманням прав людини у всіх сферах юстиції та поліції, забезпечення прозорості та законності процедур, спрямованих на захист громадян); адміністративний контроль за судовою системою (організація та моніторинг роботи судових органів на федеральному рівні, забезпечення ефективного функціонування судової системи та дотримання законодавства). Ці повноваження спрямовані на підтримання правопорядку, захист прав громадян та забезпечення високих стандартів у сфері юстиції і поліції в Швейцарії [96].

Важливим є функціонування Міжнародного союзу нотаріату як органу, який є квазісудовим органом впливу на діяльність нотаріусів, у тому

числі із вирішення проблем забезпечення ефективності застосування заходів службової відповідальності [45]. Міжнародний союз нотаріату є глобальною організацією, що об'єднує національні асоціації нотаріусів з різних країн світу. Він створений для сприяння співпраці, обміну досвідом та гармонізації стандартів у нотаріальній діяльності. Союз активно працює над уніфікацією професійних норм, підтримкою етичних принципів та впровадженням сучасних технологій. Організація організовує конференції, семінари та навчальні програми, що сприяють підвищенню кваліфікації нотаріусів. Члени союзу беруть участь у розробці рекомендацій для вдосконалення правової бази в різних країнах. Міжнародний союз нотаріату також сприяє інтеграції нотаріальних систем, об'єднуючи досвід різних культур та традицій. Завдяки цьому підходу забезпечується розвиток професії, підвищується довіра суспільства та зберігаються історичні традиції нотаріату.

Заснований на принципах взаємної підтримки та відкритості, союз сприяє ефективному вирішенню сучасних викликів у нотаріальній сфері. Він об'єднує експертів з різних регіонів, що дозволяє забезпечувати безперервний розвиток професії і зміцнювати міжнародне співробітництво серед нотаріусів. Організація активно співпрацює з урядами та міжнародними інституціями, сприяючи обміну інноваційними рішеннями та досвідом. Це сприяє подальшому стабільному професійному прогресу [71].

Професійні самоврядні об'єднання у сфері нотаріату відіграють ключову роль у забезпеченні високих стандартів професійної діяльності та юридичної відповідальності нотаріусів. Вони встановлюють та підтримують етичні кодекси, які слугують основою для внутрішнього контролю та саморегулювання професії. Завдяки цьому нотаріуси отримують чіткі орієнтири щодо допустимої поведінки, що сприяє підвищенню якості надання послуг.

Ці організації здійснюють регулярний моніторинг роботи своїх членів, проводять внутрішні перевірки та розслідування у випадках виявлення

порушень. При встановленні фактів недобросовісної практики, об'єднання має повноваження накладати дисциплінарні санкції - від попереджень і штрафів до позбавлення нотаріального посвідчення. Такі заходи стимулюють нотаріусів дотримуватись високих професійних стандартів.

Крім того, співпраця з державними органами сприяє гармонізації правових норм і процедур, що забезпечує комплексний підхід до запобігання порушенням і зміцнення довіри громадськості до нотаріальної системи [7].

У країнах Західної Європи є сформованими три моделі побудови взаємодії клієнта та нотаріусів. Першою є німецька модель, в основу якої покладено наділення нотаріусів обмеженими можливостями здійснення захисту прав та законних інтересів особи, де не допускається здійснення тлумачення актів законодавства з боку нотаріату. Іншою моделлю є французька модель, що будується на тісному взаємозв'язку між нотаріусом і клієнтом, в межах якої нотаріуси можуть не лише здійснювати засвідчувальні та виконавчі дії, але і забезпечувати повний супровід юридичної справи. І третьою моделлю є модель, де відбувається поєднання німецької (обмежувальної) моделі та французької моделі.

Аналіз зазначених моделей забезпечення захисту прав та інтересів особи дозволяє зробити висновок, що в Україні є тяжіння до застосування німецької нотаріальної моделі [13, с. 134-140].

Специфіка діяльності нотаріату в кожному окремому типі безпосередньо пов'язана з характером юридичної відповідальності, яка визначається двома основними чинниками: переліком правопорушень, що враховує особливості кожного виду нотаріальної діяльності, що дозволяє точно ідентифікувати факти порушень; механізмом притягнення до відповідальності. Спосіб та порядок притягнення нотаріусів до юридичної відповідальності – від дисциплінарних заходів до кримінальних санкцій – регламентують не лише покарання за порушення, але й заходи превентивного характеру. Такий підхід забезпечує високий рівень контролю як з боку

державних органів, так і професійних об'єднань, що сприяє підтриманню довіри до нотаріальної системи.

Таким чином, взаємозв'язок між специфікою правопорушень та механізмами відповідальності створює основу для ефективного регулювання нотаріальної діяльності, гарантує дотримання професійних стандартів та захист прав клієнтів.

У зарубіжних країнах застосування заходів службової відповідальності нотаріуса залежить від : по-перше, ухвалення відповідного рішення державними інституціями; по-друге, надання згоди чи ініціювання такого провадження відповідними професійними нотаріальними самоврядним об'єднаннями (організаціями); по-третє, реалізацією контрольно-аудиторських заходів впливу на особу.

Наприклад, Національна рада нотаріусів Італії (Consiglio Nazionale del Notariato, C.N.N.) є керівним органом, що об'єднує нотаріусів Італії та здійснює контроль за їх діяльністю на національному рівні. Вона працює над регулюванням професії нотаріуса, встановлюючи етичні і професійні стандарти, а також координує діяльність локальних нотаріальних палат. Однією з головних задач ради є організація професійної підготовки нотаріусів, забезпечення безперервного вдосконалення їх кваліфікацій і моніторинг виконання етичних норм. Також рада відіграє важливу роль у співпраці з державними установами, адвокатами, банками та іншими закладами для забезпечення прозорості громадських і приватних угод. Під її контролем знаходиться введення дисциплінарних процедур за порушення професійних вимог, що сприяє дотриманню високих етичних стандартів. Національна рада нотаріусів Італії є важливим елементом правової системи країни, забезпечуючи порядок у нотаріальній діяльності та захист інтересів громадян [211].

Національна рада нотаріусів Італії – це провідний орган саморегулювання, який об'єднує нотаріусів всієї країни та забезпечує високу якість надання нотаріальних послуг. Організація займається розробкою

стандартів професійної етики, сприяє підвищенню кваліфікації своїх членів та координує діяльність нотаріатів на національному рівні. Вона виступає посередником між нотаріусами та державними структурами, забезпечуючи узгодженість законодавчих норм та практичного застосування правових положень. Крім того, рада організує конференції, семінари та тренінги, що дозволяють нотаріусам обмінюватися досвідом і впроваджувати інноваційні рішення в нотаріальну практику. Завдяки своїй діяльності формується єдиний професійний простір, що сприяє підвищенню довіри суспільства до нотаріальної системи. Рада також контролює виконання професійних стандартів і, у разі необхідності, вживає заходів щодо дисциплінарної відповідальності [211].

Національна рада нотаріусів Італії відіграє також важливу роль у модернізації нотаріальної системи, впровадженні цифрових технологій та забезпеченні ефективної комунікації між представниками професії. Вона сприяє гармонізації практики нотаріату з міжнародними стандартами, підтримуючи високий рівень професіоналізму та етики в усіх сферах діяльності. Цей підхід зміцнює довіру клієнтів.

Завдання Національного об'єднання нотаріусів Бельгії включають забезпечення високих професійних стандартів нотаріальної діяльності та саморегулювання професії на національному рівні. Організація працює над розробкою нормативних актів і етичних принципів для своїх членів, сприяє їхній кваліфікації та професійному розвитку через організацію тренінгів і семінарів. Однією з головних цілей об'єднання є захист інтересів нотаріусів і забезпечення прозорості в наданні нотаріальних послуг. Об'єднання також виконує роль посередника між професією та державними органами, сприяючи ефективному виконанню законодавства і адаптації до змін у правовому середовищі. Крім того, Національне об'єднання нотаріусів Бельгії займається контролем за дотриманням професійних стандартів і може вжити дисциплінарних заходів у разі порушень.

Національне об'єднання нотаріусів Бельгії є провідним органом професійного самоврядування нотаріусів, що забезпечує високі стандарти надання нотаріальних послуг. Основним завданням організації є підтримання етичних норм та сприяння постійному підвищенню кваліфікації своїх членів через регулярне проведення семінарів, тренінгів та конференцій. Об'єднання координує роботу нотаріусів на національному рівні, сприяє обміну досвідом між представниками професії та впровадженню сучасних технологій у нотаріальну практику. Воно активно співпрацює з державними органами, законодавцями та міжнародними структурами для вдосконалення нормативної бази нотаріату. Крім того, організація займається розробкою рекомендацій з удосконалення правового регулювання, моніторингом якості надання послуг та контролем за дотриманням професійних стандартів. Такий комплексний підхід зміцнює довіру громадськості до нотаріальної системи та сприяє розвитку професії. Об'єднання також виступає платформою для обговорення актуальних питань нотаріальної практики, сприяючи інтеграції інноваційних рішень у повсякденну діяльність нотаріусів, що дозволяє оперативно реагувати на виклики сучасного правового середовища. Завдяки такому підходу, організація сприяє стабільності та прозорості в роботі нотаріальної системи Бельгії [96].

Таким чином, зарубіжний досвід правового регулювання інституту відповідальності нотаріуса свідчить про різні підходи до контролю за професійною діяльністю нотаріусів залежно від правової системи країни. У Франції нотаріуси несуть цивільну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність. Вони є державними посадовими особами, тому контроль здійснюється Міністерством юстиції та професійними палатами. У Німеччині нотаріуси працюють незалежно, але під суворим наглядом держави. Вони зобов'язані дотримуватися законодавчих норм, а їхня відповідальність включає значні штрафи, відшкодування шкоди клієнтам та позбавлення права займатися діяльністю. В Іспанії нотаріуси підзвітні Генеральній раді нотаріату, яка здійснює дисциплінарний контроль і має право накладати

санкції за професійні порушення. У США відповідальність нотаріусів регулюється законодавством кожного штату. Порушення можуть призвести до штрафів, втрати ліцензії чи судового переслідування. Загалом у більшості країн система відповідальності нотаріусів поєднує державний нагляд та саморегулювання, що сприяє високим стандартам роботи і захисту прав громадян.

2.2 Підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності

Реалізація службової відповідальності нотаріуса відображається у двох складових елементах - ретроспективному, що проявляється у безпосередньому застосуванні до винної особи у вчиненні правопорушення обмежувальних заходів, та у перспективному, що передбачає вплив на його свідомість шляхом формування належної поведінки, дотримання вимог законодавства в майбутньому [61, с. 145-147].

Таким чином, в реалізації інституту відповідальності відбувається реалізація зовнішніх та внутрішніх зв'язків із дійсністю, яка існує до застосування заходів впливу, та дійсністю, що настає після вчинення правопорушення та владного впливу на суб'єктів правопорушень.

Саме тому є необхідним обґрунтування та належний рівень нормативного закріплення підстав для застосування заходів відповідальності в цілому, і зокрема, такого її виду, як службова відповідальність нотаріуса.

Термін «відповідальність» розкривається в ряді нормативно-правових актів України. Зміст Угоди про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Європейським Співтовариством, його державами-членами та Україною, ратифікованої Законом № 553-V (553-16) від 10 січня 2007 року тлумачить термін «відповідальності» як «законного зобов'язання фізичної або юридичної особи відшкодувати завдані збитки іншій фізичній або юридичній особі згідно з певними правовими принципами та правилами» [169].

Як було встановлено у попередніх підрозділах характер службової відповідальності нотаріуса визнається як багатоаспектний і її компенсаторний вплив розглядається у разі застосування цивільно-правових стягнень.

Підстави службової відповідальності нотаріуса визначаються з врахуванням багатоаспектності нормативних підходів у : положеннях КУпАП, КК України, а також закріплюється згідно із механізмами, встановленими у ЦК України та нормах дисциплінарних службових статутів, а також положеннях Закону України «Про нотаріат».

Підставами для застосування службової відповідальності нотаріусів, встановленими положеннями КУпАП ст. 163-9 «Незаконне використання інсайдерської інформації».

Але при цьому ст. 2 КУпАП містить положення про те, що: «Законодавство України про адміністративні правопорушення складається з цього Кодексу та інших законів України. Закони України про адміністративні правопорушення до включення їх у встановленому порядку до цього Кодексу застосовуються безпосередньо. Положення цього Кодексу поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законами, ще не включеними до Кодексу» [52], що означає, що підстави адміністративної відповідальності нотаріусів можуть встановлюватися не лише положеннями КУпАП, і це корелюється із тлумаченням підходів про визначення механізму відповідальності юридичних осіб [67; 2та ін.]. Однак при цьому і досі чинний КУпАП не має окремої норми про відповідальність юридичних осіб. Закріплене в КУпАП положення про розуміння адміністративного правопорушення як « протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність» [152], унеможливує застосування норм КУпАП до юридичних осіб, адже останні відповідно до ЦК України визнаються як «організація, створена і

zareєстрована у встановленому законом порядку» [199], де немає вказівки на володіння даним суб'єктом свідомості та відповідно свідомого ставлення до вчиненого діяння. Попри спроби реформувати адміністративно-деліктне законодавство України в 2015 році, запровадження інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб не відбувалось [122].

В світлі розгляду службової відповідальності нотаріусів необхідно додатково звернути увагу на вирішення проблеми відокремлення адміністративної відповідальності від відповідальності дисциплінарної. Нормативно-правова конструкція механізму адміністративної відповідальності в Україні допускає її поєднання із дисциплінарною за вчинення одного і того делікту [80, с. 148-154]. Відтак застосування службової відповідальності нотаріусів характеризується відсутністю систематичних підходів до її застосування, що знижує її ефективність реалізації, що повинно бути в першу чергу закріплено у змісті Закону України «Про нотаріат».

У Законі України «Про нотаріат» міститься ряд положень, що можуть бути застосовані у розрізі реалізації механізму службової відповідальності нотаріусів, а саме: ст. 8 «Нотаріальна таємниця», ст. 21 «Відповідальність державного нотаріуса», ст. 27 «Відповідальність приватного нотаріуса», ст. 28 «Страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса», ст. 29-1 «Підстави зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса», ст. 30 «Підстави припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса», ст. 51 «Заходи, що вживаються нотаріусом або посадовою особою, яка вчиняє нотаріальні дії, при виявленні порушення законодавства» [160].

Однак при цьому чинним Законом України «Про нотаріат» не закріплюється поняття «службової відповідальності». Діяльність нотаріусів також регламентується положеннями Кодексу етики, який було затверджено 20 квітня 2018 року З'їздом нотаріусів України (З'їзд нотаріусів України є органом Нотаріальної палати України), де в окремому розділі V встановлюються окремі положення про відповідальність за порушення норм

цього Кодексу. Застосування відповідальності нотаріусів за вчинення протиетичних правопорушень диференціюється залежно від того, якими вони є – «незначними, серйозними або особливо серйозними». Повноваження щодо визначення критеріїв такої диференціації віднесено до компетенції Ради Нотаріальної палати України [51]. Така класифікація правопорушень у сфері дотримання службової етики нотаріусів корелюється із положеннями міжнародних та зарубіжних стандартів діяльності таких суб'єктів владних повноважень.

Предметно питання застосування заходів відповідальності нотаріусів досліджувались у наукових працях таких вчених, як Т. С. Курило, яка у роботі на тему «Адміністративно-правові засади протидії корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні» (2017 р.) [73], де було обгрунтовано «з метою розширення профілактичного потенціалу такого антикорупційного заходу, як обмеження щодо одержання подарунків, а також підвищення ефективності його застосування в сфері здійснення нотаріальної діяльності, обгрунтовано необхідність внесення цілого ряду змін і доповнень до статті 1725 КУпАП, а також до ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» ; у роботі П.О. Гезя на тему «Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні» (2021 р.) [21], де визначено, що «поняття суб'єкта адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері державної реєстрації, як уповноваженого органу державної влади, наділеного всіма необхідними юридичними інструментами, використання яких дозволяє йому бути учасником правовідносин щодо протидії правопорушенням у сфері державної реєстрації» [21, с. 4]. Крім того П.О. Гезь справедливо відносить до системи суб'єктів адміністративно-правової протидії правопорушенням і нотаріусів, шляхом здійснення їх класифікації за такими критеріями, як: «за організаційно-правовим рівнем: національні (державні), регіональні, місцеві; за характером протидії: загальні, спеціальні, допоміжні; за фаховою належністю: державний реєстратор, суддя, нотаріус, державний службовець Міністерства юстиції» [21, с. 4].

Питання адміністративної відповідальності розкриваються у дисертації С.А. Марущак на тему «Адміністративно-правова відповідальність нотаріуса та її співвідношення з іншими видами відповідальності» (2024 р.), де важливим є висновок вченої, що «правові засади та принципи притягнення до відповідальності нотаріуса є цілісною взаємозв'язаною системою координат, що відображає необхідну правову модель функціонування та реалізації інституту юридичної відповідальності нотаріуса, у межах якої: 1) правові засади, відображаючи нормативну складову правової моделі функціонування і реалізації інституту юридичної відповідальності нотаріуса, представлені сукупністю матеріальних та процесуальних норм, що визначають підстави, умови, межі, форми та порядок притягнення до відповідальності нотаріуса, об'єктивованих у нормативно-правових актах, пов'язаних інтегральними зв'язками різного характеру, систему яких можна зобразити у вигляді умовної класифікаційної схеми за такими критеріями: – за ієрархією зв'язків нормативних актів: а) Конституція України; б) закони України (кодифіковані та некодифіковані); – за основними сферами суспільних відносин, у яких нотаріус може притягатися до відповідальності: а) нотаріальна діяльність (зокрема організація нотаріальної діяльності, нотаріальне діловодство та професійна етика нотаріуса); б) запобігання корупції; в) державна реєстрація; г) фінансовий моніторинг; д) ринок капіталу й організовані товарні ринки; 2) принципи притягнення до відповідальності нотаріуса незалежно від їх формального закріплення чи існування на догматичному рівні втілюють і відображають правову природу, зміст, мету і призначення цього інституту в найбільш узагальненому та концентрованому вигляді, слугують векторно-ціннісним підґрунтям для його функціонування і реалізації, орієнтиром для розвитку правотворчої та правозастосовної практики, а також характеризуються взаємопов'язаністю, взаємообумовленістю та єдністю системних елементів, якими слугують: – соціально-юридичні принципи (справедливість; рівність; гуманізм); – загальноправові принципи (верховенство права та його загальновизнані елементи; обґрунтованість;

доцільність); – спеціально-юридичні (невідворотність; неприпустимість подвійної відповідальності за одне правопорушення; індивідуалізація та диференціація; відповідальність лише за винне протиправне діяння)» [84, с. 251-252].

Вирішення задачі унормування адміністративної відповідальності нотаріусів, на думку С.А. Марущак, перетинається із низкою недоліків, які перешкоджають її ефективному застосуванню, а саме: «1) не всі суспільно небезпечні дії (бездіяльність) нотаріусів (та інших відповідних осіб) належним чином схарактеризовані нормами законів – деякі не мають чітких визначень або належних санкцій; 2) норми щодо реалізації адміністративної відповідальності нотаріусів викладено в різноманітних нормативно-правових актах, як за сферою застосування, так і за видавцем, сукупність таких актів і норм навряд чи можна вважати зручно систематизованою; 3) систематизації засад адміністративної відповідальності нотаріусів заважає, зокрема, те, що деякі правопорушення передбачають широкий перелік суб'єктів, у межах якого нотаріуси є лише одним з таких суб'єктів, до того ж не завжди очевидним (наприклад, як у випадку з корупційними правопорушеннями); 4) складна система норм не полегшує диференціацію адміністративної відповідальності від інших видів відповідальності нотаріусів (наприклад, кримінальної чи дисциплінарної)» [84, с. 251-252].

Умови воєнного стану відобразились на визначенні підстав для застосування заходів службової відповідальності нотаріусів також. У постанові Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 року № 469 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану» [126], де визначено особливості та процедура тестування на знання законодавства у сфері державної реєстрації проводиться Мін'юстом у разі надходження від суб'єкта державної реєстрації, на посаду державного реєстратора в якому претендує особа, відповідного запиту в паперовій формі, в якому зазначаються такі

відомості: прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності) претендента (у разі зміни таких відомостей також зазначаються прізвище, ім'я та по батькові до зміни); серія (за наявності) та номер паспорта громадянина України, відомості про дату та орган, що здійснив видачу паспорта громадянина України; реєстраційний номер облікової картки платника податків (крім випадків, коли фізична особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомила про це відповідному контролюючому органу і має відмітку в паспорті); тип, серія та номер документа про освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти; електронна адреса для офіційного листування з Мін'юстом; сфера державної реєстрації для проходження тестування на знання законодавства у сфері державної реєстрації.

У постанові Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану» [127] було визначено особливості застосування Порядку використання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх витрачання, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 року № 1290 [149].

Крім того діяльність нотаріату в умовах воєнного стану регламентується положеннями ряду підзаконних нормативно-правових актів, а саме: постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» [30], постанови Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» [139], постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» [28].

В офіційних роз'ясненнях, підготовлених Міністерством юстиції України 29 червня 2022 року пояснено, що: в умовах воєнного стану забороняється вчиняти певні дії нотаріусам, робоче місце/контора яких розташовані в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить до затвердженого Міністерством юстиції переліку адміністративно-територіальних одиниць, у межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних і державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції; стисло викладено відомості щодо виключення заборони на деякі нотаріальні дії; окреслено інші важливі питання щодо наявних строкових обмежень, а також поводження з бланками нотаріальних документів тощо [92;75].

Впродовж воєнного стану до Закону України «Про нотаріат» було внесено п'ятнадцять редакційних змін, а саме мова йде про такі Закони України, як : «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави» від 28 липня 2022 року № 2468-IX [125], «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» від 15 серпня 2022 року № 2518-IX[132], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу» від 3 листопада 2022 року № 2719-IX[131], «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23 лютого 2023 року № 2923-IX[158], «Про особливості припинення державних підприємств за рішенням Фонду державного майна України» від 11 квітня 2023 року № 3037-IX[162], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про

захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України» від 9 серпня 2023 року № 3295-IX [123], «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» від 8 листопада 2023 року № 3449-IX [120], «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання питань, пов'язаних із заборонаю відчуження об'єктів нерухомого майна, придбаних (у тому числі проінвестованих/профінансованих) з використанням житлового сертифіката на придбання об'єкта житлової нерухомості» від 22 лютого 2024 року № 3588-IX, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи» від 19 грудня 2024 року № 4170-IX[124].

Відповідно до ряду із зазначених вище законодавчих актів було внесено зміни до ч. 6 ст. 8 Закону України «Про нотаріат», де було встановлено, що: «нотаріус не несе дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за подання центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, інформації про фінансову операцію, навіть якщо такими діями завдано шкоди юридичним або фізичним особам, та за інші дії, якщо він діяв у межах виконання Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”» [141]. ЦОВВ, що є уповноваженим у сфері забезпечення політики запобігання проявам фінансових зловживань з боку нотаріусів є Міністерство юстиції України як держатель Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. До Міністерства

юстиції України має передаватися інформація про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи [121].

Таким чином, необхідно константувати триваючі зміни чинного законодавства України з питань застосування заходів службової відповідальності до нотаріусів. В межах даного підрозділу ставиться завдання визначити коло обставин, що визначають настання підстав для застосування службової відповідальності нотаріусів, що з методологічної точки зору передусім потребує використання формально-логічного методу наукового пізнання та проведення юридичних досліджень [94, с. 60-62].

Загальновизнаним є розуміння категорії «підстава» у регулюванні суспільних правовідносин як певного базису для функціонування певного явища, інституту, суб'єкта чи об'єкта. Термін «підстава» є вживаним у чинному законодавстві України [102].

Підставами настання відповідальності є вчинення певних протиправних дій чи допущення проявів бездіяльності, що призводить до порушення прав та інтересів інших осіб, або може призвести до такого порушення, а тому вимагає реагування з боку держави та її органів, які наділені необхідним обсягом владного впливу та компетентності.

Загальновизнаною та такою, що здатна задовольнити потреби як сучасної науки, так і практики є модель підстав відповідальності, що складається із сукупності підстав, а саме : нормативно-правових, матеріальних (фактичних) та процесуальних (процедурних) [14, с. 99; 201, с. 448; 57, с. 141-145]. Застосування заходів відповідальності є можливим у разі настання всіх трьох підстав [57, с. 141-145].

Така модель може бути застосована і до встановлення моделі підстав службової відповідальності нотаріусів , де: матеріальні (фактичні) підстави – це встановлення обставин вчиненого діяння; нормативно-правові підстави – визначають юридичне підґрунтя для застосування відповідальності; процесуальні (процедурні) підстави – дозволяють встановити порядок її впровадження.

Класифікація підстав застосування службової відповідальності є можливою також залежно від сфер діяльності нотаріуса, які визначено у ст. 1 Закону України «Про нотаріат», а саме:

- Вчинення посвідчувальних дій, що мають юридичне значення;
- Вчинення реєстраційних дій;
- Вчинення виконавчих дій;
- Вчинення інших дій, встановлених чинним законодавством[160].

Саме в таких сферах можуть бути допущені правопорушення, які є підставами для застосування службової відповідальності нотаріусів.

За місцем визначення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів виділяють : підстави, що настали за кордоном України; підстави, що настали в межах території України.

До кола посвідчувальних дій, що мають юридичне значення, що вчинюються нотаріусом відноситься: 1) посвідчення правочинів (договорів, заповітів, довіреностей та інших правочинів за деякими виключеннями); 2) вживання заходів щодо охорони спадкового майна; 3) видачу свідоцтва про право на спадщину; 4) видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; 5) засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; 6) засвідчення вірності підпису на документах; 7) засвідчення справжності кваліфікованого електронного підпису на електронних документах; 8) засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; 9) посвідчення факту, що фізична особа є живою; 10) посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; 11) посвідчення тотожності фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці; 12) посвідчення часу пред'явлення документів; 13) приймання в депозит грошові суми та цінні папери; 14) учинення виконавчих написів; 15) учинення морських протестів; 16) приймання на зберігання документів; 17) видачу дублікатів посвідчених документів; 18) інші дії [148].

До реєстраційних дій, що вчинюються нотаріусом, відповідно до чинного законодавства України відносяться:

- державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [134];
- державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень [133].

На нормативному рівні закріплення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів здійснено у : ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [52]; ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»; у до ст. ст. 6, 10, розділі VIII Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX, де нотаріусів визначено як суб'єктів первинного фінансового моніторингу; у положеннях законодавства про запобігання корупції[140]; у Наказі Міністерства юстиції України від 07.06.2021 № 2039/5, що полягають у недотриманні правил професійної етики.

Об'єктивною стороною правопорушення, встановленого статтею 166-11 КУпАП є вчинення: «порушення встановлених законом строків для проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи-підприємця або громадського формування, вимагання не передбачених законом документів для проведення державної реєстрації, а також інші порушення встановленого законом порядку проведення державної реєстрації юридичної особи, фізичної особи-підприємця або громадського формування» [52].

Коло санкцій, що можуть бути застосовані відповідно до чинного законодавства за вчинені правопорушення диференціюється від ступеня наслідків, що настали, а також залежно від наслідків, що вдалось подолати не через наявність волі порушника на це. Варто підкреслити, що достатньо значна кількість правопорушень відповідно до адміністративно-деліктного

законодавства визначається як така, що має усічений склад, тобто достатнім є лише вчинення протиправних дій чи допущення бездіяльності в умовах, коли від суб'єкта вимагалось діяти. До нотаріусів, які у своїй діяльності допустили правопорушення, можуть бути відповідно до норм чинного законодавства застосовано : штраф, що встановлюється положеннями КУпАП; блокування чи анулювання доступу до реєстрів; анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю тощо. Виправлення технічної помилки при цьому може звільнити нотаріуса від накладення на нього стягнення [151, п. 19]. При цьому застосування зазначених норм є розпорошеним, і пов'язується із застосуванням як норм КУпАП, так і норм дисциплінарного законодавства.

Тоді як на підставі вивченого у попередньому підрозділі досвіду є бажаним розглянути досвід ФРН, де в межах одного федерального закону про нотаріат відбувається закріплення норм про службову відповідальність нотаріусів, в тому числі і накладення штрафу. Варто акцентувати, що застосування кримінально-правової відповідальності має залишатися виключно прерогативою КК України, тоді як в умовах невизначеності механізму застосування заходів адміністративної відповідальності до юридичних осіб, важливим є встановлення механізму застосування штрафних санкцій до нотаріусів незалежно від того чи вони функціонують у формі нотаріальної контори, чи є приватними чи є державними.

Застосування заходів кримінально-правової відповідальності як складової службової відповідальності нотаріусів встановлюється згідно із нормами, визначені як службові кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів, зокрема, у ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», де нотаріуси входять до переліку суб'єктів, *уповноважених на виконання функцій держави у частині здійснення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб;* у ст. 365-2

КК України «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», у ст. 368-4 КК України «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», де нотаріуси входять до системи суб'єктів надання публічних послуг.

Розуміння змісту категорії «публічні послуги» тлумачиться у листі Міністерства юстиції України від 18 грудня 2009 року № 967-0-2-09-22 «Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення”», де встановлено, що відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 90-р, сферу публічних послуг складають послуги, що здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями публічного управління та адміністрування [207].

Публічні послуги надаються за рахунок Державного та місцевих бюджетів, та за рахунок функціонування органів публічного управління та адміністрування [54, с. 117]. При цьому ряд вчених, керуючись оплатністю надання нотаріальних послуг, обґрунтовують недоцільність їх віднесення до системи суб'єктів, уповноважених на надання публічних послуг, що дозволяє зробити висновок про недоцільність їх віднесення до суб'єктів відповідальності за правопорушення, встановлені ст. 365-2 та 368-4 Кримінального кодексу України [198;84, с. 77]. На нашу думку, зауваження науковця є цілком обґрунтованими.

Також залишається спірним встановлення нотаріусів серед суб'єктів, на які поширюються норми Закону України «Про запобігання корупції», де виділено такі групи суб'єктів, як:

«1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією;

4) кандидати на пост Президента України та кандидати в народні депутати України, зареєстровані в порядку, встановленому законом» [140].

Віднесення нотаріусів до суб'єктів здійснення функцій держави пов'язується із тим, що вони у своїй діяльності уповноважені на: забезпечення *офіційного визнання і підтвердження державою фактів*, що мають юридичне значення; державну реєстрацію юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, що також фактично вважається визнанням факту їх функціонування; державну реєстрацію відомостей про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також звернення стягнення на предмет обтяження, приймати заяви, видавати завірені витяги з Реєстру та виконувати інші функції, передбачені чинним законодавством України, і означає визнання юридичного факту належності майна чи майнового права до того чи іншого суб'єкта.

Такі висновки корелюються із роз'ясненнями Київського апеляційного адміністративного суду щодо застосування норм матеріального та процесуального права при встановленні критеріїв розмежування предметної юрисдикції у справах, пов'язаних із діяльністю нотаріусів, де : спори, що виникли у наслідок вчинення нотаріальних дій відповідно до Закону України «Про нотаріат» мають розглядатися у порядку цивільного судочинства [99];

спори, що виникли під час здійснення реєстраційних дій у сфері ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного реєстру обтяжень рухомого майна, мають розглядатися у порядку адміністративного судочинства [99].

Таким чином, нотаріат як суб'єкт службової відповідальності характеризується такими особливостями, як: зв'язком між видом службового правопорушення із сферою та видом діяльності нотаріуса; визначення статусу нотаріусів як осіб, на яких окрім норм спеціального законодавства, і законодавство про фінансовий моніторинг та законодавство у сфері запобігання корупції; розуміння, що деліктні провадження пов'язуються із функціонуванням спеціальних органів впливу, якими є органи професійного самоврядування.

До проблем визначення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів необхідно віднести: неналежність забезпечення реалізації принципу рівності у впровадженні інституту відповідальності приватних та державних нотаріусів; невиправдана розпорошеність норм про службову відповідальність та відсутність комплексного підходу до її реалізації; встановлення виду та підстав дисциплінарної відповідальності на підзаконному рівні, всупереч вимогам законодавства.

Необхідно акцентувати, що нотаріуси несуть відповідальність як суб'єкти, де вони перебувають в одному переліку із органами публічної служби, якими є сфери запобігання корупції та фінансовий моніторинг, так і будучи спеціальним суб'єктом відповідальності за здійснення дій, що належать до їх компетенції за їх безпосереднім функціональним призначенням.

2.3 Провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності

Вирішення проблеми із забезпечення ефективності провадження у справах про притягнення нотаріуса до службової відповідальності необхідно пов'язувати із встановленням загальних теоретичних підходів до його розуміння. Проблематика встановлення змісту категорії «адміністративне провадження» є частиною загальною проблеми встановлення змісту та системи адміністративного процесу, встановлення видів адміністративно-процесуальних правовідносин. Здійснення дослідження провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності є неможливим без використання досягнень таких вчених, як А.І. Берлач, О.С. Джафарова, Н.Ю. Задирака, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, В.І. Курило, Ю.О. Легеза, Є.О. Легеза, А.М. Манжула, Т.О. Мацелик, Л.Р. Наливайко, С.В. Петков, А.А. Шарая, І.М. Шопіна, та багато інших вчених.

При цьому наявна кількість наукових розробок із проблематики визначення теоретичного змісту категорії «адміністративне провадження» та «адміністративний процес» не дає комплексної відповіді на питання із встановлення особливостей провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів.

Здійснення провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів має відбуватися із дотриманням вимог процесуальних актів, зокрема, ст.ст. 34, 35 та 36 КУпАП, де зазначено, що : суб'єкт владних повноважень наділений необхідним обсягом дискреції, в межах якої може встановити факт наявності у справі пом'якшуючих обставин, включаючи і ті, що прямо законом не визначаються [52].

Здійснення провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів відноситься до широкої сфери суб'єктів, до якої зокрема відносяться суди, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [63]. У 2016 році відбулися зміни до Конституції

України, де було уточнено сферу юрисдикції судів, як має поширюватися на будь-який спір, але при цьому було зазначено на необхідності розширення сфери та можливостей застосування механізмів позасудового врегулювання спорів [130].

Концепцією адміністративної реформи України було закладено умовну структуру побудови адміністративного процесу, до якої прагне зазначений трансформаційний процес, що вимагає ухвалення таких законодавчих актів, Кодекс про адміністративні проступки; законодавчий акт про адміністративну процедуру; законодавчий акт про унормування діяльності публічної служби [157]. Однак при цьому попри значну та тривалу роботу із розробки адміністративно-процедурного законодавства в Україні, що достатньо неочікувано завершилось ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру», необхідно підкреслити, що даний акт не вирішив проблематику співвідношення «справа про правопорушення», «судочинство», «адміністративний процес», «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження».

В умовах існуючої наукової та теоретичної дискусії, предметом якої є визначення категорій «справа про правопорушення», «провадження» є можливим застосування методу сходження від приватного до загального, задля чого є необхідним звернутися до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1444 «Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» [33], де визначено, що «Єдина державна електронна система е-нотаріату (далі - Система е-нотаріату) - взаємозв'язана сукупність інформаційно-комунікаційних, інформаційних систем, які діють як єдине ціле та у взаємодії з іншими інформаційними та інформаційно-комунікаційними системами призначені для автоматизації нотаріальної діяльності, зокрема збирання, накопичення, обробки, збереження, захисту, пошуку, обліку та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів електронної інформаційної взаємодії (обміну) згідно із законодавством, внесення

інформації до єдиних та державних реєстрів, що функціонують у системі Мін'юсту та є складовими Системи е-нотаріату, формування нотаріального/привірного до нотаріально посвідченого документа з електронним ідентифікатором, а також для забезпечення доступу фізичних та юридичних осіб до відомостей про нотаріальні/привіряні до нотаріальних дій з урахуванням вимог щодо збереження нотаріальної таємниці» [31]. При цьому до ухвалення даної Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1406 діяла інша Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» [31], де встановлювалось, що функціонування системи електронного нотаріату має базуватися на розгляді справи, а не дослідженні взаємозв'язків інформаційних систем та підсистем, чим було необґрунтовано звужено спрямування функціонування системи нотаріату.

У КАС України також можна зустріти необхідне в межах даного дослідження поняття «адміністративної справи», що розглядається як «переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір», і в свою чергу «публічно-правовий спір – це спір, у якому:

хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або

хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або

хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи» (ст. 4) [49].

Таким чином, залежно від суб'єкта провадження справа про правопорушення розглядається як спір (і тоді суб'єктом провадження є суд), і

як сукупність документів, доказів, що у сукупності свідчать про протилежну поведінку особи (і тоді провадження у таких справах може здійснюватися широким колом суб'єктів) [118].

На законодавчому рівні закріплено таку категорію, як «адміністративна процедура» як «визначений законом порядок розгляду та вирішення справи» [118]. Отже, в чинному правовому просторі існують водночас та один одного доповнюють такі інституції, як «адміністративна процедура», «правовий спір», «справа про правопорушення» (або деліктна справа). При цьому адміністративна процедура визначається як позитивна справа, адже її застосування не призводить до застосування стягнень, на відміну від правових спорів та справ про правопорушення [10, с. 5].

При цьому порушення вимог здійснення адміністративної процедури може бути підставою для порушення адміністративно-деліктного провадження.

Тобто застосування адміністративно-деліктного провадження, дисциплінарного та судового порядку врегулювання спору у сфері здійснення нотаріальної діяльності є реакцією держави на допущення порушення з боку уповноважених суб'єктів.

У Законі України «Про нотаріат» безпосередньо не закріплено визначення категорії «дисциплінарне провадження», але це не означає наявність певних спроб до його встановлення. Так, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дисциплінарне провадження розуміється як процедура «розгляду письмової скарги, яка містить відомості про наявність у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку» [117].

У Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» встановлено, що «дисциплінарне провадження – <...> сукупність процедурних дій із формування, розгляду дисциплінарної справи (виявлення наявності чи відсутності в рішеннях, діях, бездіяльності службовця місцевого самоврядування дисциплінарного проступку, обставин його вчинення) та

прийняття рішення про накладення відповідного дисциплінарного стягнення або закриття провадження» [168].

Здійснення провадження у справах застосування службової відповідальності нотаріусів відтак диференціюється залежно від: підстав виникнення; сфери реалізації; наслідків, що настали, чи могли настати з відповідним рівнем вірогідності; суб'єкта провадження та вирішення справи, визначати їх стадії, етапи або інші структурні елементи в послідовності їх реалізації.

Стадії провадження у справах застосування службової відповідальності нотаріусів мають бути диференційовані на: підготовча стадія, де відбувається встановлення юрисдикції розгляду справи, відображається аналітична діяльність уповноваженого суб'єкта, під час якої має бути встановлено приналежність справи до його підвідомчості; стадія розгляду справи, коли відбувається дослідження обставин справи, юридична оцінка зібраної інформації на засадах повноти та усебічності; стадія ухвалення рішення у справі, що має відповідати вимогам встановлення істини у справі; факультативна стадія оскарження чи висунення протесту проти ухваленого рішення; стадія виконання ухваленого рішення [5].

Здійснення того чи іншого провадження у сфері застосування службової відповідальності нотаріуса диференціюється та відбувається залежно від компетенції суб'єкта владних повноважень. Зокрема, питання застосування такого впливу, як анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю відноситься до компетенції Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату за поданням Міністерства юстиції України, його територіальних органів або Нотаріальної палати України у випадках, визначених Законом України «Про нотаріат» [160]. Порядок анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату деталізовано у наказі Міністерства юстиції України від 28 липня 2011 року № 1904/5 [153]. Ініціювання провадження із анулювання свідоцтва про право на зайняття

нотаріальною діяльністю та його подальший розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату пов'язується із складанням подання, де мають бути відображені відомості про наявність необхідних підстав, а саме однієї із таких, як:

а) втрата громадянства України або виїзду за межі України на постійне проживання;

б) винесення щодо нотаріуса обвинувального вироку суду, який набрав чинності;

в) винесення ухвали про застосування щодо нотаріуса примусових заходів медичного характеру, що набрала законної сили;

г) закриття кримінального провадження щодо нотаріуса з nereабілітуючих підстав;

д) винесення рішення суду, що набрало законної сили, про обмеження дієздатності особи, яка виконує обов'язки нотаріуса, визнання її недієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою;

е) неодноразове порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;

є) невідповідність нотаріуса займаній посаді внаслідок стану здоров'я, що перешкоджає нотаріальній діяльності;

ж) порушення нотаріусом вимог, передбачених частиною четвертою статті 3, частиною першою статті 8 та статтею 9 Закону України «Про нотаріат»;

з) набрання законної сили рішенням суду про порушення нотаріусом вимог законодавства при вчиненні ним нотаріальної дії;

и) знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;

i) неодноразове порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України (ч. 2 ст. 12 Закону України «Про нотаріат») [160].

Також анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату може бути здійснено за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Нотаріальної палати України, у разі неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики (ч. 3 ст. 12 Закону України «Про нотаріат») [153;160].

Таким чином, застосування такої санкції службової відповідальності нотаріусу як анулювання свідоцтва реалізується у позасудовому порядку, але за наявності встановлених чинним законодавством підстав, серед яких може бути і рішення суду. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату можуть бути оскаржені у порядку адміністративного судочинства.

Розглянемо декілька прикладів такого оскарження, та встановимо ті помилки правозастосування, що призвели до порушення порядку реалізації провадження у справах про службову відповідальність нотаріуса.

У справі № 520/5445/21 рішенням Харківського окружного адміністративного суду від 20 вересня 2021 року [178] було задоволено позов про визнання протиправним анулювання свідоцтва на право заняття нотаріальною діяльністю. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 вересня 2021 року у справі № 520/5445/21 було оскаржено Міністерством юстиції України, але у задоволенні апеляційної скарги також було відмовлено [113]. У справі № 520/5445/21 було подано касаційну скаргу Міністерства юстиції України, що була обгрунтована порушенням судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права, та з підстави, передбаченої пунктом 3 частини четвертої статті 328 Кодексу адміністративного судочинства України [111]. У касаційній скарзі у справі № 520/5445/21 Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції України зауважило, що судами першої та апеляційної

інстанцій неправильно застосовано наведені норми матеріального права. На переконання скаржника, встановлення підстав, передбачених пунктом 2 частини першої статті 12 Закону України «Про нотаріат», є достатнім для направлення обґрунтованого подання до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату. При цьому скаржник зазначає, що залежно від виявлених та встановлених підстав для направлення подання, до нього долучаються документи (докази), що свідчать про виявлені в діяльності нотаріуса порушення, зокрема, копії документів на підставі яких воно внесено, пояснення нотаріуса, документи органів дізнання і слідства, тощо. В частині порушення судами попередніх інстанцій норм процесуального права скаржник у справі № 520/5445/21 зазначив, що судами попередніх інстанцій в порушення частини четвертої статті 246 Кодексу адміністративного судочинства України не надано оцінки вчиненню позивачкою дисциплінарного проступку, його тяжкості та наслідкам, а тому не повно з'ясовано обставини цієї справи. У касаційній скарзі Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м.Харків), покликаючись на порушення судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права, просить оскаржувані судові рішення скасувати та ухвалити нове рішення, яким у задоволенні адміністративного позову ОСОБА_1 відмовити повністю. Касаційну скаргу Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Харків) було подано з підстави, передбаченої пунктом 3 частини четвертої статті 328 Кодексу адміністративного судочинства України. На обґрунтування касаційної скарги скаржник вказував на відсутності висновку Верховного Суду стосовно застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме положень: статей 10, 12 Закону України «Про нотаріат» у сукупності з пунктами 3 та 4 Порядку № 1904/5 стосовно можливості внесення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у разі наявності підстав, визначених пунктом 2 частини першої статті 12 Закону, в тому числі якщо такі підстави були виявленні контролюючим органом під час

розгляду звернень (скарг) фізичних або юридичних осіб на дії приватного нотаріуса; підпункту «ж» пункту 2 частини першої статті 12 у сукупності зі статтями 5, 8, 14 Закону України «Про нотаріат» та приписами Порядку № 357/5 щодо необхідності складання довідки у випадку розголошення приватним нотаріусом нотаріальної таємниці, обставини розголошення якої стали відомі під час розгляду звернення фізичної особи [111]. За доводами Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Харків), вимоги пунктів 3 та 4 Порядку № 1904/5 не містять чітко визначеного переліку документів, який має бути доданий до подання територіального органу. Відтак, з погляду скаржника, такий перелік документів визначається в залежності від підстав для направлення подання, визначених пунктом 2 частини першої статті 12 Закону України «Про нотаріат». Крім того у касаційній скарзі у справі № 520/5445/21 зазначено на відсутності критеріїв подібності оскржуваних відносин із відносинами, що дослідженні Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду у справах №804/243/18[112], № 640/7675/20[188], зазначаючи про те, що правовідносини у цих справах не є подібними до розглядуваної справи, зокрема підстави для анулювання нотаріальної діяльності у вказаних справах є різними, як і обставини їх виникнення та встановлення. Порухення судами попередніх інстанцій норм процесуального права Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м.Харків) як скаржник у справі №520/5445/21 убачав у тому, що судами першої та апеляційної інстанцій не надавалась оцінка вчиненим приватним нотаріусом порушенням, що, з погляду скаржника, свідчить про поверхневий розгляд справи та наявність підстав для скасування оскаржуваних рішень.

Підставою для застосування такого заходу службової відповідальності нотаріуса у справі №520/5445/21 як анулювання свідоцтва стало надання доступу до архіву нотаріальної контори третім особам. При цьому контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та

виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України та його територіальними органами. Відповідно до частини першої статті 10 Закону України «Про нотаріат» для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату. Персональний склад Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату затверджується наказом Міністерства юстиції України.

Частиною дев'ятою статті 10 Закону України «Про нотаріат» передбачено, що питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю розглядається Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату за поданням відповідно Міністерства юстиції України, Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі або Нотаріальної палати України у випадках, визначених цим Законом.

За приписами частини десятої статті 10 Закону України «Про нотаріат» порядок внесення відповідно Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату встановлюється Міністерством юстиції України. Статтею 33 Закону України «Про нотаріат» встановлено, що Міністерство юстиції України, його територіальні органи проводять перевірку організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, дотримання ним порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства за певний період. Проведення повторної перевірки з тих питань, які вже були предметом перевірки, не допускається, крім

перевірки за зверненням фізичної чи юридичної особи в межах предмета звернення та відповідно до повноважень Міністерства юстиції України, його територіальних органів (частина перша статті 33). У разі виявлення під час перевірки порушень в організації нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, порядку вчинення нотаріальних дій або неодноразових порушень правил нотаріального діловодства Міністерство юстиції України, його територіальний орган, які проводили перевірку, можуть зупинити або припинити нотаріальну діяльність приватного нотаріуса з підстав та в порядку, передбачених цим Законом (частина четверта статті 33).

У разі виявлення під час перевірки неодноразового грубого порушення порядку вчинення нотаріальних дій свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю приватного нотаріуса може бути анульовано у порядку та на підставах, передбачених цим Законом (частина п'ята статті 33).

Порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства затверджується Міністерством юстиції України (частина шоста статті 33).

Відповідно до статті 10 Закону України «Про нотаріат» розроблено Порядок внесення Міністерством юстиції України, головними територіальними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 28 липня 2011 року №1904/5 (далі - Порядок №1904/5) [150]. Пунктом 2 Порядку №1904/5 визначено, що подання Мін`юсту, територіальних органів Міністерства юстиції або Нотаріальної палати України про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю (далі - подання) вноситься до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату (далі - Комісія) не пізніше тридцяти днів з дня встановлення

підстав для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, якщо інший строк не передбачено законом. У разі витребування додаткової інформації такий строк може бути продовжено за вмотивованим поданням до сорока п'яти днів за погодженням начальника територіального органу Міністерства юстиції або територіального уповноваженого Нотаріальної палати України.

Нотаріус може ознайомитися з поданням та доданими до нього матеріалами у визначеному департаменті Мін`юсту, територіальному органі Міністерства юстиції, Нотаріальній палаті України, які внесли таке Подання, з правом робити виписки та копії до винесення рішення Комісії. Подання розглядається Комісією не більше шести місяців з дня його надходження та з урахуванням строку, передбаченого пунктом 8 частини першої статті 29-1 Закону України «Про нотаріат».

Згідно з пунктом 4 Порядку №1904/5 до подання Мін`юсту, територіального органу Міністерства юстиції додаються: засвідчені в установленому законодавством порядку копії документів, на підставі яких внесено подання; доповідна записка про перевірку роботи нотаріуса; пояснення нотаріуса на предмет обставин, викладених у Поданні (у разі наявності); копії документів про зупинення нотаріальної діяльності (щодо приватного нотаріуса); копії документів, що свідчать про виявлені в діяльності нотаріуса порушення; документи, що свідчать про вжиті заходи щодо виявлених в роботі нотаріуса порушень; відповідні документи органів дізнання і слідства, прокуратури, суду тощо; засвідчена в установленому порядку копія рішення Мін`юсту, територіального органу Міністерства юстиції про направлення до Комісії Подання, яке прийняте відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» або Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань».

У разі відсутності необхідної інформації стосовно обставин, викладених у поданні, або наявності додаткових відомостей комісія може

перенести розгляд питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю до вирішення зазначених питань або повернути на доопрацювання до визначеного департаменту Мін`юсту, територіального органу Міністерства юстиції, Нотаріальної палати України, але не більше ніж на тридцять днів з дня його надходження та з урахуванням строку, передбаченого пунктом 8 частини першої статті 29-1 Закону.

Позиція Верховного Суду у справах про оскарження рішення про застосування такого заходу службової відповідальності як анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю не вимагає проведення перевірки організації діяльності нотаріуса у порядку, визначеному статтею 33 Закону України «Про нотаріат», та складення довідки за результатами її проведення ; такі дії не мають визнаватися як обов`язкові передумови для направлення подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю за встановлення органом контролю підстав, передбачених підпунктами «а», «б», «в», «г», «д», «є», «ж», «з», «и» пункту 2 частини першої статті 12 Закону України «Про нотаріат». Вказані підстави, у разі їх встановлення Міністерством юстиції України, його територіальним органом, самостійно оцінюються та перевіряються органом контролю, тобто територіальним управлінням Міністерства юстиції України, на предмет обґрунтованості таких підстав та підтвердження їх належними документами при вирішенні питання про направлення подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату [111].

Тобто підставою для застосування такого заходу службової відповідальності нотаріусів як анулювання свідоцтва може бути факт втрати з вини нотаріуса документів архіву та порушення вимог статті 8 Закону України «Про нотаріат» [160;111]. Зокрема, у справі № 520/5445/21 приватний нотаріус ОСОБА_1 листом від 15 жовтня 2020 року № 45/01-16, який надійшов на адресу управління 20 жовтня 2020 року за вх. № 70199/4/20, повідомила, що не має можливості надати копії договору

дарування 5/12 частки у праві власності на житловий будинок АДРЕСА_1 та документів, що стали підставою для його укладання, у зв'язку з проведеним обшуком та виїмкою документів за період з 2013 року по 2018 рік зі справ згідно з ухвалою Печерського районного суду міста Києва від 11 лютого 2019 року (справа №757/5972/19-к) та протоколу обшуку від 13 лютого 2019 року прокурора відділу Генеральної прокуратури України В.В. Коновод і додатку до нього від 13 лютого 2019 року [111]. Крім того ОСОБОЮ_1 було повідомлено, що вказані документи були повернуті з Генеральної прокуратури України її представнику ОСОБА_5 для перевезення, однак документи нотаріального архіву до офісу нотаріуса не повернулися, оскільки були викрадені, у зв'язку з чим у Шевченківському відділу поліції ГУНП в Харківській області відкрито кримінальне провадження № 12019220480001977 від 23 травня 2019 року [111]. 06 листопада 2020 року №53/01-16 приватний нотаріус ОСОБА_1. надала додаткові пояснення, які надійшли до управління 09 листопада 2020 року за вх. № 76383/4/20, у яких зазначила, що про зникнення архіву їй стало відомо 25 травня 2019 року від адвоката ОСОБА_5., з яким остання має укладений договір про надання правової допомоги від 31 березня 2016 року. Станом на 06 листопада 2020 року жодні відомості відносно кримінального провадження від 23 травня 2019 року № 12019220480001977 їй невідомі. З метою отримання повної та об'єктивної інформації, Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків) листом від 27 жовтня 2020 року за вих. № 26068/06.1-25/20 направило запит до Шевченківського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області щодо звернення приватного нотаріуса ОСОБА_1 з приводу втрати окремих документів нотаріального діловодства (архіву) останньої, їх переліку, руху кримінальної справи №12019220480001977, у тому числі переліку вкраденого майна за вказаним кримінальним провадженням. Крім того, листом від 12 листопада 2020 року за вих. № 27758/06.1-25/20 Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків) направило запит до Офісу Генерального

прокурора щодо отримання інформації, на підставі яких документів були повернуті Генеральною прокуратурою України оригінали документів нотаріального діловодства (архіву) приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу ОСОБА_1. Шевченківський відділ поліції Головного управління Національної поліції в Харківській області листом від 04 грудня 2020 року № 60/12770 повідомив, що в заяві ОСОБА_5 про викрадення майна не зазначено, які саме документи викрадено та в якій кількості. Також зазначив, що в рамках розслідування вищевказаного кримінального провадження №12019220480001977 приватний нотаріус ОСОБА_1 не зверталась до слідчого із заявою про викрадення документів нотаріального діловодства (архіву).

Зазначені вище обставини вказують на те, що виявлені підстави, передбачені підпунктами «ж» та «и» пункту 2 частини першої статті 12 Закону України «Про нотаріат», для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю ОСОБА_3, були встановлені Східним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції (м. Харків) з письмових пояснень приватного нотаріуса, які в подальшому були підтвержені відомостями, отриманими від правоохоронних органів [111].

Водночас той факт, що означені письмові пояснення були отримані у ході розгляду скарг ОСОБА_4 від 12 жовтня 2020 року та 23 жовтня 2020 року, не свідчать про те, що встановлення Східним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції (м. Харків) підстав для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю позивачки відбулось за результатами розгляду звернень фізичної особи, оскільки виявлені територіальним органом Міністерства юстиції за результатами отримання письмових пояснень позивачки підстави для внесення подання не стосуються предмета розгляду зазначених вище скарг.

При цьому положеннями пункту 2 Порядку № 1904/5 передбачено, що у випадку виявлення підстав для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, Міністерство юстиції України, територіальний

орган Міністерства юстиції зобов'язані внести до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання про анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю.

Внесення такого подання повинно бути здійснене Міністерством юстиції України, територіальним органом Міністерства юстиції не пізніше тридцяти днів з дня встановлення відповідних підстав для анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Отже, наведена вище судова практика та положення чинного законодавства України свідчать про те, що документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса згідно з положеннями статті 14 Закону України «Про нотаріат» є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності. Приватний нотаріус зобов'язаний забезпечити зберігання документів нотаріального діловодства та архіву приватного нотаріуса протягом усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності. Недотримання режиму нотаріальної таємниці, що відбулось внаслідок втрати нотаріального архіву чи його частини, є підставою для застосування до особи відповідальності службової відповідальності у вигляді анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю.

Отже, під провадженням у справах про застосування службової відповідальності нотаріуса необхідно розуміти сукупність процедурних дій реагування держави та її органів на недотримання нотаріусами вимог та режиму нотаріальної таємниці, надання публічних реєстраційних послуг та інших видів діяльності нотаріуса, законодавства про запобігання корупції та фінансового моніторингу, що створює загрозу дотриманню інтересів особи та суспільства у засвідчення юридичних фактів.

Для провадження в справах про застосування службової відповідальності нотаріуса є характерним: його реалізація як у судовому, так і у позасудовому порядку; розпорощеність підзаконного регулювання.

2.4 Суб'єкти провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності

Реалізація особливостей провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів залежить від диференціації суб'єктів владних повноважень, наділених відповідної компетенцією на їх врегулювання [48, с. 154-155]. За такою ознакою визнаним є розуміння системи суб'єктів провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів із її поділом на суб'єктів, які функціонують як позасудові, та суб'єктів, що функціонують як судові органи. Функціонально обидві групи повинні забезпечити досягнення цілі із ефективного розгляду та вирішення справ про службову відповідальність нотаріусів залежно від правопорушення, вчиненого ними, та з врахуванням об'єкту протиправного посягання.

В розумінні тлумачення категорії «суб'єкт» його філологічного змісту необхідно говорити про тріаду його розуміння, як: істоти, що має прагнення пізнати довкілля та оточення; певної особи чи групи осіб, від діяльності яких залежить успішність певних процесів; особи, що є носієм певних прав та уповноважена на здійснення обов'язків [182, с. 814].

Велика українська енциклопедія має таке тлумачення змісту категорії «суб'єкт» як: «1) носій активної діяльності, свідомості, пізнання; людина, група, людство як актори духовно-теоретичного освоєння та практичного перетворення світу; 2) у теорії пізнання – активний компонент пізнавального відношення стосовно пізнаваної дійсності (об'єкта); 3) у формальній логіці – один з трьох складників простого судження (поряд із предикатом і зв'язкою)» [184].

Наведені тлумачення категорії «суб'єкт» засвідчують його активну природу у суспільних процесах та відносинах, від належних дій якого чи утримання від них відбувається унормування взаємодії між людиною, соціуму та державою.

Суб'єкт розглядається як особа, здатна активізувати суспільні відносини особисто чи через представника як уповноважену нею особою [209, с. 681].

Звернення до узагальнення юридичної термінології, що міститься на офіційному сайті Верховної Ради України, дозволяє тлумачити категорію «суб'єкт» як : «суб'єкт кримінального правопорушення», що відповідно до ст. 18 КК України є «фізичною осудною особою, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [69]; «суб'єкт надання адміністративної послуги», що відповідно до ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» є «органом виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги» [118]; як «суб'єкт» здійснення адміністративної процедури.

До кола суб'єктів адміністративно-деліктного провадження відповідно до ст. 213 КУпАП відносяться: «1) адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; 2) виконавчі комітети (а в населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчі органи, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад та їх посадові особи, уповноважені на те цим Кодексом; 4) районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді), а у випадках, передбачених цим Кодексом, місцеві адміністративні та господарські суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд; 5) органи Національної поліції, органи державних інспекцій та інші органи (посадові особи), уповноваженими на те цим Кодексом» [52].

Наявність вказівки на можливість функціонування інших органів у системі адміністративно-деліктного провадження дозволяє зробити висновок, що зазначений у ст. 213 КУпАП є відкритим, і може бути розширено залежно

від сфери застосування закону, про що, зокрема, можемо знайти положення ст. 218–244-²⁴).

Організація провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів свідчить про диференціацію його учасників та їх поділ на осіб, уповноважених на вирішення справи, та осіб, що беруть участь у її розгляді та вирішенні, включаючи суб'єкта правопорушення. В адміністративно-судочинному процесі є більш деталізований порядок розподілу суб'єктів на групи, де виокремлюються : суд; сторони спору; інші особи, які беруть участь в спорі [49]. Визначений на законодавчому рівні перелік при цьому не відображує спеціальної ролі органів прокуратури, що здійснює представницькі функції, і при цьому може бути водночас і позивачем у справі [163].

Варто підкреслити, що здійснення дисциплінарного провадження у справах про застосування заходів службової відповідальності нотаріусів є можливим у разі наявності трудових правовідносин між державним нотаріусом та його роботодавцем. Тоді як у розумінні дисциплінарної відповідальності, визначеному у трудовому законодавстві України, є неможливим повною мірою відобразити таку категорію відносно приватних нотаріусів; відносно них, за пропозицією Л.С. Ладіною, може бути застосовано категорію «професійна відповідальність» [74, с. 669-670]. Необхідним є висловити заперечення проти такої ідеї, і акцентувати, що застосування такого терміну передбачає безпосередній зв'язок між протиправними діями особами та якістю здійснюваних нею професійних компетентностей. Професія – це рід занять людини або вид її трудової діяльності, яка характеризується певними професійними навичками, набутими за допомогою отримання спеціальної освіти або в процесі роботи [164]. При цьому нами було з'ясовано, що нотаріуси (як приватні, так і державні) є суб'єктами відповідальності за порушення норм законодавства у сфері запобігання корупції та фінансового моніторингу, що свідчить про їх

спеціальне функціональне призначення, яке не відображується виключно в межах професії, що ними реалізується, а є свідченням їх віднесення до системи суб'єктів, уповноважених на задоволення публічного та державного інтересів.

До системи суб'єктів провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів необхідно віднести ряд владних органів, якими є: Міністерство юстиції України та його територіальні управління; Нотаріальна палата України – що здійснюють розгляд справ про відповідальність нотаріусів за порушення етичних норм та стандартів, порядку здійснення посвідчувальних, виконавчих та реєстраційних дій нотаріусом; Національне агентство із запобігання корупції – що розглядають справи про порушення справ про порушення законодавства у сфері запобігання корупції; Міністерство фінансів України та Державна служба фінансового моніторингу України – з питань дотримання нотаріусами законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – запобігання та протидія).

Відповідно до чинного законодавства Міністерство юстиції України є «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства та державну політику у сфері запобігання неплатоспроможності боржників, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, фізичних осіб - підприємців та відокремлених підрозділів юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних

галузевих академій наук, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції» [147].

У докторському дослідженні О.В. Агапової (2024 р.) вченої було обґрунтовано, що «центральною ланкою» всього «суб'єктного» блоку механізму публічного адміністрування у сфері юстиції, яка відіграє «інтеграційну» роль, є Мін'юст - «центр прийняття рішень» у сфері юстиції України. Дослідження функціонально-організаційної структури Мін'юсту дозволило дійти висновку про її релевантність потребам всієї сфери юстиції й водночас оптимальність, модифікованість та ресурсонаповненість (центральний апарат (директорати, департаменти, відділи, управління та ін.), територіальні органи юстиції (міжрегіональні управління), установи та органи юстиції (науково-дослідні установи судових експертиз, державні нотаріальні контори тощо), підвідомчі установи та державні підприємства, органи, діяльність який координується Міністром юстиції України та ін.). Обґрунтовано, що саме Мін'юст безпосередньо забезпечує просування процесів інтеграції до Європейського простору свободи, безпеки та юстиції, Європейського простору судово-експертної діяльності, Європейського нотаріального простору, Європейського архівного простору, Європейської пенітенціарної сфери та ін. задля інституціональної розбудови сфери юстиції, гарантування її стійкості, покращення взаємодії, а також удосконалення публічного адміністрування суб'єктами публічної адміністрації у сфері юстиції в Україні» [1, с. 426-427].

Міністерство юстиції України відтак відіграє важливу роль у розвитку та становленні національного нотаріального простору як частини європейського простору. До завдань діяльності Міністерства юстиції України

відноситься серед інших «організація роботи нотаріату» (пп. 6 п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) та «запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи) (пп. 7 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228)», що пов'язується із здійсненням таких повноважень, як:

«здійснення державного регулювання нотаріальної діяльності, зокрема встановлює умови допуску громадян та посадових осіб органів місцевого самоврядування, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, передбачених законом (далі - уповноважені особи), до провадження нотаріальної діяльності, здійснює контроль за організацією нотаріату та нотаріальної діяльності уповноважених осіб, керівництво державними нотаріальними конторами, перевіряє організацію нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, видає та анулює в установленому законом порядку свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, видає уповноваженим особам свідоцтво про право на вчинення нотаріальних дій щодо оформлення спадкових прав, встановлює порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та уповноважених осіб; затверджує положення про державний нотаріальний архів, порядок проходження стажування уповноваженими особами, порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених осіб, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання

правил нотаріального діловодства, порядок підвищення кваліфікації працівників органів нотаріату, нотаріусів, помічників нотаріусів та уповноважених осіб, установлює правила професійної етики нотаріусів, здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення з питань, що належать до компетенції Міністерства юстиції України» (пп. 69 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«забезпечення ведення Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей» (пп. 70 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«забезпечення організації роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та комісії з питань складення іспиту із спадкового права посадовими особами органів місцевого самоврядування, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій» (пп. 72 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«здійснення підготовки нотаріально оформлених документів для їх консульської легалізації, надає консульським установам і дипломатичним представництвам допомогу з питань вчинення нотаріальних дій» (пп. 73 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«проставляння апостилю на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, державними архівними установами, на виписках з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також на призначених для використання на

території іноземних держав документах, що оформляються нотаріусами» (пп. 74 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«здійснення регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу - адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвиїзних» (пп. 79 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«забезпечення надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу - адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам; суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та іншими утвореннями без статусу юридичної особи (в тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення)» (пп. 80 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«інформування Держфінмоніторингу про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу - адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусами; суб'єктами господарювання, що надають юридичні послуги; особами, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, трастами та

іншими утвореннями без статусу юридичної особи, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті для їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності» (пп. 82 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228) [147];

«внесення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених законом (пп. 83⁻¹² п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228)».

Таким чином, відповідно до чинного законодавства України Міністерство юстиції виконує :

організаційні повноваження (пп. 69, 70, 72, 74 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228);

інформаційні повноваження (пп. 70, 82 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228);

контрольно-координаційні та контрольно-наглядові повноваження (пп. 79, 82, 83⁻¹² п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228).

У 2019 році з метою забезпечення сервісності функціонування Міністерства юстиції України було ряд повноважень трансформовано та переглянуто їх приналежність до зазначеного центрального органу виконавчої влади. Так, із кола повноважень Міністерства юстиції України було виключено пп. 75-78 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 [147].

В сучасних умовах відбувається трансформація розуміння повноважень Міністерства юстиції України, яке повинно разом із Міністерством цифровізації України, Нотаріальною палатою України.

Іншим суб'єктом провадження у справах про службу відповідальність нотаріусів є Нотаріальна палата України (НПУ) як недержавна самоврядна організація, яка об'єднує всіх нотаріусів України. Вона була створена відповідно до Закону України «Про нотаріат» і виконує функції представництва, захисту прав та інтересів нотаріусів, а також сприяє розвитку нотаріату в Україні.

НПУ має статус юридичної особи, діє на засадах самоврядування та незалежності від державних органів, діє на підставі Статуту [183]. Вона бере участь у формуванні нормативно-правової бази, що регулює діяльність нотаріусів, розробляє професійні стандарти та етичні норми. Крім того, НПУ організовує навчання, підвищення кваліфікації та професійні заходи для нотаріусів.

Однією з ключових функцій НПУ є забезпечення дисциплінарного контролю за нотаріусами, а також захист їхніх прав та інтересів у відносинах із державою та громадянами. Вона співпрацює з міжнародними нотаріальними організаціями, сприяючи інтеграції українського нотаріату в європейську правову систему.

Метою діяльності НПУ є об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, втілення та застосування фундаментальних принципів системи нотаріату латинського типу, а також принципів нотаріальної етики, положень латинського нотаріату, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захист інтересів фізичних і юридичних осіб при заподіянні їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса [183].

НПУ для досягнення мети своєї діяльності та за рахунок коштів НПУ здійснює такі компетентності, як:

представницькі :

- представляє членів НПУ та відділення НПУ у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями чи іншими юридичними особами, а також у відносинах з фізичними особами, в тому числі самозайнятими. В межах чинного законодавства України бере участь в роботі органів, що створюються Міністерством юстиції України та іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, в громадських радах тощо[181];

- захищає професійні інтереси нотаріусів та забезпечує гарантії нотаріальної діяльності;

- представляє інтереси членів НПУ в міжнародних професійних організаціях, Міжнародному Союзі Нотаріату, з цією метою входить до комісій, асамблей робочих груп, інших органів та делегує своїх представників для роботи в них[181];

- представляє інтереси НПУ та нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, установах та організаціях; звертається в порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержує в порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації;

- залучає членів НПУ для обговорення проектів нормативно-правових актів, в тому числі у кожному регіоні для узагальнення думки нотаріусів;

правозахисні:

- захищає соціальні права членів НПУ;

- забезпечує незалежність нотаріату та нотаріальної діяльності;

- захищає права, свободи і законні інтереси, честь і гідність як кожного нотаріуса, так і нотаріату в цілому;

- бере участь у проведенні експертиз законопроектів та підзаконних актів з питань, пов'язаних з нотаріальною діяльністю, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності НПУ та важливих питань державного і суспільного життя; здійснює аналіз нормативно-правових актів, розробку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства України; вносить пропозиції до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

інформаційно-освітня:

- забезпечує, організовує, проводить підвищення професійного рівня (кваліфікації) нотаріусів та надає методичну допомогу;

- сприяє розвитку міжнародних зв'язків у сфері нотаріату, обміну професійним досвідом та імплементації прогресивних міжнародних норм і стандартів системи нотаріату латинського типу у законодавство України;

- сприяє підтриманню та зростанню авторитету нотаріату в суспільстві, підвищенню довіри до фаховості нотаріусів та визнанню особливої доказової сили нотаріальних документів;

- організовує та проводить лекції, семінари, конференції, соціальнокультурні, спортивні та інші публічні, інформаційно-освітні заходи, що спрямовані на задоволення професійних потреб та інтересів членів НПУ, підвищення їхнього професійного рівня (кваліфікації), з залученням фахівців у різних галузях, в тому числі нотаріусів, суддів, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, державних, громадських об'єднань, установ, підприємств та організацій (в тому числі самоврядних), вітчизняних і міжнародних експертів;

- сприяє формуванню єдиних принципів і правил професійної етики у сфері нотаріату та здійснює контроль за їхнім дотриманням;

- забезпечує інформаційну підтримку професійної діяльності нотаріусів з використанням усіх доступних засобів інформації, бере участь в організації та проведенні наукових досліджень, висловлює правову позицію, видає методичну, довідково-інформаційну та іншу друковану продукцію, необхідну для виконання статутних завдань;

- забезпечує співпрацю з міжнародними та іноземними організаціями нотаріусів;

контрольно-координаційні та заохочувальні:

- бере участь у проведенні перевірок діяльності нотаріусів відповідно до вимог чинного законодавства України;

- для реалізації мети (цілей, завдань), напрямів діяльності, визначених цим Статутом має право бути засновником міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, фондів, інших юридичних осіб, вступати до складу діючих міжнародних та всеукраїнських громадських організацій, фондів, інших юридичних осіб, відкривати власні представництва, укладати відповідні міжнародні угоди (договори) та брати участь в інших міжнародних заходах;

- розробляє та реалізує програми обміну досвідом у сфері нотаріату; стажування нотаріусів за кордоном за поданням Відділень НПУ;

- нагороджує нотаріусів відзнаками НПУ, звертається з клопотанням до органів державної влади та місцевого самоврядування про нагородження та інші форми заохочення нотаріусів;

- формує апарат працівників для здійснення повсякденної практичної роботи, залучаючи для своїх цілей фахівців необхідних галузей, в тому числі на громадських засадах та на безоплатній основі;

- засновує засоби масової інформації, видавництва, видає газети, журнали, науково-популярну, довідкову та іншу літературу, яка розповсюджується безкоштовно серед членів НПУ; формує інформацію про НГГУ та встановлює режим охорони цієї інформації; створює та адмініструє

закриті групи в соціальних мережах, учасниками яких можуть бути винятково члени НПУ, або відкриті групи;

- бере участь у розробці державних програм у сфері нотаріальної діяльності.

Нотаріальна палата України здійснює інші функції відповідно до цього Статуту, Закону України «Про нотаріат» та чинного законодавства України.

Таким чином, НПУ відіграє важливу роль у розвитку та підтримці високих стандартів нотаріальної діяльності в Україні.

Іншим суб'єктом, що відіграє важливе значення у системі забезпечення ефективності заходів службової відповідальності нотаріусів є коло суб'єктів, що покликані забезпечити запобігання проявам легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Фінансовий моніторинг – діяльність із виявлення незаконно отриманих доходів та запобігання фінансуванню тероризму. Національний банк встановлює до банків та небанківських установ вимоги щодо протидії відмиванню незаконно отриманих доходів та перевіряє їх дотримання [195]. До кола таких суб'єктів відноситься, зокрема, Держфінмоніторинг України. Держфінмоніторинг є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки (ПФР, Financial Intelligence Unit, FIU) та є національним центром для отримання та аналізу: повідомлень про підозрілі операції, іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [136].

Згідно із Міжнародними Стандартами Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) [174] та ст. 12 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, до якої Україна приєдналася 17 листопада 2010 р. [165], встановлюється, що у кожній країні має бути створений орган публічної влади, що зобов'язаний забезпечувати реалізацію завдань та цілей здійснення фінансової розвідки (ПФР), який є

національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу.

Згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму» [165;141] Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки (ПФР, Financial Intelligence Unit, FIU) [145].

Серед повноважень, якими наділений Держфінмоніторинг України відносно урегулювання застосування заходів службової відповідальності нотаріусів та забезпечення її ефективності є такі, як: реалізації «вимоги від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, і в разі виявлення порушень вимог законодавства вживає заходів, передбачених законами, а також повідомляє відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу, які відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу» (пп. 11 п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537); подання «в разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, до правоохоронних та розвідувальних органів

відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду» (пп. 4 п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537); подання в «разі наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали» (пп. 5 п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537) та ін..

Відповідно до інструктивних рекомендацій та нормативних вимог нотаріуси зобов'язані звітувати та розкривати нотаріальну таємницю у разі здійснення операцій на суму понад 400 тис. грн. При цьому нотаріуси подають до Держфінмоніторингу інформацію про фінансові операції у випадках, якщо є підстави вважати, що вони є підозрілими або такими, що можуть бути причетними до легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Отже, правомірним є висновок, про те, що нотаріус не повинен автоматично звітувати про здійснення операцій на суму, що перевищує 400 тис. грн, мають звітувати лише у разі виникнення у них підозри щодо незаконності відповідних активів. Крім того у разі звернення до нотаріуса особи, що перебуває у переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності, або щодо яких застосовані міжнародні санкції (розміщений на сайті Держфінмоніторингу), то інформація про проведення такою особою фінансової операції негайно подається до Держфінмоніторингу [88;141].

При цьому для нотаріусів Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачив спрощений механізм здійснення фінансового моніторингу. Зокрема,

нотаріуси не встановлюють правила, не розробляють програми проведення фінансового моніторингу, не призначають відповідальних працівників за проведення фінансового моніторингу, як це передбачено для певної категорії інших суб'єктів. Крім того, нотаріуси звільнені від обов'язку здійснювати управління ризиками, здійснювати відстеження (моніторинг) фінансових операцій клієнта, операції якого стали об'єктом фінансового моніторингу».

Таким чином, важливою є наявність у нотаріуса підозри, що посвідчувальні ним фінансова операція відбувається із нелегальними активами. При цьому неможливо застосувати до нотаріусів заходи службової відповідальності у разі невиконання ними обов'язку із виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу (п. 22 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»).

Статтею 19 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ від 06.12.2019 року із змінами передбачено, що з метою моніторингу ефективності функціонування системи запобігання та протидії суб'єкти державного фінансового моніторингу, правоохоронні та судові органи забезпечують формування комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії. Відповідно до статті 19 України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ від 06.12.2019 року обов'язок формування комплексної адміністративної звітності у сфері запобігання та протидії легалізації не поширюється на нотаріусів [208;32].

Пунктом 2 Наказу Міністерства України № 2522/5 суб'єктам первинного фінансового моніторингу (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та адвокатам, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусам;

суб'єктам господарювання, що надають юридичні послуги; особам, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами) передбачено до 11 числа після звітнього періоду подавати звіт за формою звітності № 1-фінмон (річна) «Адміністративна звітність Міністерства юстиції України як суб'єкта державного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» відповідним міжрегіональним управлінням Міністерства юстиції України [208;32].

Відповідно до пункту 1 розділу II Інструкції, заповнений Звіт за формою № 1-фінмон (річна) СПФМ подають до відповідних територіальних управлінь разом з супровідним листом. За наявності зауважень та/або застережень до показників Звіту за формою № 1- фінмон (річна) така інформація зазначається у супровідному листі. Відповідно до пункту 7 розділу I Інструкції, до звіту за формою № 1-фінмон (річна), в якому виявлено помилки, вносяться виправлення незалежно від того, хто встановив наявність помилок, і надсилається виправлений звіт за формою № 1-фінмон (річна) в електронній формі адресатам, яким подається звіт за формою № 1-фінмон (річна), не пізніше наступного дня з моменту виявлення помилки, іншим адресатам - не пізніше трьох днів. Виправлений звіт за формою № 1-фінмон (річна) направляється не пізніше ніж 25 січня року, наступного за звітним. При цьому слід направляти на електронну пошту супровідний лист до звіту за формою № 1-фінмон (річна) щодо зміни даних та її причини [208;32].

Нотаріуси мають звітувати до Держфінмоніторинг України про загальну кількість ідентифікованих клієнтів СПФМ, тобто всіх осіб, яких нотаріус ідентифікував, як суб'єкт первинного фінансового моніторингу. Відповідно до пункту 27 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від 06.12.2019 року, ідентифікація - це заходи, що вживаються суб'єктом первинного фінансового моніторингу для встановлення особи шляхом отримання її ідентифікаційних даних [141].

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від 06.12.2019 року верифікація – це заходи, що вживаються суб'єктом первинного фінансового моніторингу з метою перевірки (підтвердження) належності відповідній особі отриманих суб'єктом первинного фінансового моніторингу ідентифікаційних даних та/або з метою підтвердження даних, що дають змогу встановити кінцевих бенефіціарних власників чи їх відсутність [141].

Отже, показник «кількість бенефіціарних власників юридичної особи» не враховується у рядках 1, 1.4 Звіту нотріуса як суб'єкта фінансового моніторингу, оскільки кінцевий бенефіціарний власник юридичної особи встановлюється під час верифікації, водночас форма Звіту вимагає зазначення виключно ідентифікованих осіб.

Відповідно до пункту 31 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX від 06.12.2019 року, клієнт – будь-яка особа, яка: звертається наданням послуг до суб'єкта первинного фінансового моніторингу; користується послугами суб'єкта первинного фінансового моніторингу; є стороною договору (для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, щодо яких Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку відповідно до статті 18 Закону України № 361-IX виконує функції державного регулювання і нагляду); є гравцем в азартну гру чи учасником лотереї (для суб'єктів первинного фінансового

моніторингу, визначених у підпункті "з" пункту 7 частини другої статті 6 Закону України № 361-IX).

Таким чином, необхідно зробити висновок, що нотаріус є суб'єктом первинного фінансового моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Його обов'язки спрямовані на запобігання незаконним фінансовим операціям, що можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму. Зокрема, нотаріус має ідентифікувати та верифікувати клієнтів, встановлювати кінцевих бенефіціарних власників, а також аналізувати суть і мету фінансових операцій. У разі виявлення підозрілих транзакцій або якщо операція перевищує визначений поріг фінансового моніторингу, нотаріус зобов'язаний повідомити про це Державну службу фінансового моніторингу України. Важливим аспектом є також зберігання інформації про клієнтів і їхні операції протягом п'яти років. Недотримання вимог фінансового моніторингу може призвести до адміністративної чи навіть кримінальної відповідальності нотаріуса. Таким чином, нотаріус виконує важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки держави, запобігаючи використанню нотаріальних послуг для незаконних фінансових схем.

Нотаріуси, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, підлягають контролю з боку Держфінмоніторингу України. Це здійснюється шляхом аналізу інформації, отриманої від нотаріусів про фінансові операції клієнтів, особливо тих, які мають ознаки підозрілості або перевищують законодавчо встановлені порогові суми.

Держфінмоніторинг України перевіряє дотримання нотаріусами вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, проводить аналіз наданих даних, а також ініціює заходи щодо притягнення до відповідальності у разі

виявлення порушень. Крім того, орган розробляє методичні рекомендації та проводить навчання для підвищення обізнаності нотаріусів.

Таким чином, Держфінмоніторинг України виконує важливу функцію контролю за діяльністю нотаріусів у сфері фінансового моніторингу, сприяючи прозорості фінансових операцій та запобігаючи використанню нотаріальних послуг у незаконних схемах.

Іншою важливою сферою, де має бути реалізована функція контролю за діяльністю нотаріусів є запобігання проявам корупції під час здійснення ними покладених на них функцій держави, зокрема, у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також державної реєстрації громадських об'єднань, організацій, юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Застосування антикорупційних заходів контролю у сфері нотаріальної діяльності регулюється рядом законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, зокрема: Законом України «Про запобігання корупції» [140], Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 червня 2023 року № 134/23 «Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики» [146], Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 31 серпня 2021 року № 553/21 «Про затвердження Порядку проведення контролю щодо повноти заповнення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [152] та ін..

Суб'єктом здійснення політики із запобігання проявів корупції в цілому і зокрема, у діяльності нотаріусів є НАЗК України [140;143]. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виконує важливу роль у контролі за діяльністю нотаріусів, спрямовану на зменшення корупційних ризиків у нотаріальній сфері. Основна мета НАЗК — забезпечення прозорості, доброчесності та відповідності професійних стандартів у роботі нотаріусів, що

мають важливе значення для правового поля України та захисту майна громадян.

Нотаріуси, виконуючи свої функції, мають безпосередній вплив на оформлення юридичних угод, спадкових питань, оформлення документів, що стосуються нерухомості та бізнесу. У цьому контексті недопустимими є будь-які спроби використання нотаріальних послуг для приховування незаконних схем чи зловживань. НАЗК здійснює моніторинг потенційних корупційних ризиків, аналізуючи процедури та внутрішній контроль нотаріальних контор.

Контроль НАЗК передбачає проведення перевірок, аудитів та розслідувань щодо діяльності нотаріусів, особливо у випадках підозри на конфлікти інтересів, нецільове використання службових повноважень або невиконання вимог щодо запобігання корупції. Завдання агентства також включають розробку рекомендацій, методичних вказівок та проведення навчальних заходів для підвищення професійної етики нотаріусів. Завдяки цьому формується система превентивних заходів, спрямована на усунення корупційних проявів у нотаріальній діяльності.

Крім того, НАЗК тісно співпрацює з іншими державними органами, зокрема з Держфінмоніторингом, щоб забезпечити комплексний підхід у контролі за фінансовими та етичними аспектами діяльності нотаріусів. Такий синергізм дозволяє оперативно виявляти та усувати порушення, що можуть негативно вплинути на репутацію нотаріату та правовий захист учасників цивільних правовідносин.

Повноваження НАЗК визначено в ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції», а саме: здійснення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування; здійснення державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на

фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей; забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, тощо [140].

З метою виконання вказаних повноважень НАЗК має право одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на нього завдань (п. 1 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції»), а (ч. 4 ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції») відповідно до якої було зобов'язання надавати вже не тільки інформацію, але і документи - виключена відповідно до Закону України № 1079-ІХ від 15.12.2020 року «Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції» [98; 128].

Відповідно до п. 9 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, уповноважена особа НАЗК має право відповідно до статей 12, 13 Закону України «Про запобігання корупції» направляти запити про надання документів чи інформації, у тому числі з обмеженим доступом, до державних органів, органів місцевого самоврядування, нотаріусів, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, експертів, громадян та їх об'єднань

[152]. Таким чином, підзаконний акт, посилаючись на норми закону, включає в себе положення, які безпосередньо п. 1 ч. 1 ст. 12 та ч. 2 ст. 13 Законом України «Про запобігання корупції» не передбачені.

Відповідно до п. 9 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до якого уповноважена особа НАЗК має право відповідно до статей 12, 13 Закону України «Про запобігання корупції» направляти запити про надання документів чи інформації, у тому числі з обмеженим доступом до нотаріусів, не базується на положеннях Закону України «Про запобігання корупції». При цьому нотаріус повинен дотримуватись положень ст. 8 Закону України «Про нотаріат», де міститься положення, що нотаріус на письмовий запит НАЗК надає інформацію виключно: про вступ Фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом успадкування. При цьому довідки про вчинені нотаріальні дії та інші документи, які надаються нотаріусом протягом десяти робочих днів на письмові запити НАЗК.

Оформлення листів-запитів НАЗК вимагає дотримання письмової форми та має відповідати вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 року № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності» [29]. Згідно із чинного законодавства України вихідний документ повинен мати назву установи, довідкові дані про установу, назву виду документа, дату створення, номер та реєстраційний індекс. Гербова печатка проставляється на документах, що засвідчують права громадян і юридичних осіб, тому на таких запитах може проставлятися як гербова печатка, так і печатка структурного підрозділу [156]. Запит повинен бути обов'язково підписаний. Листи-запити, які підготовлені у межах проведення повної перевірки декларації до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, їх посадових осіб, громадян

та їх об'єднань з метою отримання інформації та пояснень підписуються уповноваженими особами НАЗК, яким рішеннями НАЗК доручено проведення такої повної перевірки декларації [143].

У разі здійснення діловодства в електронному вигляді запит повинен мати електронний підпис та печатку. Такий запит скріплюється печаткою відповідного підрозділу, а також зазначається посада, ПІБ виконавця та телефон, відмітка, що це паперова копія електронного документа [29].

Але при цьому необхідно зазначити, що порушення форми запиту не повинно бути для нотаріусів для відмови у наданні відповіді на нього. Обсяг інформації при цьому, що має бути наданий нотаріусом на запит НЗК має виходити із обсягу визначеного чинним законодавством України, має бути дотримано режим нотаріальної таємниці. Надавати згадану інформацію необхідно у десятиденний термін, як це передбачено ст. 8 Закону України «Про нотаріат». Нотаріус не має права надавати копії документів, видача яких регламентована п.3 ч. 1 ст. 162 КПК України[70], в тому числі надання документів, що містять охоронювану законом таємницю. Доступ до зазначених документів (копій документів) з можливістю вилучення (виїмки) їх оригіналів (копій) має відбуватися на підставі відповідної ухвали слідчого судді, винесеної згідно із порядком, встановленим ст. 164 КПК України.

Як зазначається інформаційних роз'ясненнях Мініюста України у своїй відповіді приватний нотаріус повинен акцентувати увагу на тому, що він є самозайнятою особою, яка здійснює незалежну професійну діяльність. Що стосується завідуючого державного нотаріального архіву, який є представником державного органу, та завідуючого державної нотаріальної контори, яка є структурним підрозділом державного органу, то вони також не можуть вийти за межі повноважень, визначених у ст. 8 Закону України «Про нотаріат». Також потрібно зазначити, що нотаріус не може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за ст. 188-45 КУпАП у разі надання відповіді НАЗК виключно в межах ст. 8 Закону України «Про нотаріат». Адже адміністративна відповідальність за ст. 188-45 КУпАП може виникнути

виключно у зв'язку з невиконання законних вимог (приписів) НАЗК. Притягнення нотаріуса до адміністративної відповідальності за згаданою нормою можливо тільки у разі невиконання положень ст. 8 Закону України «Про нотаріат» у тій частині, яка стосується запитів від НАЗК.

Таким чином, діяльність НАЗК у сфері контролю за нотаріусами є важливим інструментом запобігання корупції, спрямованим на підвищення рівня довіри до системи нотаріату та зміцнення правової держави в Україні.

Отже, реалізація провадження у справах про застосування заходів службової відповідальності відбувається залежно від його функціонального призначення різним колом суб'єктів у судовому та позасудовому порядку.

Необхідно підкреслити, що нотаріус як суб'єкт провадження в справах про службову відповідальність визначається багатоаспектністю реалізації, яка обумовлюється як їх спеціальним обсягом професійної компетенції, так і пов'язується із колом делегованих повноважень, виконання яких на них покладено державою.

Зазначене вимагає встановлення у чинному законодавстві окремих норм, що мали б закріпити особливості відповідальності нотаріуса, який у своєму статусі поєднує повноваження із виконання функцій держави, але при цьому є суб'єктом, що здатен забезпечити досягнення балансу приватного та публічного інтересів учасників справи, бути медіатором у відповідних відносинах тощо.

2.5 Напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності

У попередніх підрозділах нами обґрунтовується, що принцип персоніфікації та індивідуалізації службової відповідальності нотаріусів в чинному законодавстві України не належним чином відображено та не закріплено критерії для її диференціації [173]. Наприклад, застосування

такого стягнення як тимчасове блокування доступу до реєстру не містить термінових обмежень; на нормативному рівні не закріплено пом'якшуючі та обтяжуючі обставини службової відповідальності нотаріусів. Зазначені питання вирішують на розсуд уповноваженого суб'єкта провадження у справах про правопорушення у сфері нотаріальної діяльності [47].

На підставі вивченого зарубіжного досвіду є бажаним розглянути досвід ФРН, де в межах одного федерального закону про нотаріат відбувається закріплення норм про службову відповідальність нотаріусів, в тому числі і накладення штрафу. Варто акцентувати, що застосування кримінально-правової відповідальності має залишатися виключно прерогативою КК України, тоді як в умовах невизначеності механізму застосування заходів адміністративної відповідальності до юридичних осіб, важливим є встановлення механізму застосування штрафних санкцій до нотаріусів незалежно від того чи вони функціонують у формі нотаріальної контори, чи є приватними чи є державними.

Як було встановлено у попередніх підрозділах чинним Законом України «Про нотаріат» (статті 12, 29-1, 30) визначається диференційований підхід до застосування підстав зупинення та припинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса. Тоді як підстави анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю є загальними як для державних, так і приватних нотаріусів. Такий підхід вбачається порушує принцип рівності як принцип регулювання відносин за участі державних і приватних нотаріусів, що вимагає приведення відповідних нормативних положень до «єдиного знаменника» [65].

Відповідно до чинного законодавства визначається, що анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю відноситься до компетенції Міністерства юстиції України та здійснюється згідно із рішенням Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, прийнятим на підставі подання Міністерства юстиції України, його територіальних органів, зокрема в таких випадках:

- неодноразового порушення нотаріусом законодавства або грубого порушення закону, яке завдало шкоди інтересам держави, фізичним та юридичним особам, при вчиненні нотаріальних дій та/або інших дій, покладених на нотаріуса відповідно до закону, за умови що такі порушення встановлені рішенням суду;
- зайняття діяльністю, несумісною з діяльністю нотаріуса;
- порушення нотаріальної таємниці;
- порушення вимог ст. 9 Закону України «Про нотаріат» щодо обмеження в праві вчинення нотаріальних дій;
- знищення чи втрати нотаріусом або з його вини архіву нотаріуса або окремих документів;
- неодноразового порушення нотаріусом правил професійної етики, затверджених Міністерством юстиції України [160].

Відмінним від процедури анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю є зупинення нотаріальної діяльності приватного нотаріуса, підставами для реалізації якого є: порушення правил нотаріального діловодства; неусунення приватним нотаріусом без поважних причин порушень щодо розміщення робочого місця (контори) або укладення договору про страхування цивільно-правової відповідальності; набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким приватного нотаріуса засуджено за умисне кримінальне правопорушення; набрання законної сили судовим рішенням, відповідно до якого нотаріуса притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» [140].

Зазначене свідчить про те, що виникнення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів пов'язується безпосередньо із внутрішньою організацією діяльності такої особи, тоді його публічно-правовий статус також має бути відображено у застосуванні деліктних механізмів.

Публічно-правовий характер службової відповідальності нотаріуса свідчить про те, що якість здійснення нотаріальних дій позначається не лише на інтересах безпосередніх учасників засвідчувальних чи реєстраційних дій, але і на тому, як в цілому, відбувається захист прав та законних інтересів нотаріусом, що, зокрема, позначено у ст. 18 ЦК України [199].

Про унікальний характер відповідальності нотаріусів, що дозволяє виокремити у якості окремої методологічної конструкції категорію «службова відповідальність» свідчить і той факт, що відповідно до чинного КУпАП Міністерство юстиції України прямо не визначається як суб'єкт провадження в адміністративних справах; крім того, до нотаріусів задля забезпечення ефективності їх діяльності застосовується такий вид стягнення, що не корелюється із переліком адміністративних стягнень, наведених в КУпАП – а саме анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю та зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю [65]. Така ситуація із нормативно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із застосуванням заходів службової відповідальності нотаріусів вимагає звернення до змісту рішення Конституційного Суду України, де міститься тлумачення положень п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України: «Системний аналіз викладених конституційних положень дає підстави дійти висновку, що за своїм змістом п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України спрямований не на встановлення переліку видів юридичної відповідальності. Ним визначено, що виключно законами України мають врегульовуватись засади цивільно-правової відповідальності (загальні підстави, умови, форми відповідальності тощо), підстави кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності – діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями (основні ознаки правопорушень, що утворюють їх склад), та відповідальність за них. У такий спосіб Конституція України заборонила врегульовувати зазначені питання підзаконними нормативно-правовими актами та встановила, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати, яке

правопорушення визнається, зокрема, адміністративним правопорушенням чи злочином, та міру відповідальності за нього» [177].

При цьому питання визначення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів не регулюється жодним із законодавчих актів.

Однак при цьому існують нормативні конструкції із застосування таких обмежувальних заходів впливу на нотаріусів як анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю та зупинення свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю. Такий механізм не суперечить п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, де закріплено положення про невичерпну систему видів юридичної відповідальності, що допускає реалізацію можливостей закріплення механізмів службової відповідальності нотаріусів.

Про право на заняття нотаріальною діяльністю, окрім анулювання доступу до реєстрів, є подвійною відповідальністю, яка прямо заборонена Конституцією України [102].

Зазначене вимагає доповнити Закон України «Про нотаріат» окремою главою 17-1 про службову відповідальність, де, зокрема, передбачити такі положення.

Статтею 97-1, що пропонується назвати «Службова відповідальність» необхідно визначити тлумачення цієї категорії.

«Стаття 97-1. Службова відповідальність

Службова відповідальність – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх обов'язків, визначених законодавством.

Службове правопорушення – неналежне та нереальне виконання нотаріусом, покладених на нього обов'язків» (додаток Б).

А також є необхідним встановити, що до нотаріусів може бути застосовано такий порядок стягнення, визначений окремою ст. 97-2.

«Стаття 97-2. Стягнення, що застосовуються до нотаріусів

У порядку дисциплінарного провадження до нотаріусів можуть бути за вчинення службового правопорушення застосовані такі стягнення, як:

1) Догана;

- 2) *Відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 3) *Анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 4) *Штраф;*
- 5) *Зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 6) *Заборона доступу до Державних реєстрів.*

Розмір штрафу визначається у подвійному розмірі, якщо допущення службового правопорушення відбулось нотаріусів із корисною метою».

Крім того сприятиме впровадженню та дотримання принципі рівності застосування заходів службової відповідальності нотаріусів доповнення ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [52]; ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» примітками, де встановити:

Примітка до ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» :

«Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, в тому числі приватні та державні нотаріуси».

І примітку до ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» пропонується викласти у такій редакції:

«Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, в тому числі приватні та державні нотаріуси».

Підвищенню ефективності застосування службової відповідальності нотаріусів сприятиме впровадження ряду організаційних напрямів зокрема. До таких важливих напрямів забезпечення ефективності службової

відповідальності нотаріусів є: створення та функціонування системи єдиного нотаріату, в межах якої має бути гарантовано дотримання принципу рівності, в тому числі подолані необґрунтовані розмежування відповідальності приватних та державних нотаріусів; діджиталізація нотаріальної діяльності, що сприятиме зменшенню проявів технічних помилок, в наслідок яких відбувається порушення майнових прав людини, прав людини на її самовираження тощо; удосконалення здійснення саморегулювання нотаріальної професії, що повинно відбуватися шляхом збільшення його ролі у застосуванні обмежувальних заходів впливу на нотаріусів, а також створенні умов для їх професійного розвитку та здобуття нових компетентностей, зокрема, у здійсненні медіативної функції. Значну кількість реформ, спрямованих на удосконалення системи функціонування нотаріату вже було започатковано в Україні, зокрема, мов йде про реформу із цифровізації нотаріальної діяльності [27, с. 549]. Реформа інституту нотаріату в Україні, і зокрема, впровадження цифрових інструментів до його діяльності, здійснюється спільно Міністерством юстиції України, Міністерством цифрової трансформації України та Нотаріальною палатою України. Фінансування ряду реформ нотаріату в Україні донедавна відбувалось з рахунок коштів в тому числі і американського уряду. Впровадження реформи нотаріату і його побудови на засадах цифровізації пов'язується із запровадженням в Україні та успішних використанням таких інструментів публічного адміністрування, як: нотаріальний цифровий архів та реєстр нотаріальних дій; використання інструменту електронного кабінету нотаріуса [27, с. 549-550]. Одним із успішних стартів, успішно впроваджених в Україні, став проєкт «Нота», сутність якого полягає у створенні можливостей доступу до нотаріальних документів з QR-кодом, що реалізується через механізми електронної ідентифікації особи у застосунку «Дія» [1, с. 288].

Сприятиме забезпеченню ефективності службової відповідальності нотаріусів розвиток можливості для забезпечення реалізації в межах їх

діяльності медіативної функції, що визначено зокрема, у Директиві Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 № 2008/52/ ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та господарських правовідносинах» [137]. Відповідно до Директиви Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 № 2008/52/ ЄС «Про деякі аспекти посередництва (медіації) у цивільних та господарських правовідносинах» [138] визначено, що медіація – це систематизований процес, в межах якого є можливим досягти домовленостей між двома та більше сторонами спору, що має відповідати засадам добровільності, самостійності та неупередженості [197, с. 5-8;159].

Висновки до розділу 2

У другому розділі цієї дисертації було поставлено ціль із здійснення характеристики особливостей реалізацій інституту службової відповідальності, та визначення відповідних адміністративно-правових аспектів. Задля поставленої цілі було вирішено такі завдання, як: здійснити характеристику зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності; визначити підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності; охарактеризувати провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності; встановити коло суб'єктів провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності; обґрунтувати напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності. На основі здійсненого дослідження окремі його результати оприлюднено у авторських працях [194; 195; 196].

1. Встановлено, що в сучасних умовах відбуваються процеси гармонізації чинного законодавства України із актами законодавства ЄС з питань службової відповідальності під час реалізації нотаріальної діяльності.

Аргументовано, що дослідження зарубіжного досвіду нормативного регулювання службової відповідальності нотаріусів має базуватися на встановленні підходів до характеристики відповідних нотаріальних систем, що традиційно склалися в країнах «common law», що описуються через мінімальний обсяг функцій та завдань, що виконуються такими суб'єктами; або через модель змішаної побудови нотаріальної системи (до якої тяжіє і Україна).

Встановлено, що різні правові системи використовують як латинську (континентальну), так і англосаксонську моделі нотаріату, кожна з яких має свої переваги. Україна дотримується континентальної моделі, подібної до систем Франції, Німеччини, Польщі, що дозволяє застосовувати їхній досвід для вдосконалення національного регулювання.

Обґрунтовано, що успішність процесів імплементації правових норм, що реалізуються у зарубіжних країнах, до національного законодавства України дозволить вирішити такі ключові завдання із: підвищення якості нотаріальних послуг, що забезпечить більш високу кваліфікацію нотаріусів, чіткі вимоги до їхньої діяльності та вдосконалення механізмів професійної атестації; посилення контролю та відповідальності, що сприятиме запобіганню зловживанням та корупції у сфері нотаріальної діяльності; розширення компетенцій нотаріусів, зокрема у сфері досудового врегулювання спорів і реєстраційних дій, зменшить навантаження на судову систему; цифровізація нотаріальних процедур, що пов'язується із впровадженням електронного нотаріату та цифрових реєстрів задля створення умов для оперативності і безпеки нотаріальних послуг, що є стандартною практикою в розвинених країнах; гармонізація законодавства з європейськими нормами. Таким чином, використання зарубіжного досвіду дозволить зробити нотаріальну систему України більш прозорою, ефективною та сучасною.

Визначено, що в зарубіжних країнах існує достатньо жорсткий механізм службової відповідальності за недотримання режиму збереження нотаріальної таємниці.

Визначено, що законодавство Франції встановлює високі стандарти етичної поведінки, які гарантують, що всі дані, розкриті нотаріусу, залишаються конфіденційними, що сприяє відкритості клієнтів при наданні інформації, що є важливим для точного оформлення правових документів.

Визначено, що у Федеральній Республіці Німеччина режим дотримання нотаріальної таємниці є суворо регламентованим законодавством, що забезпечує високий рівень захисту інформації та прав клієнтів, де нотаріуси, згідно з вимогами Федерального закону про нотаріат (Bundesnotarordnung) мають обов'язок зберігати конфіденційність усіх даних, отриманих під час виконання нотаріальних дій. Встановлено, що порушення нотаріальної таємниці тягне за собою серйозні дисциплінарні та кримінальні санкції, що стимулює суворе дотримання правил. З'ясовано, що у ФРН припинення повноважень нотаріуса закінчується, через: звільнення з посади (§ 48), досягнення граничного віку (§ 48a) або смерть, звільнення з посади через необхідність здійснення догляду за іншою особою (§§ 48b, 48c), набуття членства в асоціації адвокатів ; остаточне засудження кримінального суду, яке призвело до втрати посади (§ 49), відсторонення від посади (§ 50), дисциплінарне рішення, яке набрало законної сили, у якому визнано звільнення з посади (§ 97).

Акцентовано, що відповідно до чинного законодавства ФРН нотаріуса можна відсторонити від посади: якщо він не підвищив професійну кваліфікацію для виконання обов'язків ; якщо немає страхування його відповідальності; якщо він відмовляється скласти присягу, передбачену розділом 13 Закону ФРН про нотаріат; якщо він визнаний банкрутом або відносно нього застосовано конфіскацію активів або нотаріуса внесено до списку боржників (стаття 882b Цивільно-процесуального кодексу ФРН); за станом здоров'я; якщо його економічні обставини, його спосіб ведення

бізнесу або його спосіб здійснення депозитарних операцій ставлять під загрозу інтереси тих, хто звертається до суду; коли він неодноразово діє грубо, не дотримується етичних стандартів професії.

Визначено, що відповідно до чинного законодавства ФРН нотаріуса звільняє з посади здійснюється Державна судова адміністрація, що приймає рішення після заслуховування нотаріальної палати. З'ясовано, що згідно із § 97 Bundesnotarordnung до нотаріусів у порядку дисциплінарного провадження можуть бути застосовані такі заходи: 1) догана; 2) штраф; 3) відсторонення від посади. Встановлено, що дисциплінарні заходи у вигляді догани та штрафу можуть бути застосовані одночасно. Підкреслено, що дисциплінарне стягнення щодо штатного нотаріуса може включати усунення з попереднього офіційного місця проживання; при цьому державна судова адміністрація повинна негайно призначити нотаріусу інше службове місце проживання після набрання рішенням законної сили та після розгляду справи Нотаріальною палатою. Встановлено, крім видалення з попереднього службового місця проживання, може бути накладено також штраф у розмірі до 50000 євро, а на нотаріальних засідателів – до 5000 євро; та якщо діяння, за яке накладається штраф, ґрунтується на корисливих цілях, може бути накладено штраф у подвійному розмірі отриманої вигоди.

Встановлено, що у практиці ФРН допускається поєднання нотаріальної та адвокатської діяльності, і у разі, якщо до правника було застосовано заходи відповідальності з правопорушення, допущене під час здійснення нотаріальних послуг, то може бути зупинено і право надання адвокатських послуг § 97 Bundesnotarordnung.

Акцентовано, що досвід ФРН свідчить про доцільність конкретизації норм застосування дисциплінарної відповідальності нотаріусів в Україні, що є можливим відобразити шляхом застосування не лише стягнень, спрямованих на особисті обмеження (догана), але і застосування до таких осіб штрафних стягнень.

Зроблено висновок, що досвід різних країн свідчить, що ефективно державне регулювання антикорупційної діяльності в нотаріальній сфері ґрунтується на поєднанні жорсткого законодавства, прозорості процедур та активної участі як державних органів, так і професійних об'єднань нотаріусів.

Підкреслено, що міжнародна практика демонструє, що комплексний підхід, який включає законодавче регулювання, технологічну модернізацію, незалежний контроль та професійне саморегулювання, є найбільш ефективним для запобігання корупційним проявам у сфері нотаріату, що сприяє підвищенню довіри суспільства до нотаріальної системи і забезпечує прозорість і відповідальність у наданні нотаріальних послуг.

Визначено, що у світі є поширеними дві моделі запобігання корупції: горизонтальна, зміст якої відповідає досягненню результату подолання проявів корупційних ризиків шляхом застосування стимулюючих заходів впливу на посадових осіб публічного управління в цілому, і зокрема, на нотаріусів (Швеція, Фінляндія, Данія), країни Західної Європи (Німеччина, Нідерланди, Великобританія); вертикальна, де поширеним є застосування правообмежувальних заходів до управлінців задля подолання проявів корупції (характерна для країн із централізованою системою управління, де антикорупційні заходи формуються і впроваджуються з «верху» – центральними органами влади або навіть партійними структурами).

Підкреслено, що в країнах Європи реалізація політики запобігання проявів корупції серед нотаріусів базується на їх визнанні як «позаштатних суддів» (ФРН), «позасудових суддів» (Італія), що пов'язується із набуттям такими суб'єктами статусу посадових осіб органів публічної служби. Визначено, що посвідчувальні та виконавчі написи нотаріусів набувають особливої доказової сили при розгляді та вирішенні публічно-правових та приватно-правових спорів в країнах Західної Європи.

Визначено, що в Австралії нотаріальна діяльність здійснюється переважно кваліфікованими юристами, які отримали спеціальне посвідчення

нотаріуса після проходження додаткової освіти та відповідних кваліфікаційних іспитів. Контроль за діяльністю нотаріусів і їхня дисциплінарна відповідальність реалізуються за принципом багаторівневого нагляду, що включає: державне регулювання та призначення, що полягає у призначенні на державному рівні (або через уповноважені органи штатів і територій), що забезпечує формальне підтвердження їхньої кваліфікації та відповідність встановленим вимогам; професійне самоконтролювання (як члени юридичної спільноти, нотаріуси підпадають під дію етичних норм та стандартів, встановлених професійними асоціаціями, що означає, що ці організації організують регулярний моніторинг якості роботи своїх членів і проводять внутрішні розслідування у випадках виявлення порушень); судовий нагляд і дисциплінарні процедури, що полягає у розгляді порушенні професійних стандартів нотаріусів розглядаються спеціалізованими дисциплінарними комісіями або судовими органами, які мають повноваження накладати санкції – від попереджень та штрафів до позбавлення посвідчення нотаріуса, що забезпечують не тільки покарання за порушення, але й запобігання подібним випадкам у майбутньому); підвищення кваліфікації та етичних стандартів.

Визначено, що у Швейцарії юстиційна діяльність на федеральному рівні координується Федеральним департаментом юстиції та політики (FDJP), повноваження якого охоплюють: розробка та впровадження законодавства, що полягають у підготовці пропозицій щодо змін у кримінальному, цивільному, адміністративному законодавстві, а також у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та відмиванням грошей; координація роботи правоохоронних органів (забезпечення ефективної співпраці між федеральними та кантональними правоохоронними органами, контроль за виконанням кримінального законодавства, організація роботи Федерального бюро поліції (fedpol)); міжнародна співпраця, що полягають у забезпеченні участі у розробці та реалізації міжнародних угод і договорів у сфері юстиції та політики, співпраця з міжнародними

організаціями для протидії транснаціональним загрозам, таким як тероризм та організована злочинність; міграційна політика та питання притулку (формування та реалізація політики щодо імміграції, управління питаннями притулку та забезпечення прав біженців); захист основних прав і свобод (контроль за дотриманням прав людини у всіх сферах юстиції та поліції, забезпечення прозорості та законності процедур, спрямованих на захист громадян); адміністративний контроль за судовою системою (організація та моніторинг роботи судових органів на федеральному рівні, забезпечення ефективного функціонування судової системи та дотримання законодавства). Ці повноваження спрямовані на підтримання правопорядку, захист прав громадян та забезпечення високих стандартів у сфері юстиції і поліції в Швейцарії.

Акцентовано, що важливим є функціонування Міжнародного союзу нотаріату як органу, який є квазісудовим органом впливу на діяльність нотаріусів, у тому числі із вирішення проблем забезпечення ефективності застосування заходів службової відповідальності.

Визначено, що у зарубіжних країнах застосування заходів службової відповідальності нотаріуса залежить від : по-перше, ухвалення відповідного рішення державними інституціями; по-друге, надання згоди чи ініціювання такого провадження відповідними професійними нотаріальними самоврядним об'єднаннями (організаціями); по-третє, реалізацією контрольних-аудиторських заходів впливу на особу.

Зроблено висновок, що зарубіжний досвід правового регулювання інституту відповідальності нотаріуса свідчить про різні підходи до контролю за професійною діяльністю нотаріусів залежно від правової системи країни. У Франції нотаріуси несуть цивільну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність, де вони є державними посадовими особами, тому контроль здійснюється Міністерством юстиції та професійними палатами; у Німеччині нотаріуси працюють незалежно, але під суворим наглядом держави. Вони зобов'язані дотримуватися законодавчих норм, а їхня відповідальність

включає значні штрафи, відшкодування шкоди клієнтам та позбавлення права займатися діяльністю; в Іспанії нотаріуси підзвітні Генеральній раді нотаріату, яка здійснює дисциплінарний контроль і має право накладати санкції за професійні порушення; у США відповідальність нотаріусів регулюється законодавством кожного штату.

Акцентовано, що у більшості зарубіжних країн система відповідальності нотаріусів поєднує державний нагляд та саморегулювання, що сприяє високим стандартам роботи і захисту прав громадян.

2. Охарактеризовано підстави притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Аргументовано, що реалізація службової відповідальності нотаріуса відображається у двох складових елементах - ретроспективному, що проявляється у безпосередньому застосуванні до винної особи у вчиненні правопорушення обмежувальних заходів, та у перспективному, що передбачає вплив на його свідомість шляхом формування належної поведінки, дотримання вимог законодавства в майбутньому.

Зроблено висновок, що в реалізації інституту відповідальності відбувається реалізація зовнішніх та внутрішніх зв'язків із дійсністю, яка існує до застосування заходів впливу, та дійсністю, що настає після вчинення правопорушення та владного впливу на суб'єктів правопорушень.

Визначено, що підстави службової відповідальності нотаріуса визначаються з врахуванням багатоаспектності нормативних підходів у : положеннях КУпАП, КК України, а також закріплюється згідно із механізмами, встановленими у ЦК України та нормах дисциплінарних службових статутів, а також положеннях Закону України «Про нотаріат».

Встановлено, що підставами для застосування службової відповідальності нотаріусів є: у ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», де нотаріуси входять до переліку суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави у частині здійснення

державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб; у ст. 365-2 КК України «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», у ст. 368-4 КК України «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», де нотаріуси входять до системи суб'єктів надання публічних послуг; ст. 163-9 КУпАП «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»; ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»; ст. 188-34 КУпАП «Невиконання законних вимог посадових осіб суб'єктів державного фінансового моніторингу»; ст. 172-5 КУпАП «Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків», ст. 172-7 КУпАП «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів»; вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією (ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»); положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» ; застосування норм, встановлених у ст.ст. 8, 21, 27, 28, 29-1, 30, 51 Закону України «Про нотаріат»; Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2021 № 2039/5, що полягають у недотриманні правил професійної етики; положення Кодексу етики, який було затверджено 20 квітня 2018 року З'їздом нотаріусів України (З'їзд нотаріусів України є органом Нотаріальної палати України), де в окремому розділі V встановлюються окремі положення про відповідальність за порушення етичних стандартів нотаріальної діяльності.

Встановлено, що в світлі розгляду службової відповідальності нотаріусів необхідно додатково звернути увагу на вирішення проблеми відокремлення адміністративної відповідальності від відповідальності дисциплінарної. Визначено, що нормативно-правова конструкція механізму адміністративної відповідальності в Україні допускає її поєднання із

дисциплінарною за вчинення одного і того делікту. Обґрунтовано, що застосування службової відповідальності нотаріусів характеризується відсутністю систематичних підходів до її застосування, що знижує її ефективність реалізації, що повинно бути в першу чергу закріплено у змісті Закону України «Про нотаріат».

З'ясовано, що встановлення, що застосування відповідальності нотаріусів за вчинення протиетичних правопорушень диференціюється залежно від того, якими вони є – «незначними, серйозними або особливо серйозними», що визначається відповідно до повноважень Ради Нотаріальної палати України, та корелюється із положеннями міжнародних та зарубіжних стандартів.

Досліджено особливості визначення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів в умовах воєнного стану, що закріплено у : нормативно-правових актах загальної дії; у нормативно-правових актах спеціальної дії, зокрема, у постанові Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», постанові Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації», постанові Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану»; постанові Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану»; постанові Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 року № 469 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану».

Встановлено, що в умовах воєнного стану нотаріусам в Україні забороняється вчиняти певні дії нотаріусам, робоче місце/контора яких розташовані в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить до затвердженого Міністерством юстиції переліку адміністративно-територіальних одиниць, у межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних і державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції; стисло викладено відомості щодо виключення заборони на деякі нотаріальні дії; окреслено інші важливі питання щодо наявних строкових обмежень, а також поводження з бланками нотаріальних документів тощо.

Визначено, що підставами настання відповідальності є вчинення певних протиправних дій чи допущення проявів бездіяльності, що призводить до порушення прав та інтересів інших осіб, або може призвести до такого порушення, а тому вимагає реагування з боку держави та її органів, які наділені необхідним обсягом владного впливу та компетентності.

До кола посвідчувальних дій, що мають юридичне значення, що вчинюються нотаріусом віднесено: 1) посвідчення правочинів (договорів, заповітів, довіреностей та інших правочинів за деякими виключеннями); 2) вживання заходів щодо охорони спадкового майна; 3) видачу свідоцтва про право на спадщину; 4) видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя; 5) засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них; 6) засвідчення вірності підпису на документах; 7) засвідчення справжності кваліфікованого електронного підпису на електронних документах; 8) засвідчення вірності перекладу документів з однієї мови на іншу; 9) посвідчення факту, що фізична особа є живою; 10) посвідчення факту перебування фізичної особи в певному місці; 11) посвідчення тотожності фізичної особи з особою, зображеною на фотокартці; 12) посвідчення часу пред'явлення документів; 13) приймання в депозит грошові суми та цінні папери; 14) учинення виконавчих написів; 15) учинення морських протестів; 16) приймання на зберігання документів; 17) видачу дублікатів посвідчених документів; 18) інші дії.

До реєстраційних дій, що вчинюються нотаріусом віднесено: державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Аргументовано, що коло санкцій, що можуть бути застосовані відповідно до чинного законодавства за вчинені правопорушення диференціюється від ступеня наслідків, що настали, а також залежно від наслідків, що вдалось подолати не через наявність волі порушника на це. З'ясовано, що достатньо значна кількість правопорушень відповідно до адміністративно-деліктного законодавства визначається як така, що має усічений склад, тобто достатнім є лише вчинення протиправних дій чи допущення бездіяльності в умовах, коли від суб'єкта вимагалось діяти.

Визначено, що до нотаріусів, які у своїй діяльності допустили правопорушення, можуть бути відповідно до норм чинного законодавства застосовано : штраф, що встановлюється положеннями КУпАП; блокування чи анулювання доступу до реєстрів; анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю тощо. Акцентовано, що виправлення технічної помилки є підставою для звільнення нотаріуса від накладення на нього стягнення.

До проблем визначення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів віднесено: неналежність забезпечення реалізації принципу рівності у впровадженні інституту відповідальності приватних та державних нотаріусів; невиправдана розпорошеність норм про службову відповідальність та відсутність комплексного підходу до її реалізації; встановлення виду та підстав дисциплінарної відповідальності на підзаконному рівні, всупереч вимогам законодавства.

3. Охарактеризовано провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Визначено, що здійснення провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів має відбуватися із дотриманням вимог

процесуальних актів, зокрема, ст.ст. 34, 35 та 36 КУпАП, де зазначено, що : суб'єкт владних повноважень наділений необхідним обсягом дискреції, в межах якої може встановити факт наявності у справі пом'якшуючих обставин, включаючи і ті, що прямо законом не визначаються.

Встановлено, що здійснення провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів відноситься до широкої сфери суб'єктів, до якої зокрема відносяться суди, юрисдикція яких поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Зазначено, що залежно від суб'єкта провадження справа про правопорушення розглядається як спір (і тоді суб'єктом провадження є суд), і як сукупність документів, доказів, що у сукупності свідчать про протилежну поведінку особи (і тоді провадження у таких справах може здійснюватися широким колом суб'єктів).

Аргументовано, що стадії провадження у справах застосування службової відповідальності нотаріусів мають бути диференційовані на: підготовча стадія, де відбувається встановлення юрисдикції розгляду справи, відображається аналітична діяльність уповноваженого суб'єкта, під час якої має бути встановлено приналежність справи до його підвідомчості; стадія розгляду справи, коли відбувається дослідження обставин справи, юридична оцінка зібраної інформації на засадах повноти та усебічності; стадія ухвалення рішення у справі, що має відповідати вимогам встановлення істини у справі; факультативна стадія оскарження чи висунення протесту проти ухваленого рішення; стадія виконання ухваленого рішення.

На підставі узагальнення національної судової практики України та положень чинного законодавства України засвідчено про те, що документи нотаріального діловодства та архів приватного нотаріуса згідно з положеннями статті 14 Закону України «Про нотаріат» є власністю держави і перебувають у володінні та користуванні приватного нотаріуса у зв'язку із здійсненням ним нотаріальної діяльності; при цьому приватний нотаріус зобов'язаний забезпечити зберігання документів нотаріального діловодства

та архіву приватного нотаріуса протягом усього строку здійснення ним нотаріальної діяльності. Акцентовано, що недотримання режиму нотаріальної таємниці, що відбулось внаслідок втрати нотаріального архіву чи його частини, є підставою для застосування до особи відповідальності службової відповідальності у вигляді анулювання свідоцтва про право зайняття нотаріальною діяльністю.

Аргументовано, що характерними особливостями провадження в справах про застосування службової відповідальності нотаріуса є: його реалізація як у судовому, так і у позасудовому порядках; розпорошеність підзаконного регулювання.

4. Охарактеризовано суб'єктів провадження із притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Акцентовано, що реалізація особливостей провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів залежить від диференціації суб'єктів владних повноважень, наділених відповідної компетенцією на їх врегулювання. Визнано розуміння системи суб'єктів провадження у справах про службову відповідальність нотаріусів із її поділом на суб'єктів, які функціонують як позасудові, та суб'єктів, що функціонують як судові органи, що функціонально має забезпечити досягнення цілі із ефективного розгляду та вирішення справ про службову відповідальність нотаріусів залежно від правопорушення, вчиненого ними, та з врахуванням об'єкту протиправного посягання.

Визначено, що організація провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів свідчить про диференціацію його учасників та їх поділ на осіб, уповноважених на вирішення справи, та осіб, що беруть участь у її розгляді та вирішенні, включаючи суб'єкта правопорушення. В адміністративно-судочинному процесі є більш деталізований порядок розподілу суб'єктів на групи, де виокремлюються : суд; сторони спору; інші особи, які беруть участь в спорі. Акцентовано, що визначений на законодавчому рівні перелік при цьому не відображує

спеціальної ролі органів прокуратури, що здійснює представницькі функції, і при цьому може бути водночас і позивачем у справі.

Підкреслено, що здійснення дисциплінарного провадження у справах про застосування заходів службової відповідальності нотаріусів є можливим у разі наявності трудових правовідносин між державним нотаріусом та його роботодавцем. З'ясовано, що нотаріуси (як приватні, так і державні) є суб'єктами відповідальності за порушення норм законодавства у сфері запобігання корупції та фінансового моніторингу, що свідчить про їх спеціальне функціональне призначення, яке не відображується виключно в межах професії, що ними реалізується, а є свідченням їх віднесення до системи суб'єктів, уповноважених на задоволення публічного та державного інтересів.

До системи суб'єктів провадження у справах про застосування службової відповідальності нотаріусів віднесено: Міністерство юстиції України та його територіальні управління; Нотаріальна палата України – що здійснюють розгляд справ про відповідальність нотаріусів за порушення етичних норм та стандартів, порядку здійснення посвідчувальних, виконавчих та реєстраційних дій нотаріусом; Національне агентство із запобігання корупції – що розглядають справи про порушення справ про порушення законодавства у сфері запобігання корупції; Міністерство фінансів України та Державна служба фінансового моніторингу України – з питань дотримання нотаріусами законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – запобігання та протидія).

Встановлено, що Міністерство юстиції України у сфері застосування службової відповідальності нотаріусів виконує : організаційні повноваження (пп. 69, 70, 72, 74 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228); інформаційні повноваження (пп. 70, 82 п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228); контрольно-

координаційні та контрольні-наглядові повноваження (пп. 79, 82, 83⁻¹² п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228).

Визначено, що Нотаріальна палата України у сфері застосування заходів службової відповідальності нотаріусів виконує такі повноваження: представницькі; правозахисні; інформаційно-освітні; контрольні-координаційні та заохочувальні; інші повноваження.

Зроблено висновок, що нотаріус є суб'єктом первинного фінансового моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Визначено, що реалізація обов'язків нотаріусів спрямована на запобігання незаконним фінансовим операціям, що можуть бути пов'язані з відмиванням коштів або фінансуванням тероризму.

Визначено, що нотаріуси, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, підлягають контролю з боку Держфінмоніторингу України, що здійснюється шляхом аналізу інформації, отриманої від нотаріусів про фінансові операції клієнтів, особливо тих, які мають ознаки підозрілості або перевищують законодавчо встановлені порогові суми.

5. Аргументовано напрями підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності.

Визначено, що обґрунтування напрямів підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності має встановлюватися із впровадженням принципу персоніфікації та індивідуалізації.

Визначено, що виникнення підстав застосування службової відповідальності нотаріусів пов'язується безпосередньо із внутрішньою організацією діяльності такої особи, тоді його публічно-правовий статус також має бути відображено у застосуванні деліктних механізмів.

На основі публічно-правового характеру службової відповідальності нотаріуса засвідчено, що якість здійснення нотаріальних дій позначається не лише на інтересах безпосередніх учасників засвідчувальних чи реєстраційних дій, але і на тому, як в цілому, відбувається захист прав та законних інтересів нотаріусом, що, зокрема, позначено у ст. 18 ЦК України.

Обґрунтовано, що на основі унікального характеру відповідальності нотаріусів є необхідним на законодавчому рівні виокремити окрему методологічну та практичну конструкцію категорії «службова відповідальність», та визначення підстав її застосування, на підставі аргументовано необхідність доповнення статтею 97-1 Закон України «Про нотаріат» у такій редакції:

«Стаття 97-1. Службова відповідальність

Службова відповідальність – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх обов'язків, визначених законодавством.

Службове правопорушення – неналежне та нереальне виконання нотаріусом, покладених на нього обов'язків» (додаток Б).

Встановлено доцільність здійснення законодавчого тлумачення та систематизації стягнень, що застосовуються до нотаріусів, задля чого запропоновано доповнити Закон України «Про нотаріат» ст. 97-2 у такій редакції:

«Стаття 97-2. Стягнення, що застосовуються до нотаріусів

У порядку дисциплінарного провадження до нотаріусів можуть бути за вчинення службового правопорушення застосовані такі стягнення, як:

- 1. Догана;*
- 2. Відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 3. Анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 4. Штраф;*
- 5. Зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;*
- 6. Заборона доступу до Державних реєстрів.*

Розмір штрафу визначається у подвійному розмірі, якщо допущення службового правопорушення відбулось нотаріусів із корисною метою» (додаток Б).

Встановлено, що сприятиме впровадженню та дотримання принципів рівності застосування заходів службової відповідальності нотаріусів доповнення ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»; ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» примітками, де встановити, що особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, в тому числі приватні та державні нотаріуси.

Акцентовано, що сприятиме забезпеченню ефективності службової відповідальності нотаріусів розвиток можливості для забезпечення реалізації в межах їх діяльності медіативної функції.

ВИСНОВКИ

У висновках на основі узагальнення практики правозастосування та чинного законодавства України і зарубіжних країн щодо особливостей притягнення до службової відповідальності нотаріуса розв'язано важливе наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення механізму її реалізації, що відображено в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так і у висновках.

1. Акцентовано, що правова природа нотаріату та визначення правового статусу нотаріуса залишаються спірними питаннями протягом тривалого часу, що пов'язується із відсутністю однозначного визначення правового статусу нотаріуса, як приватного, так і державного, що призводить до періодичних суперечностей щодо його належності до посадових або службових осіб, що, своєю чергою, може мати негативні правові наслідки. Визначено, що чинне законодавство України має певні кореляційні підходи, в межах яких нотаріат може бути віднесено до системи органів, на які покладається виконання обов'язків, які мають велике значення для держави та органів місцевого самоврядування, задоволення як приватних, так і публічних інтересів, при цьому розуміння змісту правового статусу нотаріуса ускладняється через відсутність узгоджених єдиних підходів до розуміння категорії «посадова особа».

На основі узагальнення положень чинного законодавства України у сфері нотаріату засвідчено наявність спеціального правового статусу як у завідувачів державних контор, так і у завідувачів державних нотаріальних архівів, що зумовлюється відповідним колом організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій посадових осіб. При цьому акцентовано, що обсяг повноважень приватних і державних нотаріусів відповідно до Закону України «Про нотаріат» має визначатися як рівний та однаковий; підкреслено, що поділ нотаріусів на приватних та державних

відбувається виключно виходячи з організаційної структури побудови відповідних контор і не залежить від обсягу повноважень, якими ці групи осіб володіють, але при цьому наявні певні необґрунтовані відмінності у застосуванні заходів юридичної відповідальності до приватних та державних нотаріусів.

2. Визначено, що метою службової відповідальності є забезпечення законності, неупередженості та високих етичних стандартів у нотаріальній діяльності, а також захист прав і законних інтересів громадян та організацій шляхом створення належних умов та гарантій для здійснення адміністративних реєстраційних та посвідчувальних дій.

3. Зроблено висновок, що основоположними нормативно-правовими засадами службової відповідальності нотаріусів є сукупність положень чинного законодавства України, звичаїв та ідей, правової доктрини, що дозволяють за умови їх належної реалізації забезпечити ефективність дії механізму здійснення завдань та функцій із посвідчення права, а також фактів, що мають юридичне значення.

Визначено протиріччя положень Правил професійної етики нотаріусів України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5, із вимогами п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України.

4. Узагальнено міжнародні практики визначення стандартів застосування службової діяльності, що дозволило зробити такі висновки, як: наявність моделі суворого нормативно-правового регулювання (так, у країнах із розвиненою нотаріальною системою (наприклад, у Федеративній Республіці Німеччина, Королівстві Швеція чи Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії), де прийнято спеціалізовані закони та кодекси, які чітко визначають права, обов'язки та відповідальність нотаріусів, що створює правову базу для запобігання корупційним ризикам і встановлює жорсткі механізми відповідальності); прозорість і електронізація процесів, що вимагає впровадження електронних систем у нотаріальній діяльності, що значно знижує ризики маніпуляцій і сприяє відкритості

процесів та дозволяє мінімізувати людський фактор та знизити можливості для корупційних дій; наявність моделі незалежності контролюючих органів у сфері нотаріату та проведення регулярного аудиту діяльності нотаріусів, що забезпечує оперативне виявлення порушень та прийняття дисциплінарних заходів; застосування професійних етичних стандартів, що сприяють формуванню культури прозорості та доброчесності у професії; співпраця між державними структурами та професійними асоціаціями; профілактичні заходи та навчання, що сприяють формуванню високого професійного стандарту та зниженню ризиків корупції.

5. Акцентовано, що нотаріуси несуть відповідальність як суб'єкти, які перебувають в одному переліку з органами публічної служби, якими є сфери запобігання корупції та фінансовий моніторинг, так і будучи спеціальним суб'єктом відповідальності за здійснення дій, що належать до їх компетенції за їх безпосереднім функціональним призначенням.

6. Визначено, що провадженням у справах про застосування службової відповідальності до нотаріуса необхідно розуміти сукупність процедурних дій реагування держави та її органів на недотримання нотаріусами вимог та режиму нотаріальної таємниці, надання публічних реєстраційних послуг та інших видів діяльності нотаріуса, законодавства про запобігання корупції та фінансового моніторингу, що створює загрозу дотриманню інтересів особи та суспільства у засвідченні юридичних фактів.

7. Підкреслено, що нотаріус як суб'єкт провадження у справах про службову відповідальність визначається багатоаспектністю реалізації, яка зумовлюється як їх спеціальним обсягом професійної компетенції, так і пов'язується із колом делегованих повноважень, виконання яких на них покладено державою. Визначено, що встановлення у чинному законодавстві окремих норм, що мали б закріпити особливості відповідальності нотаріуса, який у своєму статусі поєднує повноваження із виконання функцій держави, але при цьому є суб'єктом, що здатен забезпечити досягнення балансу

приватного та публічного інтересів учасників справи, бути медіатором у відповідних відносинах тощо.

8. Аргументовано, що підвищенню ефективності застосування службової відповідальності нотаріусів сприятиме впровадження таких організаційних напрямів, як: створення та функціонування системи єдиного нотаріату, в межах якої має бути гарантовано дотримання принципу рівності, в тому числі подолані необґрунтовані розмежування відповідальності приватних та державних нотаріусів; діджиталізація нотаріальної діяльності, що сприятиме зменшенню проявів технічних помилок, внаслідок яких відбувається порушення майнових прав людини, прав людини на її самовираження тощо; удосконалення здійснення саморегулювання нотаріальної професії, що повинно відбуватися шляхом збільшення його ролі у застосуванні обмежувальних заходів впливу на нотаріусів, а також створенні умов для їх професійного розвитку та здобуття нових компетентностей, зокрема, у здійсненні медіативної функції. Значну кількість реформ, спрямованих на вдосконалення системи функціонування нотаріату, вже було започатковано в Україні, зокрема, йдеться про реформу із цифровізації нотаріальної діяльності.

Визначено доцільність внесення змін до актів чинного законодавства України, зокрема: до Закону України «Про нотаріат» шляхом його доповнення окремою главою 7-1 «Службова відповідальність», де аргументовано запровадження ст. 97-1 «Службова відповідальність» та ст. 97-2 «Стягнення, що застосовуються до нотаріусів»; до Кодексу України про адміністративні правопорушення у частині перегляду нормативного змісту ст. 166-11 та ст. 166-23; до Наказу Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 р. № 2039/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України», до Розділу XIX «Відповідальність за порушення цих Правил» щодо нормативного визначення порядку застосування службової відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова О.В. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування у сфері юстиції України в умовах європейської інтеграції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2024. 525 с.
2. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Законодавство. Судова практика. за заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер. 2023. 272 с.
3. Аналітична довідка про вивчення та узагальнення практики розгляду адміністративними судами спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби від 1 лютого 2009 року. Вищий адміністративний суд. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id67061>
4. Бакумов О. Юридична відповідальність як елемент правового статусу держави: теоретико-правові аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Гельветика, 2019. Вип. 83. С. 3–13
5. Бандурка О.М. Адміністративний процес України: монографія. Харків: ХНУВС, Майдан, 2019. 422 с.
6. Бевзенко В. Суб'єкт владних повноважень: поняття, ознаки, види. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/SVP_18_09_2020_VBevzenko.pdf
7. Бернацька І. Наше завдання – спонукати нотарів думати, аналізувати, самостійно і обґрунтовано приймати рішення. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2019/12/NU-4-2019.pdf>
8. Бернацька І. Нотаріат Італії – огляд, доступ до професії, технології, відчуження нерухомості та національна рада нотаріусів. *МЕН*. 2014. № 6 (78). URL : <http://yurradnik.com.ua/stati/notariat-italiyi-oglyad-dostup-do-profesiyi-tehnologiyi-vidchuzhennya-neruhomosti-ta-natsionalna-rada-notariusiv1/>

9. Білько К. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 206 с.
10. Бойко І.В. Адміністративна процедура : конспект лекцій. І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловійова ; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
11. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
12. Васирина Н. Нотаріальна діяльність як публічна служба: правова природа та особливості. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_10.
13. Василів С., Сорочкіна О. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 7. Т. 1. С. 134-140.
14. Васильєва Н.С. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сільському господарстві. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 97-101
15. Вдовічен В., Вдовічена Л. Кримінально-правова й адміністративно-правова відповідальність нотаріуса: порівняльно-правовий аналіз: Challenges of legal science and education: an experience of EU countries and introduction in Ukraine : Collective monograph. Frankfurt (Oder): Izdevniecība «Baltija Publishing», 2020. С. 120–135.
16. Вдовічена Л. Фінансово-моніторингова функція нотаріуса. 2023. URL: <https://law.chnu.edu.ua/finansovo-monitorynhova-funktsiia-notariusa/>
17. Веселов М., Ладіна Л. Юридична відповідальність приватного нотаріуса. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*. 2021. № 1(49). С. 145 –150.

18. Висновок науково-правової експертизи щодо законності визнання приватного нотаріуса спеціальним суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності, проведеної у відповідності із Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» на запит приватного нотаріуса Ковальчука С. *Судова апеляція*. 2009. № 2(15). С. 144–150.

19. Волинка К. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: МАУП, 2003. 240 с.

20. Гезь П. Адміністративно-правове забезпечення протидії правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні. *Підприємництво, господарство і право (адміністративне право і процес)*. 2021. № 2/2021. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.16>

21. Гезь П. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні. : дис. ... д-ра філос.: 081. Дніпро, 2021. 254 с.

22. Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська Комісія. *Право України*. 2011. № 10. С. 154–167

23. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

24. Гуледза А.Г. Нотаріальна діяльність в Україні: становлення, розвиток, удосконалення (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 201 с.

25. Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2004. 205с.

26. Гулевська Г.Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 19 с.

27. Денисяк Н.М. Реформування інституту нотаріату в сучасних умовах євроінтеграції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 547–551. URL:<https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.95>

28. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text>

29. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 року № 55. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-п>

30. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text>

31. Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-п/ed20211229#top> (втратила чинність)

32. Деякі питання формування адміністративної звітності Міністерством юстиції України як суб'єктом державного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: наказ Міністерства юстиції України від 17.06.2022 року за № 2522/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-22#Text>

33. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1406 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-п#n11>

34. Джафарова О. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики: моногр. Харків: Диса плюс, 2016. 688 с .
35. Добкін М. Адміністративно-правовий статус виконавчих органів міських рад: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2009. 213 с.
36. Долинська М. Основні принципи українського нотаріального права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2012. Вип. 1. С. 99–108
37. Єфіменко Л. Принципи та функції нотаріальної охорони цивільних прав та інтересів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 36-43.
38. Женеску Е. В. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріуса з надання адміністративних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 218 с.
39. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
40. Задніпряна М. Сучасні аспекти та критерії поділу принципів юридичної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 20–23.
41. Зайцев О., Марченко В. Аналітична довідка щодо питання визнання нотаріуса суб'єктом злочинів в сфері службової діяльності. *Юридичний радник*. 2008. URL: http://yurradnik.com.ua/anal_and_comm/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0
42. Зайчук В., Оніщенко Н. Теорія держави і права: Академічний курс. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
43. Запара А.Є., Легеза Ю.О. Система інформаційних компетентностей публічних службовців. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 2. С. 32-35

44. Ільєва Н. В. Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2011. 196 с.
45. Ільєва Н. В., Крістева Е. А. Міжнародний досвід здійснення нотаріальної діяльності. *Правова держава*. 2020. № 38. С. 47-54.
46. Каленіченко Л. Поняття та види принципів юридичної відповідальності. *Право і Безпека*. 2017. № 1. С. 24–31.
47. Кирилюк О. Аналіз деяких аспектів адміністративного контролю у сфері державної реєстрації на відповідність Конституції України. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/276668-analiz-deyakikh-aspektiv-administrativnogo-kontrolyu-u-sferi-derzhavnoyi-reyestratsiyi-na-vidpovidnist-konstitutsiyi-ukrayini>
48. Ковалів М.В. Суб'єкти провадження в справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Серія юридична. № 1/2012. С. 153-162.
49. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20231104#top>
50. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
51. Кодекс правил професійної етики нотаріусів України, затверджений З'їздом нотаріусів України від 20 квітня 2018 року. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Kodeks.docx>
52. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами). Відомості Верховної Ради Української РСР 1984. додаток до № 51. ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
53. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.

54. Коліушко І., Тимощук В. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ, 2003. 496 с.
55. Колодій А. Права, свободи і обов'язки громадян в Україні: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 129 с.
56. Колодій А., Олійник А. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 350 с.
57. Коломоець Т., Федорова К. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні: монографія. Київ: Істина, 2008. 184 с
58. Колюка М. Поняття та принципи юридичної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 46. С. 403–411.
59. Комаров В., Баранкова В. Нотаріат в Україні: підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
60. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
61. Кондратенко В. Адміністративно-правове регулювання діяльності нотаріату в зарубіжних країнах. *Наукові Записки. Серія: Право*. 2017. Вип. 1. С. 101-107.
62. Конопельський В. Поняття та взаємодія диференціації та індивідуалізації покарання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 1. С. 29–33.
63. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/ed19960628#Text>

64. Коротюк О. До питання про правовий статус нотаріуса як спеціального суб'єкта злочинів. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 14(2). С. 86–88.
65. Коротюк О. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». 2-е вид., перероб. та доп. Київ: ОВК, 2013. 776 с.
66. Коротюк О. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Х.: Право, 2012. 641 с.
67. Кравець М.О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4/2017. С. 75-78.
68. Крестовська Н., Матвеева Л. Теорія держави і права: підручник; практикум; тести. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 584 с.
69. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20231005#top>
70. Кримінальний процесуальний кодекс України № 5076-VI від 05 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10.
71. Криштопа О. Міжнародний союзу нотаріату: принципи латинського нотаріату та їх значення для діяльності нотаріусів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 88. С. 63-67.
72. Курило Т.С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 265 с.
73. Курило Т.С. Адміністративно-правові засади протидії корупції у сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2017. 22 с.
74. Ладіна Л.С. Правові аспекти професійної відповідальності приватного нотаріуса. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №10. С. 668-670.

75. Легеза Ю.О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2022. №18. С. 77-81.
76. Легеза Ю.О. Свобода та розумність як правові цінності сучасного цифрового європейського суспільства. *Law. State. Technology*. 2024. № 3. С. 9–13.
77. Легеза Ю.О. Система дисциплінарних стягнень як гарантія забезпечення службово-трудової дисципліни. *Право України*. 2023. №12. С. 29-38.
78. Лист Міністерства юстиції України від 22 лютого 2013 року № 1332-0-26-13/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v13_1323-13#Text
79. Лист Національного агентства з питань запобігання корупції від 05.05.2017 № 53-09/14227/128. URL: http://npu.in.ua/uploads/files/user_2147483647/Docs/Letter_corruption_1505.pdf
80. Литвин О.В. Юридична відповідальність державних службовців. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2010. № (49)/2010. С. 148-154.
81. Максимюк О. Гуманізм як складова принципу невідворотності юридичної відповідальності. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 61–66.
82. Малиновський В. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 312 с.
83. Маржина А. Теоретико-правові аспекти механізму здійснення нотаріальної діяльності: дис. ... д-ра філос.: 081. Київ, 2023. 247 с.
84. Марищук С. А. Адміністративно-правова відповідальність нотаріуса та її співвідношення з іншими видами відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2024. 293 с.
85. Марищук С. А. До питання класифікації принципів юридичної відповідальності нотаріуса. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Випуск 4. С. 146–150.

86. Марищук С. А. Окремі аспекти адміністративно-правової відповідальності нотаріуса. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2021. № 3(73). С. 204–210.

87. Мартинюк О.А. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 284 с.

88. Марченко В. Фінмоніторинг та нотаріальна діяльність (думки в голос практикуючого нотаріуса). *Юридичний радник*. URL: <https://surl.li/odv1kd>

89. Менджул М. Принцип справедливості в правовому регулюванні сімейних відносин в Україні (окремі аспекти). *Закарпатські правові читання: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 20-22 квітня 2017 р.)*. Ужгород: РІК-У. Т. 1. С. 271–276.

90. Михайлов О. Правовий статус інших учасників адміністративного судочинства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2015. 238 с.

91. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

92. Міністерство юстиції (офіційний сайт). «Новини Міністерства. Зміни щодо вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану (29.06.2022)». URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zmini-schodo-vchinennya-notarialnih-diy-v-umovah-voennogo-stanu>

93. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine). за заг. ред. М. Козюбри; Передмова: Головатий С.; упорядники та автори коментарів: В. Венгер, С. Головатий, А. Заєць, Є.Зверев, М. Козюбра, Ю. Матвєєва, О. Цельєв; Центр дослідження проблем верховенства права та його «Києво-Могилянська академія». Київ, 2021. 152 с.

94. Мічурін Є.О. Методологія науки цивільного права. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: «Право»*. 2019. Вип. 28/2019. С. 30-65. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2019-28-07>

95. Музичук О. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316–321.

96. Науково-правовий аналіз стану нотаріату та нотаріальної діяльності держав-учасниць Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР). URL : <http://notariat.kz/index.php/dokumenty/stati-i-publikatsii/334-nauchno-pravovoj-analiz-sostoyaniya-notariata-i-notarialnoj-deyatelnosti-gosudarstv-uchastnikov-organizatsii-ekonomicheskogo-sotrudnichestva-i-razvitiya-oesr>

97. Німак М. Повноваження нотаріуса в умовах сьогодення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 1. Т. 7. С. 160–166.

98. Озерна О. Запит до нотаріуса від національного агентства з питань запобігання корупції. Відділення Нотаріальної Палати України у Кіровоградській області. URL: <http://www.notariat.kr.ua/practice/notary-practice/priklad-zapitu-ta-vidpovidi-na-nogo.html>

99. Окремі питання застосування норм матеріального та процесуального права при вирішенні окремих категорій адміністративних справ. *Закон і Бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/print/63980-okremi_pitannya_zastosuvannya_norm_materialnogo_ta_procesual.html

100. Панасюк О. Адміністративно-деліктне право України: теоретичні питання розвитку та реформування: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 34 с.

101. Панчишин А. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98

102. Підстава. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term?find=1&text=підстав>
103. Погребняк С. Втілення принципу рівності в юридичних актах. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3(46). С. 8–20.
104. Подковенко Т., Павелко Л. Принципи юридичної відповідальності: загальнотеоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). С. 830–833.
105. Подкопаєв С. До питання про модернізацію засад (принципів) організації та діяльності прокуратури в Україні. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. № 25. С. 224–229.
106. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 вересня 2018 року у справі № 823/235/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76566453>
107. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2018 року у справі № 820/4146/17 (К/9901/4336/18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74927367>
108. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27 лютого 2019 року (справа № 820/3936/16). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81014024>
109. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 686/17779/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78011431>
110. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22 січня 2021 року справі № 420/4262/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94328313&red=100003c8de685edc6e39cf13cbcca05fc5658a&d=5>
111. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05 жовтня 2023 року у справі № 520/5445/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114062977>

112. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23 травня 2019 року у справі №804/243/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81938706>

113. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 09 листопада 2022 р. у справі № 520/5445/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107274630>

114. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду України від 12 листопада 2020 року у справі № 200/3452/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92842282>

115. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року № 2 «Про узагальнення судової практики розгляду справ про оскарження нотаріальних дій або відмову в їх вчинення». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VRR00132?an=1>

116. Правила професійної етики нотаріусів України: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

117. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (із змінами). *Відомості Верховної Ради*. 2013, № 27. ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/ed20230803#top>

118. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI (із змінами). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013, № 32, ст. 409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17/ed20231215#Text>

119. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.

120. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 року № 3449-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3449-20#n6>

121. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб : Закон України від 06.09.2022 р. № 2571-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2571-20#top>

122. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху: Закон України від 14 липня 2015 року № 596-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-19#n7>

123. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 9 серпня 2023 року № 3295-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#n68>

124. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування медико-соціальної експертизи та впровадження оцінювання повсякденного функціонування особи : Закон України від 19 грудня 2024 року № 4170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4170-20#n189>

125. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28 липня 2022 року № 2468-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20

126. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату, державної реєстрації та функціонування державних електронних інформаційних ресурсів в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 року № 469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-2023-п#Text>

127. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-п#Text>

128. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції: Закон України № 1079-IX від 15.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text>

129. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат»: Закон України від 1 жовтня 2008 року № 614-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-17#Text>

130. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

131. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо приватизації державного і комунального майна, яке перебуває у податковій заставі, та забезпечення адміністрування погашення податкового боргу: Закон України від 3 листопада 2022 року № 2719-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2719-20#n74>

132. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Закон України від 15 серпня 2022 року № 2518-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#n494>

133. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. ст. 553. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

134. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV (із змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

135. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. ст. 43.

136. Про Держфінмоніторинг. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/pro-služhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html>

137. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2008. L 136. С. 3–8.

138. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1255-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>

139. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 року № 187. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-п

140. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. ст. 2056

141. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

142. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства юстиції України від 9 грудня 2020 року № 4248/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1231-20#Text>

143. Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 05.02.2020 № 30/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0030884-20#Text>

144. Про затвердження Положення про державний нотаріальний архів: наказ Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 року № 870/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09#Text>

145. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text>

146. Про затвердження Положення про інформаційну систему моніторингу реалізації державної антикорупційної політики: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 28 червня 2023 року № 134/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1153-23#n14>

147. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п#Text>

148. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України : Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310 (із змінами). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.12.2004 р. за № 1649/10248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-04#top>

149. Про затвердження Порядку використання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх витрачання: постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 року № 1290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1290-2021-п#n47>

150. Про затвердження Порядку внесення Міністерством юстиції України, територіальними органами Міністерства юстиції або Нотаріальною палатою України подання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю та його розгляд Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату: Наказ Міністерства юстиції України 28.07.2011 № 1904/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0925-11#Text>

151. Про затвердження Порядку здійснення Міністерством юстиції контролю за діяльністю у сфері державної реєстрації речових прав на фізичних осіб - підприємців та громадських формувань : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.12.2016 р. № 990 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-2016-п#top>

152. Про затвердження Порядку проведення контролю щодо повноти заповнення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 31 серпня 2021 року № 553/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1208-21#Text>

153. Про затвердження Порядку проведення перевірки організації роботи державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів, дотримання державними і приватними нотаріусами порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 17.02.2014 р. № 357/5 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-14#Text>

154. Про затвердження Порядку розгляду Міністерством юстиції України та територіальними органами Міністерства юстиції України справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування заходів впливу: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 10 червня 2021 року № 2112/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0790-21#n10>

155. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

156. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 року № 277/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21#n7>

157. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 р.№ 810/98 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#top>

158. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 року № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#n316>

159. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 98. Ст. 6340

160. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#top>

161. Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13#Text>

162. Про особливості припинення державних підприємств за рішенням Фонду державного майна України: Закон України від 11 квітня 2023 року № 3037-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3037-20#n235>

163. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

164. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>

165. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України від 17 листопада 2010 року № 2698-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-17

166. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

167. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 02.05.2023 р. № 3077-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20/ed20230502#Text>

168. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. ст. 175.

169. Про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Європейським Співтовариством, його державами-членами та Україною : Угода від 01.12.2005 р.. Ратифіковано Законом № 553-V (553-16) від 10.01.2007 р., ВВР. 2007. № 12. ст. 108. Набрання чинності від 01.12.2013 р. (ідентифікатор документа № 994_751). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_751#Text

170. Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>

171. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text

172. Професійні таємниці: про що не розкаже нотаріус. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/info/profesiyni-taemnitsi-pro-scho-ne-rozkaje-notarius>.

173. Резолюція Чергового з'їзду нотаріусів України від 20 квітня 2018 року щодо впорядкування правового регулювання відповідальності у сфері державної реєстрації. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2023/06/mat-p-100.pdf>

174. Рекомендації fatf міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. URL:

<https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>

175. Рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/246850___246915

176. Рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>

177. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text>

178. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 20 вересня 2021 року у справі № 520/5445/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100043396>

179. Рунова Н. Публічна служба в Україні: проблеми дефініції. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 269–274.

180. Санжарук Т. Правовий статус як властивість індивідуального суб'єкта права та компетенція як властивість колективного суб'єкта права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 122–128.

181. Сапсай О.В. Правовий статус нотаріуса.: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: 081. Суми, 2018. 109 с.

182. Словник української мови (СУМ) : в 11 т. АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]; Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 9 : С ред. тому: І.С. Назарова та ін. 1978. 916 с.

183. Статут Нотаріальної палати України, зтверджений з'їздом нотаріусів України (протокол № 4 від 23 вересня 2016 року). URL: http://npu.in.ua/uploads/files/global/documents/statut_npu_vid_230916.pdf

184. Суб'єкт. Велика українська енциклопедія (ВУЕ – електронна версія). URL: <https://vue.gov.ua/Суб'єкт>

185. Тищенко В. Г. Адміністративно-правове регулювання взаємодії нотаріату з органами публічної влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 188 с.

186. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php>

187. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 17 січня 2017 року К/800/31821/16. URL: https://protocol.ua/ua/vasu_hto_pravonastupnik_notarius_yak_derjavniy_reestrator_zdiysniv_perereestratsiyu_neruhomosti_z_osobi_na_bank_osoba_oskargila_piznishe_notarius_pomer_1/

188. Ухвала окружного адміністративного суду міста Києва від 01 червня 2020 року місто Київ у справі №640/7675/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89542558>

189. Федушко О.М. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5(65). Р. 255–259 DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.41>.

190. Федушко О.М. Правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 651–654. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.97>.

191. Федушко О.М. Розуміння правового статусу нотаріуса у системі органів публічної служби. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4(86). С. 223–226. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.36>.

192. Федушко О.М. Адміністративно-правовий статус державних та приватних нотаріусів. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 360–364. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.48>.

193. Федушко О.М. Нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 673–675. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/158>

194. Федушко О.М. Професійні самоврядні організації нотаріату у механізмі службової відповідальності. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 315–318. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-74>.

195. Федушко О.М. Підстави службової відповідальності нотаріуса: нормативно-правовий аспект. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 333–335. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-86>

196. Федушко О.М. Нормативно-правове регулювання службової відповідальності нотаріуса в умовах воєнного стану. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 458–461. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-124>.

197. Фінансовий моніторинг. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring>

198. Фурса С., Фурса Є. Нотаріат в Україні. Теорія і практика: навч. посібник. для студ. вищ. навч. закл. К.: А.С.К., 2001. 975 с.
199. Фурса С.Я. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. С. 5–8.
200. Харченко В. Підстави кримінальної відповідальності осіб, уповноважених на здійснення нотаріальних дій. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1. С. 135–148.
201. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. ст. 356.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
202. Цивільний процесуальний кодекс України Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41. 42. Ст.492
203. Цюприк Н.О. Принципи та підстави адміністративної відповідальності працівників органів внутрішніх справ. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 448-452.
204. Чижмарь К. Інститут нотаріату в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2015. 40 с.
205. Чижмарь К., Гаєвський І. Фінансовий моніторинг в світлі нотаріальної діяльності: метод. матер. Київ: «Вид-во «Центр учбов. літ.», 2015. 226 с.
206. Чуб А. Суб'єктивні публічні права як складник адміністративної правосуб'єктності приватної особи. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 2. С. 60–65

207. Чубенко А., Лошицький М., Бичкова С., Котляревський Я. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». К.: Ваіте, 2015. 816 с.

208. Шишленко В. Правове регулювання та організація діяльності нотаріату України. *Форум права*. 2010. № 4. С. 971–975

209. Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»: лист Міністерства юстиції України від 18 грудня 2009 року № 967-0-2-09-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v967-323-09#Text>

210. Щодо формування нотаріусами звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: інформаційний лист Нотаріальної палати України від 24 грудня 2022 року. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/12/finmonzvrit.pdf>

211. Юридична енциклопедія. ред. Ю.С. Шемшученко та ін. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 5 : П-С. К. : 2003. 736 с.

212. Bundesnotarordnung. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/>

213. Consiglio Nazionale del Notariato. C.N.N.URL: <https://www.notariato.it/it/>

214. Convention collective nationale du notariat du 8 juin 2001 actualisée par l'accord du 16 décembre 2021. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/conv_coll/id/KALICONT000005635092

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Федушко О.М. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення здійснення процедури притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5(65). Р. 255–259 DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.41>.
2. Федушко О.М. Правовий статус нотаріуса як складовий елемент системи органів публічної служби. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 651–654. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.97>.
3. Федушко О.М. Розуміння правового статусу нотаріуса у системі органів публічної служби. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4(86). С. 223–226. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.36>.
4. Федушко О.М. Адміністративно-правовий статус державних та приватних нотаріусів. *Право та державне управління*. 2024. № 4. С. 360–364. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.48>.
5. Федушко О.М. Нормативно-правові засади притягнення нотаріуса до службової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 673–675. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/158>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Федушко О.М. Професійні самоврядні організації нотаріату у механізмі службової відповідальності. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of

Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 315–318. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-74>.

2. Федушко О.М. Підстави службової відповідальності нотаріуса: нормативно-правовий аспект. *Proceedings of the international scientific conference “Advances in law: the view of domestic and foreign scholars”*, Riga, the Republic of Latvia, October 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 333–335. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-86>.

3. Федушко О.М. Нормативно-правове регулювання службової відповідальності нотаріуса в умовах воєнного стану. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 458–461. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-124>.

4. Федушко О.М. Класифікація підстав застосування службової відповідальності нотаріуса. *Proceedings of the international scientific conference “Theoretical foundations of law, public management and practice of their application”*, Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 287–289. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-68>.

**Проект Закону України «Про забезпечення ефективності застосування
службової відповідальності нотаріусів»**

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до Закону України «Про нотаріат»

1.1. Доповнити главою 7-1 «Службова відповідальність»;

1.2. Доповнити окремою статтею 97-1 «Службова відповідальність» у
такій редакції:

«Службова відповідальність – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх обов'язків, визначених законодавством.

Службове правопорушення – неналежне та нереальне виконання нотаріусом, покладених на нього обов'язків»

1.3. Доповнити окремою статтею 97-2 «Стягнення, що застосовуються до нотаріусів» у такій редакції:

«У порядку дисциплінарного провадження до нотаріусів можуть бути за вчинення службового правопорушення застосовані такі стягнення, як:

- 1) Догана;
- 2) Відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю;
- 3) Анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;
- 4) Штраф;
- 5) Зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю;
- 6) Заборона доступу до Державних реєстрів.

Розмір штрафу визначається у подвійному розмірі, якщо допущення службового правопорушення відбулось нотаріусів із корисною метою»;

2. До Кодексу України про адміністративні правопорушення:

2.1.Доповнити приміткою до ст. 166-11 КУпАП «Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» :

«Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, в тому числі приватні та державні нотаріуси».

2.2 Доповнити приміткою до ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» має бути викладена у такій редакції:

«Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, в тому числі приватні та державні нотаріуси».

3. Наказу Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5 «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України», де Розділ XIX. «Відповідальність за порушення цих Правил» викласти у такій редакції:

3.1. За невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з таких заходів службової відповідальності визначеної Законом України «Про нотаріат» та іншими Законами України.

2. Порядок застосування заходів стягнення за порушення цих Правил встановлюється Нотаріальною палатою України

IV. Прикінцеві та перехідні положення

4.1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Порівняльна таблиця до проєкту Закону України «Про забезпечення ефективності застосування службової відповідальності нотаріусів»

Закон України «Про нотаріат»		
Норма відсутня	<p><i>Доповнити главою 7-1 «Службова відповідальність», де встановити:</i></p> <p><i>«Стаття 97-1. Службова відповідальність Службова відповідальність – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх обов'язків, визначених законодавством Службове правопорушення – неналежне та нереальне виконання нотаріусом, покладених на нього обов'язків».</i></p>	<p><i>«Стаття 97-1. Службова відповідальність Службова відповідальність – це правовідносини, які виникають у зв'язку з виконанням нотаріусом своїх обов'язків, визначених законодавством».</i></p>
Норма відсутня	<p><i>Доповнити статтею 97-2 у такій редакції:</i></p> <p><i>«Стаття 97-2. Стягнення, що застосовуються до нотаріусів У порядку дисциплінарного</i></p>	<p><i>Стаття 97-2. Стягнення, що застосовуються до нотаріусів У порядку дисциплінарного провадження до нотаріусів можуть бути за вчинення службового</i></p>

	<p>провадження до нотаріусів можуть бути за вчинення службового правопорушення застосовані такі стягнення, як:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Догана; 2) Відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю; 3) Анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; 4) Штраф; 5) Зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; 6) Заборона доступу до Державних реєстрів. <p>Розмір штрафу визначається у подвійному розмірі, якщо допущення службового правопорушення відбулось нотаріусів із корисною метою».</p>	<p>правопорушення застосовані такі стягнення, як:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Догана; 2) Відсторонення від права зайняття нотаріальною діяльністю; 3) Анулювання свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; 4) Штраф; 5) Зупинення свідоцтва про зайняття нотаріальною діяльністю; 6) Заборона доступу до Державних реєстрів. <p>Розмір штрафу визначається у подвійному розмірі, якщо допущення службового правопорушення відбулось нотаріусів із корисною метою».</p>
Кодекс України про адміністративні правопорушення		
Примітка. Термін "поштове відправлення"	Доповнити приміткою до ст. 166-11 КУпАП	Примітка. Термін "поштове відправлення"

<p>вживається у значенні, наведеному в Законі України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань".</p>	<p>«Порушення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» : «Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, в тому числі приватні та державні нотаріуси».</p>	<p>вживається у значенні, наведеному в Законі України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, в тому числі приватні та державні нотаріуси».</p>
<p>Примітка до ст. 166-23 відсутня</p>	<p>2. Доповнити приміткою до ст. 166-23 КУпАП «Порушення порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» має бути викладена у такій редакції: «Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією</p>	<p>Примітка. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, в тому числі приватні та державні нотаріуси.</p>

	<p>статтею, розуміються: особи, що уповноважені на вчинення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, в тому числі приватні та державні нотаріуси».</p>	
<p>Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text</p>		
<p>ХІХ. Відповідальність за порушення цих Правил</p> <p>1. За невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з таких заходів стягнення:</p> <p>зауваження; попередження; направлення Нотаріальною палатою України подання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідoctва про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з порушенням нотаріусом цих Правил.</p> <p>2. Порядок застосування заходів стягнення за</p>	<p>Розділ ХІХ. «Відповідальність за порушення цих Правил» викласти у такій редакції:</p> <p>1. За невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з таких заходів службової відповідальності визначеної Законом України «Про нотаріат» та іншими Законами України.</p> <p>2. Порядок застосування заходів стягнення за порушення цих Правил встановлюється Нотаріальною палатою України</p>	<p>Розділ ХІХ. «Відповідальність за порушення цих Правил» викласти у такій редакції:</p> <p>«1. За невиконання або порушення цих Правил до нотаріуса застосовується один з таких заходів службової відповідальності визначеної Законом України «Про нотаріат» та іншими Законами України.</p> <p>2. Порядок застосування заходів стягнення за порушення цих Правил встановлюється Нотаріальною палатою України»</p>

порушення цих Правил встановлюється Нотаріальною палатою України.		
--	--	--